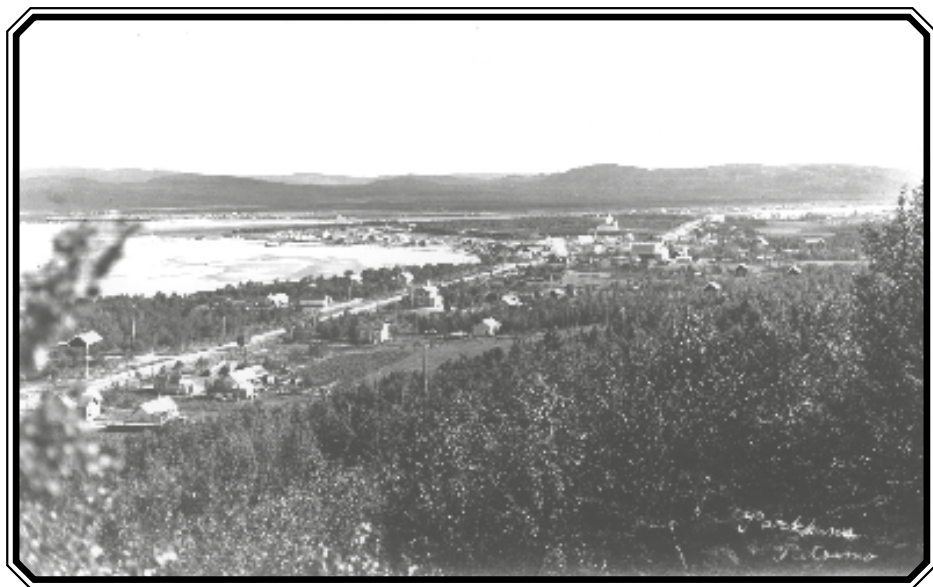

Petsamolaista

Vuosijulkaisu

2020

Petsamolaista vuosijulkaisu 2020

Petsamo-Seura ry:n vuosijulkaisu
Ilmestynyt vuodesta 1975 alkaen.
Vastaavatoimittaja Kari Alatossava
040 7664844

Paakkolantie 943 B 95330 TERVOLA
kari.alatossava@gmail.com

Toimituskunta: Petsamo-Seura ry hallitus

Toivo Kunnari pj
Salla Selin siht/vpj
Pekka Vuononvirta
Arja Kankaanranta
Anna-Maria Honkonen
varajäsenet
Inkeri Portti
Kari Alatossava

Petsamo-Seura ry
Polventie 261 95330 TERVOLA
0400992288
topi.kunnari@luukku.com

www.petsamoseura.net
Kirjojen ja aineistojen myynti
Jäsenasiat. Tiedotukset ja historiaa
Petsamolaista ISSN 2342-7558
Painopaikka: Länsi-Pohjan Kirjapaino Oy, Kemi

Kansikuvassa Parkkinan kylä 1939

PUHEENJOHTAJAN PALSTA

Hyvä lukijamme

*Toivo Kunnari
Petsamo Seura ry:n puheenjohtaja*

Tämä Petsamolaista vuosijulkaisumme on tänä vuonna 45. vuosikerta. Ensimmäinen Petsamolaista lehtinen ilmestyi v. 1975 24 sivuisena. Sivumäärät vaihtelivat vuosittain 30 ja 50 sivun välillä. Vuonna 1996 vaihtui lehdentoimittaja ja samalla sivumäärä kasvoi 60- 80 sivun välille. Vuonna 2010 siirryttiin uusille lukemille sivumäärissä 80-100 ja samalla lehden ”kustantaminen” muuttui jäsenmaksulla ja tilaajamaksuilla toimivaksi. Aiemmin lehden sisällöstä vei merkittävän osan kustannustuki-ilmoitukset, eli mainokset. Petsamolaista lehden myynti lisääntyi reippaasti ja saavutti pian kaksinkertaisen painosmäärän, ollen 400-450 kpl, kun aiemmin painokset olivat olleet 200-250. Nykyään painokset myydään loppuun lyhyessä ajassa, kun aiemmin myynti oli ns käsimyyntiä ja painoksen jäännösmäärä oli suuri. Tuota jäännöstä myydään edelleen, eli vanhoja vuosikertoja on yhä saatavissa. Tulemme julkaisemaan aiempia juttuja kokonaan tai referointeina ja uusien tekstien runkoina. Tämä arvokas aineisto tulee elämään vielä pitkään julkaisumme mukana.

Vuonna 2018 siirryttiin liimaselkäiseen kirjaseen, joka on edelleen A5 kokoa ja sitä kutsutaan nyt Petsamolaista vuosijulkaisuksi, jonka sivumäärä on kohonnut n. 100 sivuiseksi ja sisällöltään hieman uusiutuneena. Olemme saaneet koottua juttuja ja asiaa sivuille, mutta se on toteutunut liian harvojen työn tuloksena, kuten sisältö osoittaa. Ikävä kyllä, julkaisun toteutus on jälleen ollut puheenjohtajan harteilla, eli varsinaista julkaisun toimittajaksi innostuvaa emme ole onnistuneet saamaan. Liekö tulee liikaa vaadittua paneutumisia asioihin. Petsamolaista julkaisun vastaavaksi toimittajaksi olemme nimenneet hallituksen jäsenen Kari Alatossavan ja hänen toivotaan jatkossa perehtyvän tähän vuosipaketin kokoamiseen. Työtä on kyllä tarjolla paljon.

Julkaisuun otetaan vastaan jatkuvasti aineistoja ja niitä voi lähettää sekä tarjota koko vuoden, samoin ideoita ja aiheita seuraaviin julkaisuihin toivotaan. Esitän tämän

kutsuna kaikille Petsamosta kiinnostuneille ja sen historiaa harrastaville. Julkaisun myyntiluvut osoittavat, että se on tarpeellinen ja kiinnostavaa asiaa sisältävä.

Kirjojen pariin

Petsamo-Seura oli mukana toteuttamassa Murtunut unelma Petsamosta kirjaa, joka julkaistiin joulukuun 4 2019. Teos on helppolukuinen, ns hakuteostyyppinen, jossa on ennen julkaisematonta aineistoa historiasta vuodesta 1864 alkaen. Kirjaa myydään seuran kotisivuilla.

Kesällä 2020 saimme painosta uuden julkaisun Kolme matkaa Petsamoon, jonka uudelleen painosta vastasi Petsamo-Seura. Kirja on Petsamon viimeisen metsänhoitajan pojan, Antero Kuittisen kirjoittama ja omakustanteena julkaisema v 2010. Kirjaa myydään Petsamo-Seuran kotisivuilla.

Seuralla on nyt hankkeissa kahden uuden kirjan julkaisuun osallistuminen, sekä ainakin yhden uudelleen paino. Hallitus päättää ja esittää näistä toimista seuraaville toimikausille asiaan perehdyttyään. Nämä kaikki teokset koskevat Petsamoa ja pohjoista Suomea, jotka sisältävät paljon uutta tietoa. Yksi merkittävä tuleva teos Erkki Niemisen (Kolosjoen kaivoskaupungin nousu ja.. (nimi on vain minun ennuste)) . Se sisältää Niemisen väitöskirjaa varten kokoamaa arkistojen aineistoa ja aikalaisten haastatteluja, joita hänellä on yli 80 C-kasettia. Erkki on kasvatustieteiden tohtori ja hänen oli tarkoitus väitellä myös kulttuurihistoriassa, mutta se jostain ulkoisesta syystä estyi. Kirja julkaistaan seuran 50 v juhluvuodelle 2022.

Petsamo-Seura toimii edelleenkin vahvasti perustajien tarkoittamassa hengessä, mutta seuraa myös ajankulkua, arvioiden tulevia tarpeita säilyäkseen edelleen elinvoimaisena. Nykymaailmassa on mahdollista osallistua tällaisenkin seuran toimintaan myös etänä, eli olla avustavana voimana niissä asioissa, joissa itsellä on parhaat edellytykset toimia. Tervetuloa mukaan, läheltä ja kaukaa.

Petsamo-Seuran kotisivut <https://www.petsamoseura.net> sisältävät paljon lukemista Petsamon historiasta ja otamme vastaan myös sinne uutta aineistoa. Sivuilta voi tilata kirjoja ja aineistoja sekä liittyä seuran jäsenyyteen.

Korona pandemia aiheutti esteitä ja edelleen on haittana tilaisuuksien järjestämiseen, mutta toivotaan, että pyhäinpäivänä Kemissä voidaan pitää sääntömääräinen vuosikokouksemme.

Ensivuoden heinäkuussa n 20 pv tienoilla on jälleen tarkoitus järjestää matka Petsamoon. Toivotaan, että meillä ja kohdemaassa elämä koronan vuoksi olisi silloin jo tasaantunut. Tähän matkaan ennakkoi ilmoittautuminen tapahtuu em kotisivuilta joulukuun 2020 ja tammikuun 2021 välisenä aikana. Ennakkoi ilmoittautumisten pe-

rusteella päätetään, jatketaanko matkan järjestelyjä kevään kuluessa. Matkalle voi osallistua kaikki asiasta kiinnostuneet.

Lopuksi esittelen itseäni, koska kyselyjä tulee usein, että miten minä liityn Petsamoon, kun olen niin nuori.

Olen nyt 71 vuotias, ja syntynyt Tervolassa. Vanhempani olivat syntyneet Petsamossa, isä Salmijärvellä ja äiti Pitkälläjärvellä. Äitini oli Seurujärven Fredrikin ja Hilman tytär, joiden vanhemmat tulleet Paatsjoelle jo n vuonna 1864. Isäni Esaijas Kunnarin isä Herman Esaijas oli tullut Salmijärvelle v 1875 yhdessä Greta Siepin kanssa ja heille syntyi joukko lapsia. Gretan kuoltua Herman meni naimisiin Sofia Petsi os. Samuelseinin kanssa, josta aviosta isäni Esaijas Kunnari. Minä palasin eläköitymään Tervolan Varejoelle, syntymäpaikalle v 2006, jossa loppuaikani aion viettää.

Petsamo-Seuran puheenjohtajaksi tulin valituksi v 2010 alusta ja tätä pestiä yrittän parhaani mukaan toimittaa edelleen. Käytännössä olen kaiken aikaa Petsamossa, eli tämä on täysipäiväistä työtä, sillä asioita ja kysymyksiä historiasta saan paljon eteeni. Sinänsä hauska asia, että lapsena ”manasimme” vanhempia ihmisiä, kun he olivat kaiken aikaa Petsamossa keskustellessaan. Tässä sitä ollaan ja omat pojat ja lapsensa hieman ihmettelevät elämääni kaiken aikaa Petsamossa. Siinä saattaa ollakin aihetta miettiä, joskus kun jää siihen sopivaa väliä.

Tässä pääsee tutustumaan uusiin ihmisiin ja uusiin asioihin historiasta. Historia elää kaiken aikaa ja tuo uusia näkökulmia tutumpiinkin tapahtumiin. Mielenkiintoinen tehtävä kaikkiaan.

Topi

Vastaavantoimittajan terveiset

*Kari Alatosava
Vastaavatoimittaja*

Muutoksen aika

Katsahdus Petsamo Seuran muutosaikaan omalta näkömykseltäni.

Petsamo – Seurassa muutosta tapahtuu seuraavien vuosin aikana. Kuten tämän lehden vastaavantoimittajan vaihdos sekä hallituksen muutokset. Vuosikokouksessa pyhämiesten päivänä 2019, kokousväen päätöksellä kaivattiin uusia tuulia seuran toimintaan.

Jäsenten keski-ikä nousee yhä korkeammaksi. Tämä havaittiin hyvin seuran vuosikokouksessa 2019. Puheenjohtaja teetti käsien noston kokousväelle kymmen vuosien välisten jäsenten kesken. Enemmistö käsiä nousi yli 70-vuotiaiden henkilöissä. Nuoria ei saada toimintaan mukaan siinä tahdissa, kun vanhemmat väistyvät toiminnasta.

Tässä tarvitsemme nuoria aktivoitumaan seuran toimintaan. Nuorilla on tietotekniikka taidot ja taidot, joita kaivataan kuvien ja muiden aineistojen säilyttämiseen jälkipolville. Rohkeasti vain ottamaan yhteyttä seuran jäseniin, vaikka lähisukulaiseen, jolla on Petsamon aiheista tietoa. Toisin päin tämän voisi kääntää, että vanhempisukupolvi kertoo nuoremmalle aiheeseen liittyvää tietoa. Näin turvattaisiin tiedon siirtyminen tuleville polville. Tieto ei kuitenkaan ole aina oikeaa, sillä aika kulta tapahtumat sekä tiedon siirtyminen henkilöltä toiselle muuttaa tiedon oikeellisuutta.

Seuran toiminnan muutos ei saa olla radikaalisti muuttuvaa, vaan tuoreita ajatuksia vanhojen sekaan uudistusta tuomaan. Seuran nettisivut päivitettiin ensimmäisenä tehtävänämmme. Muutos on pieni, mutta suuria muutoksia ei kaivattukaan. Toisena hieman suurempana muutoksena on seuran toiminta-ajatuksen eli sääntöjen 2§ muutos. Tämän pykälän on tarkoitus määrätä, mitä ja keitä yhdistys ottaa ja hyväksyy toimintaan mukaan. Tässäkin muutos pohjautuu jäsenmäärän pienentymisen torjumiseen. Petsamon väestön 1800-luvun puolenvälin jälkeen lisääntyminen on ollut monen asian lopputulos. Väestöä on alkuperäisen koltta väestön lisäksi tullut Venäjältä, Karjalan -alueelta ja koko Suomen -alueelta tässä pääasialliset tulosuunnat. Sukututkijoilla on eritoten yhteyksiä Karjalan alueelta tulleisiin. Tämän vuoksi hyväksyttäisiin Petsamo – Seuraan myös heitä, joiden suku tullut Petsamoon.

Seuralla on myös kuluvan hallintokauden aikana tarkoituksena saada kuvakirja aikaan, joka kertoo kuvina aikakaudesta Petsamon ollessa Suomen hallinnassa. Kuvakirja toimisi muistina aikakaudesta, jolloin Petsamon maakunta kuului Suomeen. Kirjan kuvatekstit tehtäisiin kolmella kielellä eri kansallisuuksien tavoittamiseksi. Miten Petsamon alueen nykyiset asukkaat kirjan hyväksyy, riippuu paljolti kuinka kirja muotoillaan. Huomasimme viime Petsamon matkalla, kun Zapoljarnyin kotiseutumuseossa historian tieto poikkeaa meidän tiedoistamme. Arvatenkin heidän siellä olon aikakauden paikallinen historia on valittua tietoa itselle sopivaa.

Toimittajan tehtäväni on tämän vuoden osalta ollut vaisua. Aineistojen saanti, osaltaan pandemian vuoksi rajoittui. Myöskään aineistojen saanti itselleni on ollut vähäistä. Toivoisin ensi vuodelle tulevan aineistoa minulle, niin kuin kaikille johtokunnan jäsenille, jotta voimme koota voimat julkaisun valmistumiseksi.

Hieman jos itsestäni kertoisin. Asun Tervolassa lasteni kanssa. Olen alkanut harastaa sukututkimusta 1993 Alatossavan suvun kautta. Löysimme talon remontin yhteydessä 1700 luvun papereita tilan hoidosta. Olin aiemmin sukupuuta tehnyt ja tämä löytö lisäsi kiinnostusta aiheeseen. Kun maanmittausinsinööriksi valmistuttuani, insinöörityöni oli isojaon aikaisten yhteistenalueiden selvitykset.

Sukupuuni oli suht helppoa tutkia kirkonkirjojen kautta. Ongelmaksi tuli äitini aiemmat sukupolvet. Petsamossa koltta-perheeseen syntyneenä aineiston saaminen ja ymmärtäminen oli hankalaa. Onneksi tähänkin olen saanut apua koltta-alueen sukututkijoilta. Pienet vastoinikäymiset ei saa lannistaa, menihän itselläkin muutama vuosi, ennen kuin löytyi henkilö jonka kanssa sain koonnin tehtyä. Hienoa on seurata kuinka nuoret ovat omaksuneet perinne tiedon keräämisen ja tallentamisen koltta suvuista ja tavoista.

Tervolassa 16.8.2020

Kari Alatossava

Petsamo- Tarton rauhanneuvottelujen kiistakysymys

Pekka Kaarninen Petsamolaista 1995 lehdessä

Petsamon historian kannalta 75 vuotta sitten (v 2020 tietysti 100 vuotta . tk huomautus) käydyt Tarton rauhanneuvottelut olivat tärkeä käännekohta. Niissä ratkaistiin itsenäistyneen Suomen ja sen entisen emämaan väliset asiat. Neuvottelut alkoivat kesäkuussa ja päättyivät vasta neljän kuukauden kuluttua lokakuun puolessavälissä. Yksi vaikeimmin ratkaistavista kysymyksistä koski maiden välistä rajaa.

Neuvosto-Venäjä oli tunnustanut Suomen itsenäisyyden jo tammikuun alussa 1918, mutta maailmansodan tapahtumat, suurvaltapolitiikan kiemurat ja Suomessa käyty kansalaisota olivat osaltaan vaikuttaneet siihen, että rauhanneuvotteluihin ryhdyttiin vasta yli kahden vuoden kuluttua. Neuvottelujen pitkittymiseen vaikutti osaltaan myös suomalaisten poliittisten ryhmien erilaiset tavoitteet. Suomalaisista puolueista oli SDP halukas solmimaan rauhan mahdollisimman nopeasti, mutta porvarilliset puolueet olivat odottaneet Venäjän tilanteen kehittymistä. Keväällä 1920 porvarilliset puolueet muodostivat enemmistöhallituksen, joka asetti tavoitteekseen rauhan solmimisen. Bolsevikkihallinto oli tällöin vakiinnuttanut asemansa Venäjällä.

Tartoon lähetettiin rauhanvaltuuskunta, jossa olivat mukana kaikkien puolueiden edustajat. Valtuuskunnan sisällä, samoin kuin Suomen hallituksessakin oli kuitenkin hyvin ristiriitaisia näkemyksiä Suomen tavoitteista. Petsamo katsottiin yleisesti tärkeimmäksi alueelliseksi tavoitteeksi, mutta varsinkin porvarilliset puolueet olivat hyvin kiinnostuneita Itä-Karjalan tai ainakin osan niistä liittämisestä Suomeen. Suomalaiset joukot olivat miehittäneet kaksi itäkarjalaista kuntaa, Repolan ja Porajärven ja suomalaiset puutavarayhtiöt olivat aloittaneet metsäkaupat Itä-Karjalassa. Itä-Karjalaiset olivat suomensukuinen kansa, joten Itä-Karjalan merkitystä korostettiin myös suomalaisuus näkökulmasta. Petsamossa sen sijaan asui suomalaisten lisäksi runsaasti venäläisiä ja karjalaisia.

Suomalaisten yksimielisyyys Petsamon vaatimisessa vaikutti siihen, että myös Neuvosto-Venäjä lopulta suostui luovuttamaan Suomelle oman alueen Jäämeren rannikolta. Sosialidemokraattien edustajat Väinö Tanner ja Väinö Voionmaa olivat korostaneet Petsamon merkitystä. Toisaalta he olivat muita neuvottelijoita valmiimpia luopumaan Itä-Karjalan vaatimisesta. Sosialidemokraatit vaikuttivat keskeisesti Suomen aluetavoitteisiin. Voionmaa oli korostanut Petsamon merkitystä jo ennen neuvotteluja julkaistuissa kirjoissaan. Hän painotti Petsamon merkitystä liikenteellistä ja taloudellista merkitystä Suomelle. Tanner saattoi käytännössä vaikuttaa tehtyihin ratkaisuihin, sillä hän kävi Tartossa yksityisesti keskusteluja venäläisten neuvottelijoiden kanssa. Näissä keskusteluissa sovittiin alustavasti tärkeimmät asiat.

Porvarillisten puolueiden edustajien erimielisyydet osaltaan vaikuttivat sosiaalidemokraattien vaikutuksen kasvuun. Presidentti K.J.Stålberg asettui varsin varhaisessa vaiheessa kannattamaan Petsamon asettamista ensisijaiseksi tavoitteeksi. Ulkoministeri Rudolf Holsti puolestaan kannatti Itä-Karjalan asiaa. Käytännössä neuvottelujen kuluessa venäläiset suostuivat vain Petsamon luovuttamiseen jotain korvausta vastaan. Korvaukseksi Suomi suostui luopumaan itäkarjalaisista Repolan ja Porajärven kunnista, jotka eivät koskaan olleet virallisesti kuuluneet Suomeen. Neuvosto-Venäjä suostui kuitenkin tällaisen aluevaihtoon.

Vaikka Suomi solmi Tartossa rauhan, jossa sen alue laajeni huomattavasti, vastustettiin rauhansopimusta vielä eduskunnassa nimenomaan alueellisista syistä, sillä Itä-Karjalan asian kannattajat pyrkivät loppuun asti tuomaan esiin omaa näkemystään. Äänestyksessä rauhansopimus kuitenkin hyväksyttiin varsin selvin numeroin. Hallituksen erimielisyyttä kuvaa se, että kolme ministeriä olisi vielä eduskunnan hyväksymisenkin jälkeen jättänyt sopimuksen vahvistamatta.

Tarton rauhansopimuksella oli edeltäjänsä, joihin neuvottelujen aikana voitiin vedota. Suomalaisia ei oltu aikoinaan kuultu, kun pohjoisen yhteisalue oli 1800-luvun alussa lopullisesti jaettu eri valtioiden kesken. Venäjän tsaari oli jo 1864 luvannut Suomelle alueen Jäämeren rannalta vastineena Karjalan kannakselta Venäjään liitetystä Rajajoen asehtaan alueesta. Toinen asiakirja oli punaisen kansanvaltuuskunnan keväällä 1918 Neuvosto-Venäjän kanssa solmima rauhansopimus, jossa oli sovittu Petsamon liittämisestä Suomeen. Tsaarin lupausta ei oltu koskaan toteutettu, mutta toisaalta lupauksessa Petsamo oli ollut vain toinen vaihtoehto kahdesta mahdollisesta alueesta. Punaisten sopimuksessa oli määritelty tarkasti Petsamon alue, mutta alueliitos oli edellyttänyt vielä asukkaiden suostumusta. Siksi suomalaisten juridiset vaatimukset Petsamon alueeseen eivät olleet täysin selviä.

Rauhansopimuksen mukaisesti Petsamo siirtyi virallisesti Suomen omistukseen vasta seuraavana vuonna, jolloin siellä alkoi toimia lyhytaikaiseksi jäänyt suomalainen lääninhallinto. Rauhanneuvottelujen aikana tapahtuneet aluetavoitteita koskevat erimielisyydet osaltaan vaikuttivat siihen, että Petsamon asioista ja niiden hoitamisesta kiisteltiin myöhemminkin usein Suomen eduskunnassa. Tosin myös valtiovallan toimet uudella alueella aiheuttivat eduskunnassa arvostelua.

TARTON RAUHANSOPIMUS 1920

Suomen Tasavallan ja Venäjän Sosialistisen Federatiivisen Neuvostotasavallan välillä.

Suomen Tasavallan hallitus ja Venäjän Sosialistisen Federatiivisen Neuvostotasavallan hallitus, ottaen huomioon, että Suomi vuonna 1917 on julistautunut itsenäi-

seksi ja että Venäjä on tunnustanut Suomen valtakunnan, Suomen Suuriruhtinaanmaan rajoissa, riippumattomaksi ja täysivaltaiseksi, ja haluten lopettaa molempien valtioiden välillä sittemmin syntyneen sodan, luoda pysyvät rauhalliset suhteet niiden kesken sekä lopullisesti selvittää Suomen ja Venäjän aikaisemmasta valtioyhteydestä johtuneet suhteet, ovat päättäneet tehdä tätä tarkoittavan sopimuksen ja siihen valtuuttaneet:

Suomen Tasavallan hallitus:

Juho Kusti Paasikiven
Juho Heikki Vennolan
Alexander Freyn
Karl Rudolf Waldenin
Väinö Tannerin
Väinö Voionmaan
Väinö Gabriel Kivilinnan;

Venäjän Sosialistisen Federatiivisen Neuvostotasavallan hallitus:

Jaan Antonovitsh Behrsinin
Platon Michailovitsh Kershentsewin
Nikolai Sergejevitsh Tichmenjewin,
jotka, kokoonnuttuaan Tarton kaupungissa ja esitettyään toisilleen oikeiksi ja asianmukaisiksi havaitut valtakirjansa, ovat sopineet seuraavasti:

1. Artikla

Rauhansopimuksen voimaan astuttua lakkaa sotatila sopimusvaltioiden välillä ja molemmat valtiot sitoutuvat vastedes ylläpitämään keskinäistä rauhantilaa ja hyvää naapuruutta.

2. Artikla

Suomen ja Venäjän välinen valtakunnanraja kulkee:

1. Jakaen Vaidalahden kahtia sen perukassa olevan itäisen niemekkeen kärkeen (likipitäen $69^{\circ}57'0$ leveydellä ja $31^{\circ}58'5$ pituudella);-edelleen meridiaania myöten etelään siksi kunnes se leikkaa pohjoisen järvilaakson (likipitäen $69^{\circ}55'0$ leveydellä); -edelleen kaakkoon $32^{\circ}08'0$ pituudella olevaan meridiaaniin saakka (likipitäen $69^{\circ}55'0$ leveydellä); kulkien mikäli mahdollista pitkin Tserwjanyja järvilaaksoa; -edelleen pisteeseen, joka on $69^{\circ}46'0$ leveydellä ja $32^{\circ}06'5$ pituudella; -edelleen jakaen kahtia kannaksen, joka on siihen syvimmälle pistävien Pummangin vuonon (Bolshaja-Volokovaja-Guban) ja

Oserkovuonon lahtien välissä, pisteeseen, joka on Srednisaarennon ja mantereen välisen kannaksen keskivälissä (69°39'1 leveydellä ja 31°47'6 pituudella); sekä-edelleen suorana viivana tähänastisella Suomen ja Venäjän välisellä rajalla Jaurijärven lähellä olevaan Korvatunturin rajapyykkiin N:o 90.

2. Jaurijärven lähellä olevasta Korvatunturin rajapyykistä N:o 90 Laatokkaan saakka, sen poikki ja Karjalan kannaksen poikki Suomen ja Venäjän tähänastista rajaa pitkin sen päätekohtaan Suomenlahden rannalla.

1. Muistutus. Heinä- (Ainovskie-ostrova) ja Kii-saaret siirtyvät Suomelle.

2. Muistutus. Tässä artiklassa selitetty raja on punaisella viivalla merkitty rauhansopimuksen liitteenä oleville kartoille, nimittäin venäläiselle merikartalle N:o 1279 ja maakartalle. Näiden karttojen johdolla on tämän artiklan 1 momentissa mainittujen rajojen käynti itse paikalla toimitettava, ottaen pakottavissa tapauksissa huomioon luonnonolosuhteet. Jos teksti ja kartat havaitaan ristiriitaisiksi Kalastaja- ja Srednisaarentoihin nähden, on merikartalla ratkaiseva merkitys, mutta muuhun rajaan nähden määrää teksti.

3. Muistutus. Kaikki pituudet on laskettu Greenwichistä.

4. Artikla

Petsamon alueen, jota rajoittavat: kaakossa ja idässä: 2 artiklan 1 momentissa mainittu raja; lännessä: tähänastinen Suomen ja Venäjän raja Jaurijärven lähellä olevasta Korvatunturin rajapyykistä N:o 90 kolmenvaltakunnan rajapyykkiin N:o 94, jossa Suomen, Venäjän ja Norjan rajat yhtyvät; sekä luoteessa: tähänastinen Venäjän ja Norjan valtakuntien välinen raja, luovuttaa Venäjä aluevesiensä heti rauhansopimuksen voimaan astuttua ikuisiksi ajoiksi Suomelle täydellisellä suvereenisella oikeudella omistettavaksi; ja luopuu Venäjä Suomen hyväksi kaikista oikeuksistaan ja vaatimuksistaan täten luovutettuun alueeseen nähden. Venäjä poistaa sotaväkinsä Petsamon alueelta neljäkymmenen -viiden päivän kuluessa rauhansopimuksen voimaanastumisesta lukien.

5. Artikla

Kuukauden kuluessa rauhansopimuksen voimaanastumisesta lukien valitsevat Suomen ja Venäjän hallitukset kumpikin kaksi jäsentä erityiseen komissiooniin, jonka tulee yhdeksän kuukauden kuluessa toimittaa 2 artiklan 1 momentissa mainittujen rajain käynti ja pyykitys.

6. Artikla

1. Suomi sitoutuu olemaan pitämättä niillä vesillä, jotka kuuluvat sen omistamaan Pohjois-Jäämeren rannikkoon, sotalaivoja ja muita aseistettuja laivoja, lukuun ottamatta sataa tonnia pienempiä varustettuja laivoja, joita Suomella on oikeus pitää ilman rajoitusta, sekä enintään viittätoista kappaletta sota- ja muita aseistettuja

laivoja, joiden kantavuus ei ole suurempi kuin neljäsataa tonnia.

Suomi sitoutuu niinikään olemaan pitämättä mainituilla vesillä vedenalaisia laivoja ja aseistettuja lentokoneita.

2. Myös sitoutuu Suomi olemaan rakentamatta tälle rannikolle sotasatamia, sotalaivutukikohtia ja sotakorjausverstaita, jotka laajuudeltaan ovat suurempia kuin edellisessä momentissa mainittuja laivoja ja niiden aseistusta varten on tarpeen.

7. Artikla

1. Sopimusvaltiot myöntävät toisen sopimusvaltion kansalaisille oikeuden harjoittaa kalastusta ja vapaasti kulkea kalastusaluksilla niin hyvin Suomelle luovutetun Pohjois-Jäämeren rannikon kuin Venäjälle jäävän Kalastajasaarennon pohjoisen ja itäisen rannikon aluevesillä Sharapovin niemeen asti.

2. Edellisessä momentissa mainituilla

rannikkoalueella ovat molempien valtioiden kansalaiset oikeutetut astumaan maihin ja rakentamaan tarpeellisia majailu- ja varastosuojia sekä muita kalastuksen ynnä kalanjalostuksen vaatimia rakennuksia ja laitoksia.

3. Sopimusvaltiot suostuvat rauhansopimuksen jälkeen tekemään erityisen sopimuksen siitä, millä ehdoilla ja missä järjestyksessä on oikeus kalastaa ja kalastaja-aluksilla liikkuu ensimmäisessä momentissa mainitun rannikon aluevesillä.

8. Artikla

1. Venäjän valtiolle ja Venäjän kansalaisille myönnetään vapaa kauttakulkuoikeus Petsamon alueen kautta Norjaan ja sieltä takaisin.

2. Tavarat, jotka kuljetetaan Petsamon alueen kautta Venäjältä Norjaan, samoin kuin tavarat, jotka kuljetetaan saman alueen kautta Norjasta Venäjälle, ovat vapautetut tarkastuksesta ja valvonnasta, lukuunottamatta sitä valvontaa, joka on välttämätön kauttakulkuliikenteen järjestämistä varten; näistä tavaroista ei myöskään kanneta tullia eikä kauttakulku- tai muita maksuja.

Yllämainittu kauttakulikutavarain valvonta on sallittu ainoastaan siinä muodossa, jota kansainvälisessä liikenteessä vakiintuneen tavan mukaan tällaisissa tapauksissa noudatetaan.

3. Venäjän kansalaisilla, jotka matkustavat Petsamon alueen kautta Norjaan ja Norjasta takaisin Venäjälle, on oikeus vapaaseen kauttakulkuun asianomaisen Venäjän viranomaisen antamalla passilla.

4. Noudattamalla

voimassaolevia yleisiä määräyksiä on aseistamattomilla venäläisillä lentokoneilla

oikeus ylläpitää Petsamon alueen kautta lento-liikennettä Venäjän ja Norjan välillä. 5. Kauttakulkuteistä, joilla myöten on sallittu esteettömästi kulkea ja kuljettaa tavaroita Petsamon alueen kautta Venäjältä Norjaan ja sieltä takaisin, sekä edellisissä momenteissa mainittujen määräysten lähemmistä soveltamishdoista kuin myöskin Venäjän konsuliedustuksen järjestelymuodosta, joka tehdään rauhansopimuksen voimaan astumisen jälkeen.

9. Artikla

Venäjän kansalaiset, joilla on kotipaikkansa Petsamon alueella, tulevat ilman muuta Suomen kansalaisiksi, kuitenkin niin, että kahdeksantoista vuotta täyttäneet ovat oikeutetut yhden vuoden kuluessa rauhansopimuksen voimaanastumisesta lukien valitsemaan Venäjän kansalaisuuden. Mies valitsee vaimonsa puolesta, mikäli heidän välillään ei ole toisin sovittu, ja vanhemmat kahdeksantoistavuotta nuorempien lastensa puolesta.

Henkilöt, jotka ovat valinneet Venäjän kansalaisuuden, saavat sitä seuraavan vuoden kuluessa vapaasti siirtyä alueelta ja kuljettaa mukanaan kaiken irtaimen omaisuutensa tullitta ja vientimaksuitta. Mainitut henkilöt säilyttävät kaikki oikeutensa kiinteään omaisuuteen, minkä he jättävät Petsamon alueelle.

10. Artikla

Suomi poistaa neljäkymmenenviiden päivän kuluessa rauhansopimuksen voimaanastumisesta lukien sotajoukkonsa Repolan ja Porajärven kunnista, jotka palauteaan Venäjän valtakunnan yhteyteen ja liitetään Arkangelin ja Aunuksen kuvernementtien karjalaisen väestön muodostamaan ja kansallista itsemääräämisoikeutta nauttivaan Itä-Karjalan autonomiseen alueeseen.

11. Artikla

Edellisessä artiklassa mainittujen Repolan ja Porajärven kuntien Itä-Karjalan autonomiseen alueeseen tapahtuvan liittämisen lähemmistä ehdoista on paikallisen väestön hyväksi sovittu seuraavaa:

1. Kuntien asukkaille annetaan täydellinen amnestia rauhansopimuksen 35 artiklan määräysten mukaan.

(tk. Tämä artikla 35 oli vahva turva Neuvosto-Venäjälle paenneille punaisille ja siellä mm Murmannin legioonassa toimineille suomalaisille. Heitä oli myös Petsamosta lähteneinä.)

35. Artikla

1. Venäjällä oleskelevat Suomen kansalaiset ja Suomessa oleskelevat Venäjän kansalaiset saavat rauhansopimuksen voimaanastuttua palata kotimaahan, elleivät ole vangittu toisessa maassa törkeästä rikoksesta.

2. Sopimusvaltioiden sotavangit ovat niin pian kuin mahdollista palautettavat kotimaahansa. Sopimusvaltiot määräävät eri sopimuksella, missä järjestyksessä heidän palauttamisensa kotimaahan on tapahtuva.

3. Muut toisen valtion kansalaiset, jotka on pidätetty sotatilan johdosta taikka valtiollisista syistä, ovat heti vapautettavat ja ensi tilassa palautettavat kotimaahansa.

4. Suomen tai Venäjän kansalainen, joka on tuomittu rangaistukseen ennen tämän rauhansopimuksen allekirjoittamista toisen sopimusvaltion eduksi tekemästään valtiollisesta rikoksesta tai siitä, että hän on ollut yhteydessä toisen sopimusvaltion sotajoukkojen tai hallituselinten kanssa, tai siitä, että hän on tehnyt rangaistuksenalaisen teon tarkoituksessa toteuttaa kansallisen itsemääräämisoikeuden, vapautetaan enempää rangaistusta kärsimästä ja lasketaan heti vapaaksi. Jos hän on sellaisesta rikoksesta syytteessä tai vangittuna, mutta ei vielä tuomittu, tai jos syytettyä häntä vastaan ei vielä ole nostettu, raukeaa syytösoikeus, olkoonpa hän maan rajojen sisä- tai ulkopuolella, eikä vastedes sellaista syytettyä enää saa panna vireille.

Jos hän joko samalla tai yksistään on tehnyt itsensä syyppääksi muunlaiseen rikokseen maansa voimassaolevaa valtiollista tai yhteiskunnallista järjestystä vastaan ja sen jälkeen paennut toisen sopimusvaltion alueelle, nauttikoon sellaisesta rikoksesta kotimaassaan annettua armahdusta samalla tavalla kuin kotimaahan jääneet syytetyt ja tuomitut sitä nauttivat.

Edellä oleva Pekka Kaarnisen kirjoitus on edelleen merkittävä huomio arvioitaessa Suomen valtion hidasta Petsamon kehittämistä ensimmäisen viidentoista vuoden aikana. Eduskunnan keskusteluissa ei tahtonut löytyä riittävää kannatusta alueen kehittämisiin tarkoitettulle rahoitukselle.

Eräs asia tahtoo jäädä huomiotta, kun kirjoitellaan Petsamon historiasta ja sen vuoksi joitakin merkityksiä jää tuntemattomiksi. Tarton rauhansopimuksessa Suomi luopui vaatimasta tai ns antoi maksuksi Petsamosta Repolan ja Porajärven kunnat. Näiden alueiden miehitys oli päätymässä kansanäänestykseen, siis asukkaiden itse päättämiseen Suomeen liittamisestä (kuten Venäjä Krimillä myöhemmin), mutta se keskeytyi Tarton rauhanneuvottelujen vuoksi. Miehittäjinä siellä oli samoja valkoisenvallan miehiä, jotka ilmestyivät sittemmin Petsamoon erilaisiin johtotehtäviin.

Lisäksi unholaan tahtoo jäädä se, että 1826 Norjan ja Venäjän rajankäynnissä menettivät alkuperäisasukkaat perinteisiä alueitaan, joista myöhemmin hieman korvattiin rahallisesti. Tarton rauhansopimus leikkasi tosin itäiseltä puolen merkittävemmän alueen ja oikeudet. *Topi*

Talvisodan jälkeen Petsamossa

Toivo Kunnari

Petsamon aluelääkäri Jouko Huttunen

Koko Petsamon kunnan väestö, lukuun ottamatta niitä, joita ei ehditty evakuoida, siirrettiin sodan alkaessa etelämmäs.

Väestön keskuudessa palaamisen jälkeen ei liene havaittu kulkutauteja lainkaan. Olen tullut tänne vasta viime elokuun puolessavälissä, mutta en ole asiakirjoistakaan huomannut kulkutauteja olleen sodan jälkeen, eivätkä lukuisan työväestönkään mukana tautoja ole tullut. Tuberkuloosia on kyllä havaittavissa runsaan puoleisesti. Jäämeren erikoinen ja vaihteleva ilmasto tuskin aiheuttaa muuta paikallistautia, kuin reumatismia ja sen, että miltei kaikki tänne etelästä tulleet sairastavat alussa lentsua tai jotain kuukausiajan yskää. Trakoomaa, rajaseutujen kiusallista silmätautiä, en ole täällä huomannut ainoatakaan tuoretta tapausta.

Elintarpeiden niukkuus tuottaa haittaa ja maidon puute aiheuttaa sen, että lasten pohjakunto on arveluttavasti laskenut. Tiedän talon, jossa on 9 lasta ja talossa ei ole nähty sitten viime kevään tilkkaakaan maitoa. Liikenteestä johtuneita tapaturmia tai kuolemantapauksia on liikenteen suuruuteen katsoen ollut suhteellisen vähän.

Vielä viime syksynä asui suuri osa väestöä teltoissa. Sen jälkeen ovat asunto-olot tavattoman paljon parantuneet ja nyt ei teltoissa asu enää ketään. Parakkeja on ra-

Kuva ei ole Petsamosta

Kuva 1940 keväällä. Edessä Parkkinan uusi sairaala joka valmistui 1933. Vas. tien laidassa POKn 1939 joulun tienoolla palaneen leipomon rauniot.

kennettu runsaasti ja asunto-olot siis jo siedettävällä kannalla. Vielä viime loka- ja marraskuun aikana asui paljon ihmisiä teltoissa. Samassa suhteessa on elintarpeiden ja ruoan saanti parantunut.

Viime syyskesän aikana oli täällä ruokalana vain yksi lottien kentäkeittiö, jota vastoin nyt on jo useita parakkiruokaloita ja lukuisia kahviloita.

Lasten kuolevaisuus sodan aikana oli suuri ja on edelleenkin. Eräälläkin viikolla kuoli hoidossani viisi lasta, vaikka olen kykyjeni mukaan koettanut ”vetää kissan häntää” kuoleman kanssa ihmishengistä.

Täällä Parkkinassa oleva tiilestä tehty sairaala on kyllä ahdas, mutta muuten melkoisen hyvä ja on se kunnostettu ja uudelleen maalattu venäläisten jäljiltä.

*Parkkinan sairaalan
käytävä*

Hannukselan rekka
lähdössä Rovaniemeltä
Petsamoon huonekalulastissa.

Hra Hannukselan
kokoelmista.

Lääkärin asunto samoin, josta venäläiset olivat hävittäneet kaiken irtaimiston, samoin kuin sairaalastakin. Valtion omistamasta irtaimistosta oli lääkärin asuntoon jäänyt vain ruokasalin astiakaappi ja eräs piironki.

Autioon sairaalaan saatiin sängyt sotilassairaalaista ja nuo sängyt jäänevät sinne edelleenkin. Vaatteita ei ole sairaalaan vielääkään saatu ja on niistä kova puute.

Sairaalalla olisi oma sähkövalo, mutta kun sen kone käy öljyllä, ei omaa valoa ole voitu saada. Kello 23 sammuu nykyinen sähkövalo ja koko loppuyön on sairaala pimeänä, ei ole edes kynttilöitäkään. On selvää mitä tällainen vaikuttaa sairaalassa, jossa on paljon huonoja potilaita. Olisimme kiitollisia, jos saisimme jostain edes pienemmän määrän Kynttilöitä.

Parkkinan sairaala 2018 edelleen toiminnassa.

Tänä vuonna on sairaalassa hoidettu jo 128 potilasta. Sairaala on siinä suhteessa kai aivan ainutlaatuinen, että lähimpään operatiiviseen sairaalaan Rovaniemelle on matkaa 531 kilometriä. Olen toimittanut kaikesta puutteellisuudesta huolimatta paljon leikkauksia, vieläpä yhdessä tohtori Snellmannin kanssa, joka on aivospesialisti, erään vaikean aivoleikkauksenkin. Leikkaushuoneen valaistuksenakin on vain yksi voimakasvaloinen tavallinen sähkölamppu, mutta leikkaushuone saadaan vastaisuudessa kyllä suhteellisen hyvään kuntoon, sillä itse rakennus on kelvollinen.

Tänne Petsamoon on vaikea saada tavaraa etelästä. Kuvaannollisena esimerkkinä voin mainita, että sain tänne yhden nojatuolin ja akkunaverholaitteen, mutta niiden rahti teki 550 markkaa.

Kipeimmin tarvittaisiin Petsamossa varsinkin lapsille vaatteita, sillä täällä on kylmä ja hyvin vaihteleva ilmasto.

Kirkkoherra Yrjö Rämö 19.3.1941

Ennen oli Petsamon kunnan lehmäkanta noin 450-500 lypsävää lehmää ja nykyisin se lienee vain toisella sadalla, huomioon ottamatta, että useat lehmät ovat jääneet mahoiksi ja ovat siis hyödyttömiä.

Kun väestö lähti äkkiä pois paikkakunnalta sodan syttyessä, jäi suurin osa heidän vaatteistaan tänne ja tietysti hävisi. Köyhemmillä ei ole varaa nyt hankkia omia

Päiväkirjan (19.3.1941) puhtaaksi kirjoittanut ja kuvittanut Topi

Sähkövaloa Petsamoonkin.

Keskiviikkona tehdyllä kauppa-
kirjalla on Petsamon osuuskauppa
keskusosuusliike Hankkijalta ostanut
sähkölaitoksen koneen jolitoi-
neen ja tarpeineen. Sähkölaitokses-
ta tulee yhteinen osuuskaupalla ja
sairaajalle. Koneet lähetetään pe-
rille Rovaniemen kautta aivan heti
ja lähetää Hankkija ammattimiehen
asettamaan ne paikoilleen.

**»Pienikin ropo otetaan vastaan
kiitollisuudella», sanoi säästölipas
pennille.**

**Nuorena säästetty kupariraha on
vanhuuden päivinä kullan arvoisen.**

19.10.1929 Rovaniemi

vaatteita, kun ne ovat kallis-
tuneet ja kaikki tulot menevät
ruokaan ja kotien uudelleen
kunnostamiseen ym. Tästä on
ollut seurauksena, että vaat-
teista on kova puute.

Valoaineista on myös todell-
inen puute, sillä esim kansakouluihinkaan ei ole saatu
helmi-maaliskuulle lainkaan
öljyä, ei edes kynttilöitäkään.
Yksistään kansakouluja varten
tarvittaisiin ainakin yksi laatik-
koa kynttilöitä.

Yleensä on kunnassa puute
välttämättömistä tarveaineista.

Jos perheessä on työkykyinen

mies, voi hän kyllä saada hyvää ansiotyötä, mutta kun ruoka on kallista, samoin
asunnot, riittää palkka vain välttämättömyyksiin ja matkakustannuksiin työpaikalle.

Kun uusia venäläisiä virkamiehiä saapuu Petsamoon, ostavat he täällä itselleen uu-
det vaatteet aivan sukista lähtien.

Miehet olivat sodassa valtion vaatteissa. Kun sota loppui, olivat omat vaatteet hä-
vinneet ja siis aivan uudet oli hankittava tilalle.

Sähkögeneraattori oli pieni Delco, joka toimi petroolilla. Laite sijaitsi Parkkinan
Osuuskaupan vieressä olevassa pienessä kopissa. Tähän tuli myöhemmin Shellin
polttoainejakamo. Voimalaitosta hoiti monitaiturina ja seikkailijana tunnettu Leik-
ko. Hän oli maailmaa kiertänyt mies ja osasi monia kieliä. Hän hoiteli osuuskaupan
hevoset, pilkkoi puut ja teki kaikkea mitä hänelle työksi osoitettiin.

Myöhemmin POK hankki uuden Wikströmin moottorin ja sähkönjakelua voitiin
laajentaa. Tästäkin sähköä sai myös sairaala ja myöhemmin omakseen tämän ge-
neraattorinkin.

Vuonna 1935 POK hankki Atlas-Diesel-raakaöljymoottorin ja vaihtovirtageneraat-
torin. Parkkinan sähkölinjat uusittiin ja koko kylä liitettiin verkkoon.

Natalia Honkonen – Petsamon ”lastenkotilaisten äiti”

*Anna-Maria Honkonen – Natalian tytär
Pekka Vuononvirta*

Natalia Honkonen, o.s. Kemoff, näki päivänvalon Petsamon Trifonassa 27.8.1924. Hänen äitinsä Maria, oli syntynyt vuonna 1905. Hänen sukunimensä oli Kusmin. Marian suku oli lähtöisin Uhtuan Röhöstä, josta 1880-luvun loppupuolella muutti Petsamoon toistakymmentä perhettä. Heidän asuinpaikkansa Petsamossa oli Näsykän kylä.

Syynä muuttoon oli pohjoisessa vallinneet ankarat nälkävuodet, jolloin Jäämeri runsaine kalansaaliineen tarjosi muuttaneille elämisen mahdollisuuden. Natalian isä oli Andrei Arefinpoika Kemoff. Hän oli syntynyt Petsamossa vuonna 1896. Andrein suku oli lähtöisin Kiestingistä, josta he olivat muuttaneet Petsamoon.

Maria ja Andrei vihittiin Petsamossa 1923. Aluksi perhe asui Trifonan kylässä, josta muuttivat Jokikylään, kun Maria sai kunnalliskodista keittäjätären pestin.

Ajatus Petsamon kunnallis- ja lastenkodin perustamisesta kerrotaan olleen jo vuodelta 1922. Petsamon köyhäinhuolto oli ennen alueen Suomeen liittämistä retuperällä. Köyhäinhuollon tarpeessa olevat elättivät itsensä lähinnä kerjäämällä. Nälkäaikoina puutteessa elävät eivät saaneet mistään apua, vaan osa kuoli nälkään. Lopulta päätöksentekijät päätyivät siihen, että Petsamoon tuli rakentaa sekä kunnallis- että lastenkoti. Rakennuksille laadittiin piirustukset kesällä 1923. Taloudellisten vaikeuksien vuoksi rakennuksia päästiin rakentamaan vuonna 1926, mutta toiminta voitiin aloittaa vasta vuoden 1930 alusta.

Avoimna oleviin virkoihin oli runsaasti hakijoita. Johtajattarien ohella kunnallis- ja lastenkodissa työskenteli pari karjakkoa, keittäjätär, palvelijatar ja muutamia työmiehiä. Petsamoon houkutteli alueen eksotiikka ja selvästi paremmat palkat, kuin mitä muualla Suomessa maksettiin.

Jokikylässä, lastenkodilla asuminen, herätti jo nuorena Nataliassa auttamisen halun ja vähempiosaisten huomioimisen. Hän tavallaan kasvoi ”kiinni” lastenkodin elämänrytmiin, joka kulminoituikin lopulta niin, että jo nuorena, teini-ikäisenä, hän aloitti työt lastenkodissa. Töihin kuului kaikki lastenhoitoon liittyvät tehtävät. Natalia oli erityisen taitava käsitöissä, joten hän ompeli tytöille mekkoja, essuja ja tak-

keja. Sukkien ”tikuttaminen” oli yleinen petsamolaisnaisten harrastus, ja sen taidon Natalia hallitsi. Sukkia syntyi liukuhihnalta.

Natalia oli taiteellinen. Hän oli innokas piirtämään ja askartelemaan. Näillä käden taidoilla oli suuri merkitys lastenkodin lasten virikkeelliselle kehitykselle. Lasten kanssa lastenkodin tilojen koristelu eri vuodenaikojen mukaan, kasvimaan hoitoon liittyvät tehtävät kesäisin sekä lasten innostaminen uuden oppimiseen, olivat Natalian sydäntä lähellä.

Tätä rauhaisaa aikaa vietettiin lastenkodissa loppusyksyyn 1939 saakka, kunnes talvisota syttyi. Kunnallis- ja lastenkodin väki ahtautui 30.11.39 kuorma-auton lavalle, suuntana Rovaniemi. Sieltä matka jatkui kohti Tervolaa. Tervolassa lapset olivat majoittuneina kansakoulun oppilaskotiin koko talvisodan evakkoajan.

Välirauhan aikana, kesällä 1940, palattiin Petsamoon. Lastenkoti ei ollut entisenlainen. Venäläiset sotilaat olivat hyödyntäneet kaiken, minkä olivat irti saaneet. Vähitellen yhteiset ponnistelut tuottivat kuitenkin tulosta. Lastenkoti alkoi taas näyttämään viihtyisältä kodilta, josta kaikki olivat innoissaan.

Elettiin aikaa, jolloin Petsamossa olivat saksalaiset sotajoukot. Sotilaissa oli runsaasti myös itävaltalaisia sotilaita, ns. alppijääkäreitä. Rakkaus syttyi Natalian ja Josefin välillä. Natalian jäämistöstä löytyneet sormus ja itävaltalainen kaulariipus kertovat nuorten rakastavaisten tulevaisuuden suunnitelmista, jotka eivät kuitenkaan toteutuneet. Sota murskasi heidän unelmansa.

Koitti syyskuu 1944. Petsamoa alettiin jälleen evakuoida. Lastenkodin asukkaat joutuivat viimeisen kerran lähtemään rakkaasta yhteisöstään. Matkaan lähdettiin nyt kahdella linja-autolla, kohteena aluksi Rovaniemi, Haaparanta ja lopulta matka jatkui Ruotsiin kohti Umeåta.

Lastenkodin hoitajalla oli vaativa työ, sillä monet lapsista olivat hyvin nuoria. Kuitenkaan mukaan ei voinut ottaa, kuin kaikkein tärkeimmät tavarat. Lasten elämään tuli valtava muutos. Oltiin vierassa maassa, jossa ei ymmärretty suomenkieltä. Tämä oli toisaalta valtava haaste Natalialle. Lasten lukemaan ja kirjoittamaan opettaminen, käsitöiden tekeminen ja ruotsinkieleen tutustuminen, veivät ajatukset muualle Petsamosta ja kotimaasta.

Myös Ruotsin valtio oli kiinnostuneet lapsievakoista. Kohokohtana oli kruununprinssin ja -prinsessan vierailu suomalaisten lastenkotilaisten luona.

Lapinsodan päätyttyä oli aika pala taas kotimaahan, muttei enää Petsamoon. Paluu Suomeen alkoi 18.9.1946. Lapset sijoitettiin Etelä-Suomeen. Natalia päätyi Oulun lähelle Jylhämään. Maria-äiti oli ollut evakossa Kalajoella ja muuttanut Jylhämään, jonne alettiin rakentamaan vesivoimalaitoksia. Natalia pääsi konttoriin töihin, jossa tapasi Uolevi Honkosen. Rakkaus syttyi ja Natalia ja Uolevi avioituivat. Voimalaitokset valmistuivat, isä-Uolevi rakensi omakotitalon Vaalaan, josta heille tarjottiin työtä koululta. Natalia toimi asuntolan hoitajana. Hänen pitkä työuransa lastenkodissa Petsamossa oli suuri meriitti uudessa tehtävässään. Natalian ja Uolevin perheeseen syntyi kaksi tytärtä ja poika.

Äidin kertomukset Petsamosta jäivät lapsille lähtemättömästi mieleen. Natalia sai vierailla 90-luvulla kaksi kertaa Petsamossa. Hänellä oli loputon ikävä entisille kotiseuduilleen. Petsamon kaipuu ei hänellä koskaan hävennyt. Siihen varmasti vaikut-

tivat monet eri lapsuuden ja nuoruuden muistikuvat. Natalia eli arvokkaan ja vaihe-
rikkaan elämän. Hän nukkui ikiuneen 1.11.2005.

Ps. Ruotsissa evakkoaikana Natalian kohdalla ajankohtaan liittyi erityisen paljon
huolta, ikävää ja murhetta. Hän odotti lasta, jonka isä oli Josef, itävaltalainen alppi-
jääkäri. Pieni tyttölapsi syntyi tammikuussa 1945. Jatkosodan jälkeinen Lapinsota
häivytti kaikki yhteystiedot Josefista, eikä Natalia enää koskaan voinut tavata ra-
kastaan. Asia kalvasi Natalian mieltä eikä jättänyt häntä rauhaan. Lopulta kohtalo
palkitsi hänet. Tiedot Josefista löytyivät. Valitettavasti Josef oli kuitenkin jo kuollut.
Hän oli avioitunut sodan jälkeen ja hänellä oli ollut perhe. Kovan työn ja monien
yhteensattumien tuloksena Natalian vanhin tytär löysi lopulta ulkomailla olevat lä-
hisukulaisensa. Ympyrä oli sulkeutunut.

Lasten- ja vanhustenkodin navetta

Matti Hepoaho – 30 Matkaa Petsamoon

Pekka ja Annu Vuononvirta

Jatkosodan jälkeen Petsamo jouduttiin luovuttamaan Neuvostoliitolle. Se oli surullinen päätös, joka murskasi useimman petsamolaisen sydämen. Tämän jälkeen Petsamossa vierailtiin ja asuttiin vain unelmissa. Kaipuu Petsamoon painui sielujen sopukoihin, eikä antanut mielenrauhaa. Aika kultasi muistoja ja ainakin noista muistoista saivat osansa sodan jälkeen petsamolaisten jälkeläiset. Petsamosta puhuttiin kotona lähes päivittäin. Sitten valta vaihtui itänaapurissa. Huhut alkoivat levitä, kertoen, että Petsamossa voisi ehkä tulevaisuudessa vieraillakin. Näin lopulta tapahtui. Petsamon matkat käynnistyivät toden teolla 1990-luvulla ja toivat tutuksi monille matkaajille oppaana toimineen tervolalaisen Matti Hepoahon. Matti kertoo olleensa noin 30:llä Petsamon matkalla oppaana erilaisten ryhmien mukana. Hänen tietotaitonsa Petsamosta on huikea.

Matin isän suku tuli Ruotsista Suomeen jo 1700-luvulla. Sukunimenä oli tuolloin Cajan. Otto-isä syntyi Kärämäellä. Hän oli rakentamassa 20-luvulla sähkölinjaa

Petsamo-Seuran matkalaiset Parkkinan kirkon raunioilla. Matti Hepoaho Petsamon tuntijana ja edesmennyt Aarne Jeremejeff matkanjohtajana

Kemijärveltä Sallaan, josta hän kaverinsa kanssa käveli vuonna 1926 Petsamoon. Aikaa matkaan kului yli seitsemän viikkoa. Siellä hän pääsi nuorena miehenä Yläluostarille töihin.

Otto-isän vanhemmista, etenkin äiti, oli hartaasti uskonnollisesta perheestä. Oton isä oli ammatiltaan puuseppä, joka soitti harrastukseksi mielellään häissä ja syntymäpäivätilaisuuksissa. Tätä ei Otto-pojan äiti hyväksynyt, vaan särkei kaikki miehensä instrumentit. Uskonto kielsi musisoimisen.

Jotenkin Oton näkemykset sen aikaisesta uskonlahkoista olivat vieraita ja luotaan työntäviä. Kun hän pestautui luostariin töihin, hän alkoi omaksua ortodoksisen uskonnon sanomaa. Hän päättikin tuolloin, että jos hän avioituisi joskus ja saisi lapsia, jokainen lapsista kastettaisiin ortodoksiksi. Näin tapahtuikin. Matin äidin suku, Rensujeffit, olivat lähtöisin Vienan Karjalan Röhöstä. Röhöstä muutti Petsamoon 1860-luvulla toistakymmentä perhettä. He asuivat Näsykässä. Tuohon muutajajoukkoon kuului myös tämän jutun kirjoittajan mummon, Anastasia Lasareffin, isoisän perhe. Tosin historian tutkimukset kertovat, että Matin äidin suku olisi jo 1600-luvulla muuttanut Turkista Venäjälle.

Matin vanhempien perheeseen syntyi kaikkiaan 15 lasta, joista 10 varttui aikuiseksi. Aikuisiksi varttuneista neljä oli tyttöä ja kuusi poikaa. Matti syntyi vuonna 1941. Heidän kotitalonsa oli Parkkinassa. Otto-isä työskenteli kunnalla töissä, vesijohtoverkoston hoitajana. Vesijohtoverkosto tarkoitti käytännössä sitä, että ylhäältä tunturijärvestä pumpattiin vesi polttomoottoripumpulla vesisäiliöön, josta vesi johdettiin putkea pitkin alas laaksoon painevetenä. Erityistä vesitornia ei siis tarvittu, sillä ko. säiliö toimi vesitornina.

Matin äiti oli kotona ja teki kotityöt suuren lapsikatraansa kanssa. Matti muistelee äidin kertoneen, että Hepoaholla oli sauna, jota lämmitettiin päivittäin, sillä parhaimmillaan Hepoahon pirtin lattialla saattoi nukkua kymmenenkin työmiehestä. Asutuspula oli Petsamossa kova. Vuokralla asustelleet työmiehet käyttivät saunaa päivittäin.

Kysyttäessä Matilta ensimmäisiä muistikuvia Petsamosta, hänelle tulee sadunhohdoisesti mieleen ne tuuliset aamut, kun perhe lähti äidin

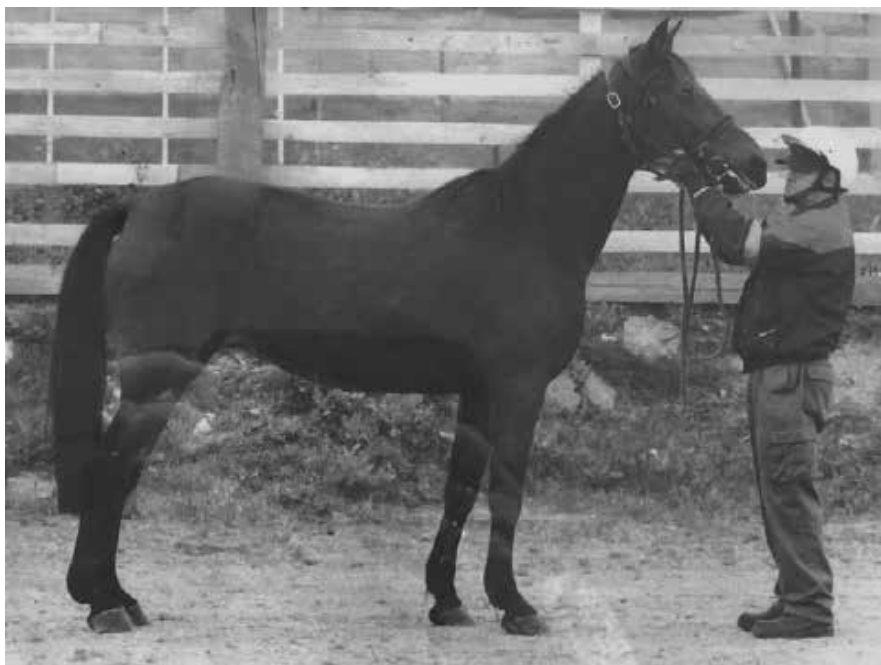
Kuva Sirkkuunsaaren kohdalta, jossa Mattikin (ei kuvassa) usein leikki kavereiden kanssa vuoroveden tahtiin

johdolla rantaan katsomaan, mitä nousuvesi oli tuonut tullessaan. Rannalta löytyi ajelehtivia puita, joskus laivasta tippuneita kangaspakkoja ja kerran jopa kokonainen hevosen raato.

Matin sisarukset keräsivät simpukankuoria, joita kaupusteltiin myöhemmin kylällä turisteille ja pikku-pojat keräilivät hiekkamatoja pitkän siiman syöteiksi. Kun äiti lähti sota-aikana kokemaan naapurin naisten kanssa rantaverkkojaan, oli tapana, että Hepoahon lapsetkin tulivat rannalle, tuoden liiteristä mukanaan halkoja, joista tehtiin nuotio.

Matin kertoman mukaan hänellä oli onnellinen lapsuus. Isä kulki tosin töissä muualla, mutta äiti oli lasten kanssa kotona ja touhusi heidän kanssaan kaikenlaisia arkiaskareita. Matin vanhemmat opettivat heidät ahkeriksi työntekijöiksi.

Syksyllä 1944 Hepoahot joutuivat evakkotaipaleelle, kuten kaikki muutkin petsamolaiset. Määränpäinä oli Kalajoki. Otto-isä osti Kalajoelta talon, jossa Hepoahot asuivat vuosien 1944 ja 1948 välisen ajan. Tämän jälkeen he muuttivat Tervolaan, josta he hankkivat tilan, rakensivat uuden talon ja navetan. Heistä tuli maanviljelijöitä. Isä työskenteli myöhemmin myös työnjohtajana TVL:n palveluksessa. Eräs ominaispiirre tältä ajalta on se, että Matti-poika kiinnostui hevosiista. Hänen kiinnostuksensa hevosiin syntyi, kun isä osti Kalajoelta muutettuaan kotiinsa kaksi hevosta. Matin hevosharrastus ei ole lainkaan hiipunut. Hevosharrastus on säilynyt

hänellä läpi elämänsä ja vieläkin hänellä on tallessa yksi ravuri. Hän on kasvattanut kaikkiaan 17 varsaa. Matti osti perheelleen talon Tervolasta vuonna 1973, komean kuusikon keskeltä, joen tuntumasta, Paakkolantien varrelta. Matti on tehnyt elämäntyönsä liike-elämän palveluksessa, mm. huoltamoketjujen kaasukuljetuksissa yli 40 vuoden ajan.

Matin mielestä petsamolaisilla on edelleen edessään valoisa tulevaisuus. Mutta petsamolaisuus ei kuitenkaan säily itsestään. Petsamosta pitää kertoa lapsille uudestaan ja uudestaan. Petsamossa asuneet olivat sosiaalista väkeä. He tulivat hyvin toimeen eri uskontokuntiin kuuluvien kanssa ilman riitoja. Samoin niin suomalaiset, karjalaiset, venäläiset kuin koltatkin asuivat rinta rinnan ja kielten sekamelska oli

Petsamossa elämän rikkaus. Yhteenkuuluvaisuuden tunne oli petsamolaisten erityinen ominaispiirre.

Matin äidillä, Olgalla, oli elämänviisauksia eri tilanteisiin, joita hän lapsilleen kertoili. Venäläisen sanalaskun mukaan: ”Kun rauhan annat, niin rauhan saat”, tai ”Tyhmän kanssa toimeen tullaan, pirullisten kanssa pärjätään, mutta kun tyhmä heittäytyy pirulliseksi, niin kaikki konstit on loppu”. Niin, ehkäpä nämä ”viisaudet” sopisi moneen tämänkin päivän ongelmaan. Kun kaupankäynnissä esiintyi ongelmia, siihen sopi hyvin äidin viisaus: ”Pidä sinä omasi ja minä omani, niin molemmat pärjätään”.

Petsamon matkoista Matille on päällimmäisenä jäänyt mieleen ensimmäiset matkat, jolloin mukana oli paljon syntyperäisiä petsamolaisia. Oppaasta tulikin alussa selvästä opastettava. Mieliinpainuvin matkoista lienee kuitenkin se, kun Matti pääsi sisarineen vierailemaan omassa, entisessä kodissaan Parkkinassa. Talo oli tosin ”naapureiden” käytössä. Hepoahon sisarukset kertoivat nykyisille asukkaille heidän syntyneen tässä talossa. Asukkaat olivat hämmästyneitä kuulemastaan. Perheen emäntä kutsui 15-vuotiaan tyttärensä paikalle, joka kertoi itsekin syntyneen juuri tässä talossa. Vierailu entisessä kodissaan oli Hepoahon sisaruksille liikuttavan tunteellinen kokemus. Ajan saatossa oppaan taidot paranivat, tietotaito Petsamosta lisääntyi ja ne kymmenet matkat toivat tullessaan Matille runsaasti ystäviä ja elämän tarinoita. Petsamo elää ja asuu hänen mielessään ja sielussaan voimakkaana. Hän, jos joku, on aito petsamolaisuuden sanansaattaja.

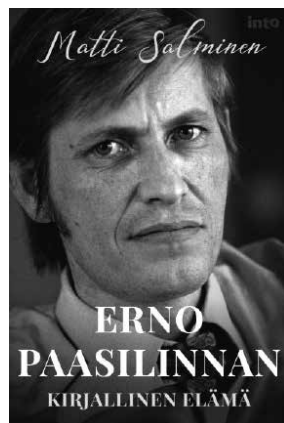
Petsamolainen toisinajattelija

Pekka Kaarninen

Salminen, Matti: Erno Paasilinna. Kirjallinen elämä. Into 2018.

Matti Salmisen viime vuonna ilmestynyt kirja ei ole Erno Paasilinnan elämäkerta, vaan siinä keskitytään Paasilinnan kirjalliseen tuotantoon. Paasilinna oli oman aikansa toisinajattelija, joka tuotannossaan sivusi myös Petsamoa. Hän oli syntynyt siellä ja koska hän oli oman aikansa julkkis, hän oli ensimmäinen petsamolainen, joka television kautta pääsi julkisuudessa esiin ja toi Petsamonkin esille.

Erno Paasilinna nousi 1960-luvulla valtakunnalliseksi julkikseksi television kautta. Hän oli pohjoissuomalainen synkkäilmeinen nuori mies, joka vastusti kaikkea ja ajoi jääräpäisesti omaa kantaansa. Hän oli maaseudun ihmisten puolustaja ja herroja tai ainakin kulttuuriherroja vastaan. Itsensä arvostelua hän ei kestänyt yhtään, vaan vastasi aina kipakasti takaisin arvostelijoilleen. Hän oli aloittanut lehtikirjoittelun jo 1950-luvulla. Hän kirjoitti aktiivisesti lehtiin ja toimi mm. Nuoren Voiman Liitossa toiminnanjohtajana ja oululaisen kulttuurilehti Kaltion päätoimittajana. Kariston kotimaisen kirjallisuuden osastopäällikkönä hän oli usean vuoden ajan. Televisiossa hän toimi vain avustajana.

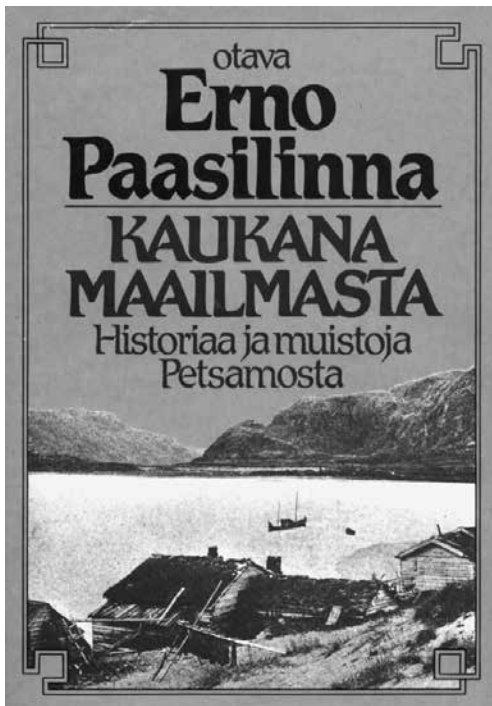
Paasilinna kuoli vuonna 2000 ja hän on nykyisin lähes unohdettu ja vain vieläkin kuuluisimmat veljensä Reino ja Arto ovat pitäneet hänet jollain tavoin julkisuudessa. Hän oli oman aikansa julkinen keskustelija, joka nykypäivänä aiheuttaisi blogilaan jatkuvaa someraivoa puolesta ja vastaan. Hän oli tai ainakin yritti olla jonkinlainen vallitsevan käytännön vastustaja. Hän katsoi edustavansa kansan ääntä, mikä se sitten olikaan.

Matti Salmisen kirjassa käsitellään myös Paasilinnan elämänvaiheista riittävästi. Se on välttämätöntä, jotta kirjailijan ristiriitainen persoonallisuus tulisi ymmärrettäväksi. Erno Paasilinnaa kutsutaan kirjailijaksi ja hän piti itsekin itseään kirjailijana, vaikka hänen kaunokirjallinen tuotantonsa oli hyvin suppea. Hän kirjoitti vain yhden romaanin ja jonkin verran novelleja. Pääasiassa hän kirjoitti esseitä ja mielipidekirjoituksia, mutta myös laajat Petsamon historiaa käsittelevät kirjat ja omat muistelmansa sekä kirjailija Timo K. Mukan elämäkerran. Hän toimitti useita antologioita muitten teksteistä. Paasilinna julkaisi tekstinsä moneen kertaan ja monet hänen kirjoistaan koostuvat samoista kirjoituksista uudelleen julkaistuina.

Salminen ei pureudu kovinkaan syvällisesti Paasilinnan kirjalliseen tuotantoon. Lähinnä kirja on Paasilinnan tekstien ja julkaisujen monipuolista esittelyä. Salminen ei analysoi kohdehenkilönsä tuotantoa eikä pyri selvittämään mitä Paasilinna pyrki sanomaan ja minkälaista linjaa hän edusti. Tuotanto on kuitenkin esitelty hyvin ja osittain kytketty aikakauden ilmapiiriin käsittelyyn.

Salmisen teksti perustuu hyvin suuressa määrin Paasilinnan omiin aineistoihin ja muistelmiin sekä hänen ystäviensä haastatteluihin. Näkökulma on siksi hyvin paasilinnamainen. Erno Paasilinnan arkisto on talletettu Suomalaisen Kirjallisuuden Seuran Kirjallisuusarkistoon Helsinkiin. Se on poikkeuksellisen laaja yksityisko-koelma.

Paasilinnaa pidettiin yksityisenä ajattelijana, joka ajoi omaa linjaansa. Hän ei kuitenkaan ollut mikään yksittäinen ilmiö omana aikanaan, vaan vastaavaa protestihenkisyyttä oli liikkeellä 1960-luvulla hyvin runsaasti. Se oli protestilaulujen ja protestien aikaa. Erno Paasilinna ei myöskään ollut yksinäinen ihminen, vaan Salmisen mukaan hän tuli hyvin toimeen ystäviensä kanssa ja verkostoitui varhain tehokkaasti. Siitä on hyvänä osoituksena lukuisat palkinnot, jotka hän sai ja joita hän itse puolestaan oli jakamassa ystävilleen. Se oli maan tapa silloin niin kuin se on nytkin.

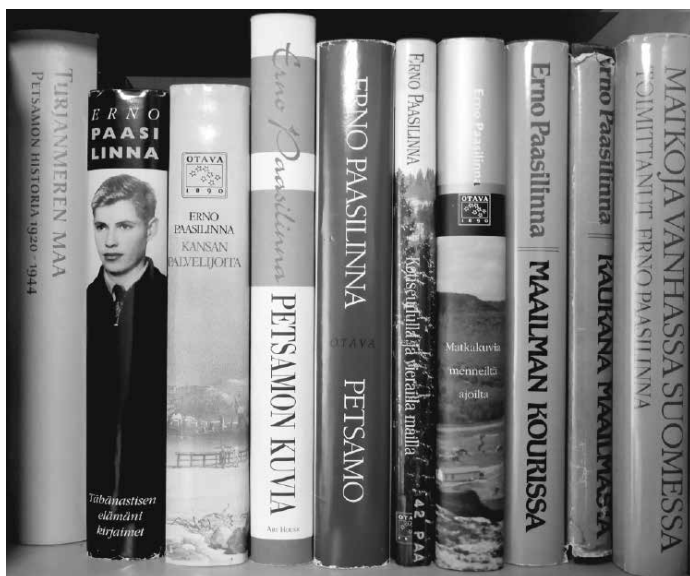

Televisio oli merkittävä tekijä Paasilinnan uralla. Se yleistyi Suomessa 1960-luvulla ennätysmäisen nopeasti. Televisio nosti Paasilinnan esiin koko kansan julkikikseksi, kuten se teki monille muillekin sen ajan kuuluisuuksille. Parhaimmillaan televisio-ohjelmia saattoi katsoa hyvin suuri osa kansasta ja siksi TV:n kautta tutuiksi tulleet olivat kaikkien tuttuja. Myös Ernon veli Reino nousi television kautta julkisuuteen ja merkittäviin poliittisiin tehtäviin. Erno Paasilinnakin oli joskus demariveljensä vaalikampanjasakin mukana, vaikka ei poliittiseen toimintaan osallistunutkaan aktiivisesti. Vanhemmiten Erno Paasilinnan vastustushakuisuus ja kärkevyys väheni.

Toisinajattelijana Erno Paasilinna aiheutti myös kiistaa petsamolaisten keskuudessa. Hänen kirjoittamansa Petsamon historiaa käsittelevät kirjat aiheuttivat vilkkaan julkisen keskustelun ja osaltaan vaikuttivat Tuulikki Soinin merkittävän Petsamo-aiheisen romaanisarjan syntyyn. Tutkija Jukka Nyyssönen on nähnyt Paasilinnan kirjan vastineena 1930-luvulla ilmestyneeseen Eero Kuussaaren kirjoittamaan Petsamon heimosotaretkiä koskevaan tutkimukseen. Kuussaaren kirja oli Paasilinnan kirjan ilmestyessä kadonnut jo antikvariaattien harvinaisuuksien joukkoon.

Petsamossa syntynyt Paasilinna oli pohjoissuomalaisten puolustaja, vaikka asui suurimman osan elämästään eteläisessä Suomessa. Hän väitti, ettei ole kotiseutuihminen, mutta hänen kotiseutunsa oli sodassa menetetty Petsamo. Ensimmäiset kirjoituksensa hän kirjoitti nimimerkillä Petpoi, joka oli lyhenne sanoista Petsamon poika.

Erno Paasilinnan kirjoja, paitsi Turjanmeren maa kirjassa lainauksia Ernolta. Yle Areenasta löytyy useita hänen haastattelujaan ja puheenvuoroja

Pitkä oli matka Muotkasta Petsamoon ja Tervolan Varejoelle, myöhemmin Laukaalle ja Jyväskylään

Toivo Kunnari

Eräs vanhimmista petsamolaisista, Amanda Maria Rissanen os. Kurtti, joka tunnettiin Rissasen Mari nimellä, on kuollut 10.3.2020, eläen yli 103 vuotiaaksi. Hän oli syntynyt 20.8.1916 Muotkassa. Muistotilaisuus oli 20.8.2020 Vaajakoskella.

Hänen isänsä Juho Kurtti, entinen Juho Arhipoff oli tunnettu Kalastajasaaren-nossa ja myöhemmin petsamolaisten parissa enemänkin. Tervolan Varejoelle hän asettui muiden siirtolaisten kanssa viljelemään maata entisenä kalastajana.

Maria avioitui Varejoella Heikki Rissasen kanssa ja perustivat viljelytilan ja perheen. Marialle syntyi 14 lasta. Myöhemmän ajan Hän asusteli Laukaassa ja lopun aikaa Jyväskylässä palvelukodissa. Keski-suomalaisessa hänen 100 vuotisjutussa tämä pitkän ja vaikeankin tien kulkijan kerrotaan ihmetelleen tullessaan juuri valmistuneeseen palvelutaloon, että ”Onko minulla varaa asua näin hienossa asunnossa”

Vuonna 1993 Petsamolaista vuosilehdessä oli Mari Rissasen muistelmä ”Muotkasta Petsamoon”.
Julkaisemme tuon tekstin nyt uudelleen.

On syystalvi 1921 joulun edellä. Juho Kurtin – silloisen Juho Arhipoffin serkku, Petteri Keränen, pääsi pakenemaan otringilla perheineen Vaitolahteen. Juho-isäni oli sanonut serkulleen: jos pääset perille, niin kerro Suomen rajavartiostolle, että jos uudenvuoden yönä on sakea ilma, niin Kervantoon tulee Muotkasta pieni perhe. Isäni oli sahalla vartijana. Siellä oli häntä pyydetty uratnikaksi, GBU:n poliisiksi. Hän pyysi viikon miettimisaikaa. Se luvattiin, mutta sitten oli astuttava virkaan. Ennen kuin viikko tuli täyteen, isäni katosi uratnikkojen näkyvistä.

Tarton rauhassa oli tehty kirjallinen sopimus, että joka tahtoi, sain luvallisesti muuttaa siihen maahan, jossa halusi asua. Venäjällä kuitenkin ei muuttolupaa Suomen Petsamoon annettu. Päinvastoin kontrolli kävi joka ilta kello 7-10 välillä tarkastamassa, että oliko talonväki kotona. Me asuimme isoisän luona silloin, kun isä oli piilossa. Hän ei halunnut sellaiseen hommaan, jossa olisi joutunut tarkastamaan ih-

misten vähii ruokavarastoja. Me olimme jo Murmanskissa saaneet olla viikon, ettei ollut muuta syötävää, kuin kuivattua turskaa, jota vedessä keitettiin, leivästä ei ollut tietoaakaan. Heikosti oli leipää Muotkassakin, usein syötiin leivinuunissa kuivattua lotaa leivän sijasta.

Kun isä oli kertonut pakosuunnitelmansa ukilleen ja mummolleen, alkoivat he ruukoilla joka aamu ja ilta, että Jumala laittaisi sellaisen lumisakean, että pääsisimme Suomen puolelle, sitä rukoili myös uskovainen isäni. Kun sitten viimeinen kontrolli oli käynyt ja kuulustellut talonväkeä, ei heille selvinnyt isän olinpaikka. Isä ei ollut sanonut ukille ja mummollekaan piilopaikkaansa, niin heidän ei tarvinnut valehdella sanoessaan, etteivät tiedä. Viimeinen kontrolli lähti uudenvuoden aattoiltana kymmenen aikaan illalla ja ennen kello yhtätoista lähdimme rajaa kohden; isäni, äitini ja isän veli suksilla, minut oli kääritty petivaatteisiin kelkkaan, jota vetivät. Oli pimeää ja kova lumisade. Tuuli oli aluksi vastainen, mutta matkamme aikana oli tuulensuunta muuttunut, joten vastatuuleen kulkiessamme olimme kiertäneet ympyrää. Isä huomasi liikettä erään turvekasan luona ja arvasi siinä olevan vartiomiehen. Käännymme nyt myötätuuleen. Aamulla puoli kuuden aikaan olimme Kervannossa Sakari Hirsivaaran pihalla. Rajavartioston miehet olivat herätelleet isäntiä ja olivat lähdössä etsimään.

Kolme viikkoa olimme karanteenissa Hirsivaaran vinttihuoneessa. Sitten lähdimme Petsamoon postilaivassa. Saimme kortteeripaikan Näsykästä Ivan Arhipoffin yläkerrasta. Siellä asuimme sen talven. Suomeen tultuamme isälle esitettiin, että ottaisi nimekseen äitinsä sukunimen, kun Petsamossa on paljon Arhipoff-nimisiä. Niin isäni vaihtoi sukunimen Kurtti-nimeksi. Kurtit olivat lähtöisin Kuusamosta, samoin äitini suku Lämsät, joita ei kuitenkaan Petsamoon asti tullut muita, kuin äitini.

Kesällä muutimme Trifonaan, ensin Ristinpikan kotiin, myöhemmin saimme Tanielasta yläkerran huoneen asunnoksemme. Toisessa yläkerran kamarissa asuivat Eetu Polojärvi ja Alfred Tauriainen. Usein nämä nuoret miehet kävivät kahvilla meidän puolella. Äiti pesi heidän vaatteensa ja muistan, kun jouluaattona toivat meille paketin, jossa minulle oli saippua, nukke ja karamellejä.

Seuraavana kesänä isä meni tekemään majakanvartijan kämpppää, minä äidin ja Tarja Ursinin kanssa Mikko Kemoffin veneellä Maattivuonoon. Mennessä kävimme isän luona, joka oli rakentamassa majakanvartijan asuntoa. Äiti ihastui Maattivuonoon niin, että halusi sinne asumaan ja sinne me muutimmekin. Ensimmäin asuimme Herman ja Tarja Ursinin luona, syksyllä muutimme Okhavei Retkinin taloon. Kevättalvella olimme Pummangissa isän enon, Johan Petteri Kurtin luona seuraavaan kesän heinäkuulle asti ja menimme takaisin Maattivuonoon. Samana kesänä isä alkoi rakentamaan omaa kotimökkiä Pirttiniemen ja Steinpahdan väliseen mutkaan. Kalastuksella elettiin. Isä osti ison seikan, jossa oli purje ja peräsin, sillä kalastettiin, mutta kevätkalastukseen isä meni aina Vaitolahteen, jossa kalasti Vanhapihan kanssa.

Juho Kurtti petsamolaisen turvekammin vierellä 1920-luvun alkupuolella.

Kerran olivat kovalla tuulella joutuneet Venäjän puolelle ja siellä oli heidän söyttä (kaksimastoinen täkillinen vene) joutunut vedenalaiselle karille ja myrsky oli sen särkenyt kappaleiksi. Miehet olivat veneen kappaleiden päällä ja ajautumassa lintupahtojen alle, kun venäläinen vartioalus huomasi heidät ja pelasti varmasta kuolemasta. Se tapahtui toukokuuisena yönä. En tiedä, oliko äiti nähnyt unta vai kuinka

hän oli saanut viestin, kun herätti minut yöllä sanoen; Nouse ylös, isä on merihädässä, rukoillaan isän puolesta. Samalla tunnilla isä ja Vanhapiha olivat pelastuneet. Venäjän puolelta heidät tuotiin Vaitolahteen. Sinä keväänä isä joutui tulemaan kotiin kesken kalastusajan, mutta Maattivuonossakin oli silloin hyvin turskaa. Minäkin pääsin isän kanssa kalastamaan omalla veneellä. Saimme hyvin turskaa ja niinpä taas säästäen, kun elettiin, saatiin vuoden toimeentulo. Talvella pyydettiin riekkoja ansoilla ja olihan meillä jo lehmä ja lampaista.

Minä kävin koulua Pummangissa kahdessa talvessa neljä luokkaa. Opettajana oli silloin Hanna Hakkarainen. Järjestäjien piti lämmittää luokkaa ja käsityöluokkaa, jossa myös ruokailtiin. Kun koulu loppui iltapäivällä ja oppilaat lähtivät kotiin, jäi kaksi järjestäjää lämmittämään ja siivoamaan luokkia. Järjestäjävuorot olivat viikon pituisia. Keittiössä piti auttaa perunoiden kuorimisessa ja tiskaamisessa, sen tekivät toiset kaksi oppilasta vuoroviikoin. Puut piti kantaa liiteristä luokkiin ja keittiöön, mutta se työ tehtiin välitunneilla koko oppilasjoukon voimin. Meidän koulunkäynti oli myös opettelemista vastuuseen ja työnteekoon.

Muistan kerran, kun lähdin koulusta pääsiäisviikolla; äiti oli sairastunut ja isä oli Vaitolahdessa kalastamassa. Olin silloin kortteerissa Pesosen Viktorin ja Fannin kodissa. Opettajalle oli soitettu äitini sairastuneen ja minä pääsin lähtemään kotiin. Kävelymatkaa oli tunturien yli n 15 kilometriä. Lähdin aamupäivällä kello yhdeksästä maissa, Fanni tarjosi evästä, mutta en ottanut, kun oli juuri syöty. Viisi kilometriä meni aivan hyvin, sitten tuli lumisakea, en nähnyt enää edes jalkoihini. Kuljin kuitenkin eteenpäin, mukanani oli koulukirjat ja vaatteet. Hangen päälle oli satanut lunta jo nilkkoihin asti. Kun hiukan selkeni, huomasin kävelleeni väärään suuntaa rajalle päin. Paalutunturi näkyi oikealla ja päätin suunnata sinne, ajattelin, että siitä jo osaa kotiin. Paalutunturin rinteellä heittäydyin pitkäksi, olin väsynyt. Siitä lähdin alas tunturin rinnettä, kun taas tuli lumisakea ja väliin pelkäsin, että voisin astua vaikka mereen, kun en nähnyt jalkoihini. Sakeassa lumituiskussa olin kuitenkin kävellyt hieman oikealle ja joutunut kallionkielekkeelle. Siinä pelastuin varmalta kuolemalta, kun kävellessä osuin paaluun. Sen palaun oli isäni tehnyt v. 1923, kun oli insinöörin matkassa kartoitustehtävissä. Istuin paalun päälle ja kiitin Jumalaa, sillä vain pari metriä ja olisin ollut rotkossa kalliokielekkeen alla kivikossa raajarikkona tai hengettömänä. Istuessani siinä paalun päällä alkoi seljetä ja osasin kiertää kielekkeen ja laskeutua rinnettä Ursinin niitylle. Sitten olikin selkeää ja aurinko paistoi illalla, kun laskeuduin kotiin. Yhdeksän ja puoli tuntia olin tehnyt matkaa tunturissa ilman ruokaa ja juomaa. Normaalisti matkaan kului kolmisen tuntia.

Jälkeenpäin Kalle Heikkinen kertoi, että Paalutunturissa hän näki kahdet suden jäljet ja ihmisen jäljet niiden poikki. Heikkinen oli samana iltana hiihtänyt Pumman-kiin ostamaan nauvoja laiturin korjausta varten, kun me olivat kesken loppuneet.

Petsamo-Seuralla myytävänä

Turjanmeren maa Petsamon historia 1920-1944 kirjaa on vielä jonkin verran myynnissä. Kirjahan on perusteos Petsamon historiaan perehtymiseen.

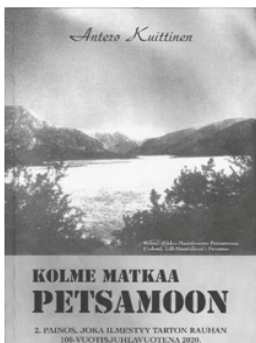
Kirjaa myymme 25 € kuluineen tai 20 € suoramyynnillä. Tilaukset petsamoseura.net kotisivuiltamme tai suoraan seuran pj:ltä

Murtunut unelma Petsamosta julkaistiin joulukuussa 2019 ja on edelleen myynnissä.

Teos kertoo tienraivaajien ja toteuttajien matkoista asiakirjoin, kartoin sekä matkakertomuksin. Osa aineistosta on ennen julkaisematonta- kuten teoksen lähtöideana ollut jääkärimajuri K.M.Walleniuksen sotapäiväkirja kevättalven 1920 sotaretkestä Petsamoon. Teoksella on kuusi kirjoittajaa ja kertomukset alkavat vuodesta 1826, jolloin Norja ja Venäjä sopivat rajan vedosta Paatsjoella ja teos päättyy Petsamon evakkojen asuttamisiin. Kirja on helppolukuinen hakuteostyyppinen kokonaisuus. Kirjan on toimitanut Tuomo Korteniemi Väyläkirjoista.

Kirjaa myydään 25 € hinnalla kuluineen kirjeenä kotiin. Tilaukset petsamoseura.net kotisivuiltamme tai suoraan seuran pj:ltä

Kolme matkaa Petsamoon on uusiin kirja jota myymme.

Tämän kirjan on kirjoittanut Antero Kuittinen ja julkaistu omakustanteena v 2009. Vuonna 2020 keväällä julkaistiin 2.painos Petsamo-Seura ry:n toimesta. Kirjoittajan perhe muutti Kittilän kautta Petsamoon v 1936, jossa hän jatkoi Metsähallituksen aluemetsän hoitajana aina Petsamon luovutukseen asti. Antero Kuittinen s 1933 Kittilässä ja näin ollen hänellä lapsuusajan muistoja Trifonasta ja Parkkinasta, joissa he asuivat. Kirjassaan hän käsittelee Petsamon historiaa eri lähteistä tietoja poimien ja omia

sekä perheen muistoja Tuolta Petsamon ajalta. Äitinsä Alba Kuittinen oli tunnettu Lotta, kuten sisarensa Ines, josta juttu julkaisussamme.

Tämä helppolukuinen selkeä kirja myydään 22 € kpl kuluineen kirjeenä kotiin. Tilaukset petsamoseura.net kotisivuiltamme tai suoraan seuran pj:ltä.

Pakettiostoina:

- **Murtunut unelma Petsamosta ja Kolme matkaa Petsamoon yhteishintaan 40 € kuluineen.**
- **Murtunut unelma Petsamosta ja Kolme matkaa Petsamoon sekä Turjanmeren maa yhteensä 60 € kuluineen.**

Maalaus ja valokuva Pitkäjärveltä, Laukkujoen suusta. Edessä Fredrik Seurujärvi ja taustalla Juho Viskari.

Kirja elämästä Kolosjoella Suomen aikana

Toivo Kunnari

Erkki Nieminen 84 v, lahtelainen rakennusmestari ja kasvatustieteiden tohtori on syvästi perehtynyt elämäänsä Kolosjoen ”kaupungissa” 1937-1944.

Hän väitteli kasvatustieteidentohtoriksi, ikään kuin huvikseen vuonna 2014 ollessaan 78 vuotias.

Erkki aloitti Petsamon Kolosjokeen tutustumisen vuonna 1985 Helsingin yliopiston sosiologian laitoksella. Silloin oli Petsamon Nikkelin entiset toimihenkilöt käynnistäneet projektin PNO:n historian selvittämiseksi. He huomasivat, että vaikein osa tutkimuksessa on yhteiskunnallinen osuus, josta kirjallista aineistoa on tuskin lainkaan olemassa.

Niinpä hän aikuisopis-kelijana tarttui aiheeseen ja käynnisti haastattelututkimuksen. Heti asiaan perehdyttyään Erkki huomasi aiheen olevan erittäin monitahoinen, josta puuttui paljon, mutta siihen oli käytettävissä myös aiempia historian tutkimuksia.

Kolosjoesta hän on kerännyt mittavan aineiston ja kokosi siitä sosiologiangradun 1988. Kirjaan Taistelu metallista, Eugen Autere ja Jaakko Liede, joka kertoo PNO:n historiasta, hän kirjoitti varsin kattavan kuvauksen Kolosjoen ”suljetusta kaupungista”. Hänen oli tarkoitus jatkaa aineiston saattamiseksi väitöskirjaksi, mutta hakiesaan Lapin yliopistoon v. 2014 täydentämään kulttuurihistorian osaa opinnoissaan, jotta olisi voinut väitellä aiheesta Turun yliopistossa. Lapin yliopisto ei ottanut tuolloin 78 vuotiasta opiskelijaksi.

Olemme viime vuosina etsineet kirjoittajaa, joka olisi voinut koota aineistosta kirjan, mutta sellaista ei löytynyt. Syynä tietysti varsinaisen rahoittajan puute, koska ammattikirjoittajan on saatava elanto työstään. Huoli aineistosta oli kuitenkin myös Erkillä, joten hän päättikin alkaa itse kirjoittamaan kirjaa tästä aineistosta, käyttäen ulkopuolista avustajaa haastattelunauhojen litteroinnissa. Työtä tuossa C-kasettien purkamisessa on, sillä niitä on 81 kpl, eli saman verran Kolosjoella olleita aikalaisia haastateltuina.

Nyt saimme Väyläkirjat Oy:n innostumaan aiheesta ja ottamaan kirjan kustannussuunnitteluun. Asiaa tarkastellaan paremmin kirjan kehittyessä. Kirjan ilmestymisai-

kataulu on 2021-2022, tähdäten merkkivuosiin, joita Petsamoon ja Petsamo-Seuran liittyen sattuu noille vuosille.

Petsamo-Seura on kaikella mahdollisella tavalla apuna teoksen julkaisuun ja myyntiin saamisessa. Erkki Nieminen on luvannut jo vuosia sitten aineistonsa Petsamo-Seuralle, joten myöhemminkin voimme hyödyntää tuota tietovarastoa tutkimuksissa.

Kolosjoelle tuotiin Kanadasta INCON toimesta sellaista teollista kulttuuria, jota Suomessa ei aiemmin, eikä kauan sen jälkeenkään ollut käytössä. Kolosjokelaisten asunnot varusteiltaan ja koko kaupungin infra edustivat aivan eri maailmaa, jota pohjolassa oli koskaan nähty. Työturvallisuus oli tasolla, johon Suomessa vasta viime vuosikymmenillä on päästy. Niin lyhyen aikaa, kun tuo yhdyskunta ehti toimia-kaan, tapahtui siinä kuitenkin monia merkityksellisiä asioita, joiden tutkimista tulee jatkaa.

Kolosjoen saha Kuutsjärven rannalla

Klaudia Kähkönen – vaatimaton petsamolainen

Pekka Vuononvirta

Talollisen Savva Vasiljev Smolinin ja hänen vaimonsa, Jelitsaveta Mironova Artemjevan, perheeseen syntyi 12.12.1903 tyttölapsi, joka kastettiin 14.12.1903 Klavdiaksi. Klavdian vanhemmat oli vihitty 2.6.1903. Savva asui tuolloin Arkangelin kuvernementissä ja neiti Jelitsaveta Aleksandrovs-kin kihlakunnassa. Naimisiin mennessään Savva oli iältään 53-vuotias ja Jelitsaveta 24-vuotias. Sitä, miksi Jelitsaveta rakastui noinkin iäkkääseen mieheen, ei tarina kerro. Tosin historiankirjoista voidaan nähdä, että Jalitseveta oli tehnyt ”yksinään” lapsen 6.12.1899, joka kuitenkin oli kuollut jo nuorena. Liekö tällä ollut jotain vaikutusta avioliittoon. Paris-kunta muutti Petsamoon ja Klavdian synnyinpaikaksi on kirkonkirjojen mukaan merkitty Petsamo.

Perhe hankki tilan Näsykästä. Naapureina heillä olivat mm. Pekka Kusmin, Aleksanteri Jeremejeff, Akim Karpoff ja Maksim Vasiljeff.

Varmaan monet vanhemmat petsamolaiset muistavatkin Klavdian. Hän käytti myöhemmin Klaudia - nimeä ja kansanomaisesti häntä kutsuttiin Laskaksi. Laskalla oli synnyynäinen kitalakihalkio, joka haittasi puhetta. Tuohon aikaan näihin vikoihin ei ollut hoitoa ja tuosta omalaatuisesta puheesta johtuen hän jäikin helposti ihmisten mieleen.

Smolinin perheeseen syntyi toinenkin lapsi, 24.2.1921, poika nimeltään Dimitri. Äiti Jelitsaveta oli tuolloin 42-vuotias ja isä Savva jo 71-vuotias. Ennen pitkää Laskan ja Dimitrin vanhemmat kuolivat ja Dimitrin osana oli joutua Jokikylän lastenkotiin. Laska jatkoi elämäänsä Näsykässä ja 24.2.1935 hän avioitui Vienan Karjalasta tulleen Erkki Kähkösen (aiemmin Arhipoff) kanssa. Perheonni jäi kuitenkin lyhyeksi. Laskan raskaus päättyi keskenmenoon, joka oli perheelle syvä järkytys.

Talvisota alkoi 30.11.39 ja aviomies Erkki kutsuttiin palvelukseen. Onnettomuudet jatkuivat, sillä korpraali Erkki Kähkönen kaatui 19.2.1940 Kuhmossa. Laska oli tullut Kubatsinin perheelle tutuksi Anastasia-mummoni kautta. Mummoni kalasti lohta Parkkinassa, munkkilaiturin läheisyydessä. Usein kävi niin, että laskuveden aikana lokit runtelivat verkoissa olevia kaloja. Laska oli yksi niistä, jotka usein odottelivat rannalla mummoni paluuta verkoilta. Mummollani oli tapana jakaa näitä vaurioituneita kaloja vähävaraisille. Tämä ystävyys syventyi keväällä 1940, kun

molempien naisten puoliset kuolivat kuukauden sisällä. Vähitellen Laskasta tuli osa Kubatsinin perhettä. Talvisodan evakkomatka yhdessä Tervolaan, jatkosodan jälkeen Kalajoelle, sieltä Keminmaahan, Iihin ja Martinniemeen taittui Laskalle mummoni mukana.

Isäni rakensi rintamamiestalon Martinniemeen 1947. Talossa oli kaksi isompaa huonetta alhaalla ja kaksi pienempää huonetta ylhäällä.

Perheemme, viisi lasta ja vanhempamme, asuivat alakerran huoneissa, kun taas Anastasia-mummo ja Laska asuivat yläkerran huoneissa. Lisäksi isän siskoja asui alkuaikoina myös meillä. Ahdasta oli ja varmasti arkielämän sujuminen oli joskus haasteellistakin.

Vuodet vierivät, lapset varttuivat ja tilantarve kotona Martinniemessä kasvoi. Muistan hyvin sen aurinkoisen toukokuusen päivän vuonna 1956, kun Mosorin Aleksin kuorma-auto kurvasi pihaamme ja miehet nostelivat Laskan vähäiset tavarat auton lavalle. Laska muutti pysyvästi Iihin.

Itselleni jäi Laskasta todella miellyttävä kuva. Synnyin Laskan meillä asuessa ja kasvoini alakouluikäni mummojen hellässä huomassa. Olin päivät vintissä, mummojen helmoissa, sillä äidilläni oli lehmät hoidettavanaan ja muut kotityöt. Muistan

ne keskustelut, joita mummot keskenään kävivät. Molemmat olivat kovia väittelemään eikä kumpikaan antanut helposti periksi. Mutta tuo heidän käyttämänsä kieli oli minulle outo – se oli venäjää.

Vaikka Laska oli muuttanut Iihin, hän vieraili säännöllisesti meillä Martinniemes-
sä. Hän kävi joka toinen kuukausi leipoutumassa äitini kanssa. Meillä oli leivinuuni, joka lämmitettiin joka lauantai. Marjasankit, kaalikukot ja erilaiset Petsamon ”perinneruoat” tulivat meille lapsille tutuiksi. Laskan pikkuleipäpursottimella tekemänsä ”ässänmuotoiset” pikkuleivät tuovat vieläkin veden kielelle. Laskan vierailua kesti aina pari-kolme päivää ja hänen vierailuaan odotettiin. Se tiesi lapsille ”karkkiaikaa”.

Me tykkäsimme Laskasta. Hän oli mukava, aina empaattinen ja lämminhenkinen ihminen. Vaikka hänen puhetaitoja oli puutteellinen, olimme oppineet ymmärtämään hänen sanomisiaan täysin. Hän kuului perheeseemme ja sitä hän halusikin. Hän oli vakiovieras meidän kaikissa isommissa ja pienemmissä juhlissa.

Itsekin vierailin hänen luonaan Iissä useita kertoja vuodessa. Olin ”akan” poika, kuten hän asian ilmaisi. Lapsuuteni muistoista tulee mieleeni ne heinäkuun päivät, kun ”joukolla”, siis Anastasia- mummo, Laska ja sisaruksiani, lähdimme linjurilla kohti Yli-Kiiminkiä, tätini Helka Siltakosken kotia. Oli hilla-aika. Isämme laittoi mukaan puusaavin ja viesti oli selvä. Kotiin palattaisiin vasta, kun saavi olisi täynnä. Noh, siihen meni lapsilla helposti 3-4 päivää, eikä saavi aina täyttynyt. Mutta ne yöt, kun

nukuimme kaikki yhdessä riihen pahnioilla. Mummojen puheensorina iltaisin jatkui ja jatkui. Loppua kohti se yltyi väittelyksi siitä, kummalla oli hilloja enemmän ja erityisesti kummalla marjat olivat olleet suurempia. Tähän jo totuttuun, loputtomaan väittelyyn, me lapset väsyneinä nukahdimme. Aamulla odottivatkin jo uudet, keltaisenaan hilloja olevat suot meitä.

Laskan muutettua Iihin hän tutustui uusiin perheisiin ja ystäväystyi heidän kanssaan. Hän kävi siivoamassa huusholleja, hoiti lapsia ja hankki siten elantonsa. Iiläinen maisema-arkkitehti, Terttu Kurttila, muistelee Laska-tätiä näin: ”Laska-täti, tällä nimellä me häntä kutsuimme, oli pieni ja iloinen täti, jolla oli useimmiten huivi päässä ja esiliina edessä. Semmoiset kukalliset ja ruudulliset. Hän vieraili meillä Iissä, Pik-kuniityssä, 1960-luvulla usein. Laska-täti rakasti lapsia ja lapset häntä. Joka kerta oli tuliaisia mukana, milloin vohveleita, milloin kompiaisia. Hänellä oli ”puhevika”, muistelen, että puhuttiin kitalakihalkiosta, mutta se ei puhetta eikä ymmärtämistä haitannut. Joskus täti tuli meille leivontapäivänä ja auttoi leipomishommissa. Meillä leivottiin ”kuusamolaisittain” lämmintä rieskaa, päälle sulavaa voita ja se maistui kaikille. Leivontapäivä oli yleensä perjantai. Laska-tädin kautta myös lipeäkala tuli meille tutuksi, mutta se ei jäänyt meille tavaksi. Meillä kalastettiin jonkun verran ja siihen aikaan merestä sai vielä merilohta ja siikaa, josta täti erityisesti piti.

Monesti Laska-täti istui pirtissä vanhassa keinutuolissa, leikasi leikkelyksiä, parsi tai kutoi sukia. Näihin hetkiin mahtui paljon iloa ja naurua. Maailman menoa ihmeteltiin radiouutisista.

Viimeinen asuinpaikka, jonka muistan oli Iissä, Sorosenperällä, Ilikaisilla. Pieneen piharakennukseen oli kalustettu yksiö. Siellä oli paljon koriste-esineitä ja kesällä kukkia vaaseissa. Siellä vierailin muutaman kerran, jotain asiaa toimittamassa ja aina oli pöytä koreana myös lapsivieraille. Sisareni Helena muisteli, että myöhemmin, kun kulkeminen vaikeutui, täti tuli meille kylään taksilla. Siihen aikaan kylätaksarit tunsivat kaikki paikalliset asukkaat, toivat heidät luotettavasti perille ja hakivat takaisin kotiin. Tuona aikana hän asui jo vanhustentalossa.” Sain Mikkelin Arkistosta keväällä 2020 Laskan sotakorvauspaperit. Asiakirjat osoittavat, että Smolinin tilaan Näsykässä kuului peltoja, niittyjä ja metsämaata kaikkiaan 11,34 ha. Lisäksi oli asuintalo, jonka arvoksi irtaimistoiheen hyväksyttiin 52.212 mk. Tämä selittää sen, ettei Laska ollut täysin varaton. Mielikuvani lapsuudestani kuitenkin oli, ettei hänen taloudellinen tilanteensa ollut kovin hyvä. Sitä en tiedä, mihin saadut sotakorvausrahat joutuivat. Luulenpa, ettei hänen koskaan tarvinnut maksaa vuokraa tai elämiseen liittyviä kuluja meillä asuessaan.

Olen usein miettinyt Laskan elämää suhteessa perheeseemme. Hän ei ollut meille mikään sukulainen, aluksi hyvän päivän tuttu, mutta hänestä tuli yhtä rakas meille kuin kaikista meidän läheisistämme. Jo lapsena havaitsin, että hän oli sekä luke- että kirjoitustaidoton. Asiakirjoja hyväksyessään hän käytti puumerkkiä ”KK”.

Kaikesta huolimatta hänen elämänsä oli turvallinen, hänellä oli runsaasti ystäviä ja hänen viimeiset vuotensa Iin vanhustentalossa olivat rauhaisaa vanhusasumista.

Laskan elämä päättyi 85-vuotiaana Iin vanhustentalossa 15.10.1988 ja hänet on haudattu Iin hautausmaahan.

Ps. Laskan kohdalla kulminoitui mielestäni hyvin ns. ”petsamolaishenki”, toisista välittämisen halu. Tämä hieno ilmiö on luettavissa monissa petsamolaisevakkotari-noissa. Petsamossa haluttiin auttaa kaikin keinoin henkiseen tai taloudelliseen puulaan joutunutta ja tuoda yhteistä voimaa arkielämän karikoiden ylittämiseen. Erkin ja Dimitri-veljen kuoltua Laska oli jäänyt yksin. Hänelle ei jäänyt ketään sukulaista. Hän oli orpo. Luulenpa, että Laska oli kaikesta huolimatta tyytyväinen vietettyyn elämäänsä ystäviensä ympäröimänä. Saman tunnelman kokivat varmaan auttajatkin. Kaikille tuli hyvä mieli. Yhtä asiaa Laskan kohdalla en kuitenkaan ymmärtänyt. Hän oli syntynyt 12.12.03. Mutta hän väitti kivenkovaa, että hänen synnyinpäivänsä oli loppiainen. Noh, oliko tuolla nyt suurta merkitystä. Loppiaisena vietimme aina Laskan synttäreitä ja hautakivessä oleva syntymäaikahan on vain numerosarja, josta vaatimaton petsamolainen, lasten ystävä ja meidän ”varamummomme” tuskin pa-hoittaisi mieltään.

Tunnistatko Näsykän talot? vastaa seuran yht.tiedoilla

Petsamolaistaitaja

*Annu Vuononvirt
Leila Sert (Antero Kuittisen tytär)*

Petsamolaista - lehti jatkaa sarjaansa, jossa esitellään petsamolaislähtöisiä taitajia taiteen, musiikin, kirjallisuuden tai kädentaitojen parista. Olemme lisänneet tähän kategoriaan kuuluvaksi myös tieteen alalla vaikuttaneen henkilön.

Esittelemme petsamolaistaitajan, Ines Kuittisen, jonka syntymästä tuli kuluneeksi viime vuonna sata vuotta. Ines Kuittinen syntyi 27.11.1919 Joensuussa ja kuoli 17.3.2013 Oulussa. Ineksen isä, Eino Kuittinen, valmistui metsänhoitajaksi 1917 ja sai Petsamosta 1.6.1936 vakituisen Petsamon hoitoalueen aluemetsänhoitajan viran. Ines oli tuolloin 17-vuotias. Kuittisten perhe asui Petsamossa, aluksi Trifonassa, myöhemmin Parkkinassa ja isä Eino hoiti virkaansa hoitoalueen lakkauttamiseen asti vuoteen 1945. Kuten Petsamossa palvelleille virkamiehille oli tapana, Ineksen isä sai hoitaakseen kunnallisia luottamustehtäviä. Hän toimi mm. kunnallislautakunnan puheenjohtajana, valtion verolautakunnan jäsenenä ja puheenjohtajana sekä väestönsuojelulautakunnan puheenjohtajana. Hän oli kirkkoneuvoston jäsen, Trifonan kansakoulun johtokunnan puheenjohtaja ja Pohjolan Osakepankin Petsamon konttorin valvoja.

Merkittävän panoksen Eino Kuittinen antoi kuitenkin Petsamon suojeluskuntatyöhön. Hän toimi suojeluskunnan paikallispäällikkönä. Myös Ineksen äiti, Alba, oli innokas järjestöihminen. Hän toimi mm. Petsamon lottien puheenjohtajana.

Kun tarkastelee sota-ajan elämää Petsamossa, on ilmeistä, että Ineksen vanhempien sota-aikana Petsamossa tehdyllä työllä on ollut suuri merkitys Ineksen ajatusmaailmaan ja nuoruuden jälkeiseen elämään. Nuorena lottana työskentely Petsamossa jätti varmaan jälkensä hänen elämään ja suuntasi tulevaisuuden kuvaa toisten auttamiseen.

Kuittisen perheen muuttaessa Petsamoon Ines oli teini-ikäinen. Hänen tehtävänään oli huolehtia nuoremmista sisaruksistaan ja etenkin pikkuveljestään, Anterosta. Liekö kaikilla näillä kokemuksilla ollut vaikutuksensa siihen, että Ines suuntautui terveydenhoitoalalle, jossa hänen työpanoksensa - etenkin Pohjois-Suomea ajatellen - on ollut merkittävä.

Valmistuttuaan sairaanhoitajaksi Kuopiosta ja terveyssisareksi juuri perustetusta Oulun terveyssisarkoulusta, hän toimi terveyssisarena mm. Oulaisissa, Kiuruvedellä ja Oulussa. Ineksen ura eteni kuitenkin nopeasti opettajaksi. Hänen pää tavoitteensa opettajana oli ennaltaehkäisevän terveydenhoidon opettaminen. Hänen toimikaudellaan terveydenhoito liitettiin kaikkien terveystieteen koulutuksen opetussuunnitelmiin. Sitten vuonna 1972 voimaantulleeseen kansanterveyslain terveyskasvatukseen osuus lisääntyi myös muiden kuin terveydenhoitajien koulutuksessa. Varmaan elämä Petsamossa oli opettanut nuorelle Inekselle kansainvälisyyden merkitystä. Hän näki kansainvälisen yhteistyön tärkeäksi. Ines osallistui 50- ja 60- luvuilla aktiivisesti alansa kansainväliseen toimintaan ja teki lukuisia opintomatkoja mm. Sveitsiin, Ruotsiin, Norjaan, Tanskaan, Englantiin, Länsi-Saksaan ja Yhdysvaltoihin.

Vuonna 1953 lääkintöhallitus kutsui tämän kokeneen 34 vuotiaan terveydenhoitajan organisoimaan sairaanhoitajakoulutusta Jyväskylään. Tästä tehtävästä Ines Kuittinen siirtyi vuonna 1973 silloiseen Oulun sairaanhoito-oppilaitokseen rehtoriksi. Tästä virasta hän jäi eläkkeelle vuonna 1984. Työssään Ines Kuittinen loi esimerkillisen yhteistyökumppanuuden verkoston työelämän, yliopiston, poliittisten päät-

täjien, lääkintöhallituksen sekä Ammattikasvatushallituksen virkamiesten kesken sekä Jyväskylässä että Oulussa. Kuit-
tinen oli nimen omaa koulu-
tusrakenteiden ja pedagogisen
toiminnan visionääri ja uudis-
taja. Aloittamalla monialaista
terveysalan koulutusta niin Jy-
väskylässä kuin Oulussa, hän
vaikutti osaltaan siihen, että
sodanjälkeisen Suomen raken-
tamiseen saatiin osajia myös
Helsingin ulkopuolelle.

Outi ja Antero

Eläkkeelle jäätyäänkin Ines Kuittinen jatkoi opetustyötä Oulussa ja Ylitorniolla. Eläkepäivien harrastuksiin kuuluivat mm. mökkielämä, ulkoilu, marjastus ja upei-
den käsitöiden teko. Elämä sukulaisten ja sisarusten lapsien kanssa kesäisin Iin Sar-
rionhaaran mökillä ei ollut yksitoikkoista. Ukkosenilmoista Ines ei pitänyt. Ehkäpä
pommitusten jylinä Petsamossa oli iskostunut nuoren Ineksen mieleen niin, että hän
koki kesäisten ukonilmojen jylinän ja aiempien pommitusten pelon voimakkaasti
mieltä järkyttävinä. Mutta aurinko paistoi kesäisin useimmiten Iin Sarrionhaarassa.
Iltanuotion ympärillä pienet kuulijat halusivat kuulla yhä uudestaan ja uudestaan
tarinoita tätinsä ulkomaanreissuista. Kun virkkaaminen oli Ineksen intohimo, oppi-
vat kesämökillä lomaansa viettävät lapset kutomisen taidon helposti tädiltään. Ines
oli taiteen ystävä. Erilaiset seinäiä koristavat taulut ja pöydillä olevat taide-esineet
tulivat kaikille Ineksen kodissa vierailleille tutuiksi.

Ineksen entiset oppilaat muistavat hänet vaativana, mutta ymmärtävänä ja oikeu-
denmukaisena opettajana ja esimiehenä. Hänen sydämensä ja tavoitteensa oli poh-
joisen puolustamisessa. Petsamo oli tehnyt häneen nuoruusvuosina syvän vaikutuk-
sen. Petsamolaisuus näkyikin tavallaan hänessä koko hänen elämänsä ajan. Kuten
Ineksen äiti on kertonut, Ines osoitti jo lapsena johtajan elkeitä nousten helposti
tuolille seisomaan ja pitämään puhetta, mikäli asiaa hän ei saanut muuten ilmaista.

Ansioistaan yhteiskunnan hyväksi tehdystä työstä hänelle myönnettiin Sairaanhoi-
tajien koulutussäätiön ansiomitali vuonna 1965, Suomen Leijonan Ritarikunnan an-
sioristi vuonna 1966, terveydenhuoltoneuvoksen arvo ja nimi vuonna 1979. Hänestä
tuli Suomen Sairaanhoidajaliiton kunniajäsen vuonna 1982. Lisäksi Oulun Yliopisto
promovoi hänet terveystieteiden kunniatohtoriksi vuonna 2002.

Kuten aiemmin todettiin, Ineksen laaja-alainen kiinnostus yhteiskunnallisiin asioi-
hin alkoi sotavuosina nuorena lottana Petsamossa. Tästä toiminnasta hänelle myön-

nettiin 1960-luvulla Rajajääkärijoukkojen muistoristi ja Vapaussoturien Huoltosäätiön sininen risti sekä myöhemmin sotaveteraanitunnus.

Terveystenhuoltoneuvos Ines Kuittisen elämäntyötä ei ole unohdettu. Oulun Ammattikorkeakoulu järjesti 11.11.2019 Ineksen syntymän 100-vuotisjuhlan kunniaksi juhlaseminaarin ”Kultainen kosketus - Menneisyys tulevaisuuden voimavarana”. Tilaisuus järjestettiin Oulun lääninhallituksen tiloissa ja puhujina oli laaja ja arvostettu eturivin ammatillisista koostuva joukko. Seminaarin ydintarkoitus oli luoda siltoja yhteisen menneisyyden ja tulevaisuuden välille. Tämä yhteistyöviesti oli ollut nimen omaan Ineksen sydäntä lähellä ja hänen työnsä ohjenuorana. Seminaariin oli kutsuttuna myös Ineksen elossa olevat sisarukset, Outi ja Antero. Tästä päivästä tuli myös minulle historiallinen kokemus tavata ”vanhat” lapsuuden tuttuni Oulussa yli 60 vuoden jälkeen. Olin vierailut useasti heidän kotonaan 50-luvulla asuessamme muutamia vuosia naapureina Iin Alarannalla. Yhteisten muistojen kirjo oli käsin kosketeltavissa. Muistot menneestä yhdistivät meitä ja yhteisenä tekijänä korostui keskusteluissamme meidän kaikkien rakkaus Petsamoon. Yhteydenpito on tämän jälkeen jatkunutkin tiiviinä. Ennen sisarusten paluumatkaa Helsinkiin, kävimme yhdessä sytyttämässä kynttilät Kuittisten perhehaudalle, Oulun hautausmaalla.

Suojeluskuntatalo Parkkinassa 1939

Petsamon Lottien johtokunta 1939, pj Alba Kuittinen

Petsamon marttyyri - ja maailman pohjoisin luostari Elina Kahla 2020 SKS

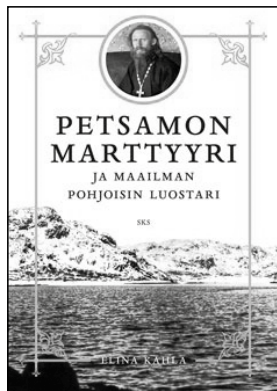
Toivo Kunnari

Esittelyteksti

Jäämeren kylmillä ja karuilla rannoilla Petsamossa sijaitsi maailman pohjoisin luostari. 1500-luvulla perustettu Petsamon ortodoksiluostari kukoisti läpi vuosisatojen, kunnes se syöksyi tuhoon talvi ja jatkosodan vuosina. Luostarin viimeinen johtaja pappismunkki Paisi koki marttyyryn lopun. Tähän asti salaisen venäläisen arkistomateriaalin pohjalta avautuu tarina siitä, mitä Petsamon veljestö joutui kokemaan ja mistä he elämänsä loppuun asti vaikenivat.

FT, dosentti Elina Kahla on erikoistunut ortodoksisen kirkon kulttuuriperintöön sekä neuvostoajan vainojen jälkeiseen muistin politiikkaan. Hän on toiminut Suomen Pietarin instituutin johtajana ja työskentelee nykyisin Helsingin yliopiston Aleksanteriinstituutissa.

Arvioni kirjasta:

Kirjan kansi on todella hieno ja aiheeseen sopiva, mutta sisällä on paljon väärää tulkintaa sekä tietoa. Kirjoittaja kertoo kirjan julkaisuesittelyssä, että hän lähti vastentahtoisesti aihetta työstämään, mutta sitten innostus vei mennessään. Tuo innostus oli liian pintapuolista ja omat päätelemät syntyivät ilmeisen hyvällä mielikuvituksella. Isä Paisin kohtalosta kertovat kuulustelupöytäkirjat ovat aitoa tekstiä tapahtumasta. Tuon aineiston penkoi esille edesmennyt Leif Rantala. Nämä tekstit ovat siis alkuperäisen mukaiset.

Valitettavasti kirjoittajan oma työ on ollut kirjallisuuden raapaisuja ja niistä tehtyjä johtopäätöksiä. Siteeraan vaapaasti muutamia kohtia, jotka jo osoittavat kirjan tason.

”Salmijärven maisema tuhoutui Kološjoen kaivoksen myötä. Saksalaiset louhivat suurella teholla malmia, jota kuljetettiin Salmijärveltä Liinahamariin rakennetulla köysiradalla.”

Neuvostoliiton ja Saksan salaperäisestä maailmanjaosta ja kaupankäynnistä.. ”Stalin lupasi saksalaisille Litsavuonon laivastotukikohdaksi”. Muutamissa tarinoissa

kerrotaan saksalaisia sukellusveneitä vierailleen talvisodan aikana Liinahamarissa ja Litsavuonossa. Uskomaton juttu.

Alaluostari ja Yläluostari menee tekstissä useasti sekaisin. Alaluostarin kirkko elää erikoista elämää. Kirjoittaja on käynyt alueella, mutta kuva Petsamosta ei ollut avautunut omatoimisella matkalla. Luostarin historia saa outoja kuvauksia, jollaisia aiemmin kirjoihin saatetut tiedot eivät vastaa. Alaluostarin monoliitin hän nimeää Vesaisen muistomeriksi. Tämä on varsin karu vääristely, suoraan venäläisiltä saatua tietoa, suomalaisia loukkaava lausuma. Vesainen töillään ei edustanut suomalaisten tavoitteita, eikä siten ole sankarin arvoa ansainnut.

”Lars Sonck piirteli Petsamoon funkkistaloja.” Mistään lähteestä ei löydy tietoja näistä ”funkkistaloista”, ainoa on Petsamon Osuuskaupan Parkkinan myymälä, mutta Sonck ei sitä piirtänyt.

Virheitä on todella paljon, ne ovat erittäin helposti havaittavia Petsamon historian harrastajille, mutta muille saattavat mennä täydestä. Surullista ja uskomattoman huolimatonta tekstiä yliopiston tutkijana.

Petsamon luostarin tuho 1590 vaiheilla

Petsamon luostarin historiasta kertovissa kirjoissa mainitaan Ilkka Vesaisen hävittäneen luostarin jouluaattona 1589. Toisaalla niissä mainitaan Juho Vesaisen joukkojen tuhon sen 1589. Samoissa lähteissä kerrotaan tuhon tapahtuneen joulukuun 25 päivänä 1590.

D.N.Buharov (1853-1889), venäläinen diplomaatti ja kansatieteen harrastaja kävi Petsamossa v 1883, tutustuen myös luostariin. Hän kertoo luostarin hävitetyn 1591, tekijöinä ”Ruotsiin kuuluvat Suomen saksalaiset” ryöstäen, polttaen ja tappaen 65 palvelijaa ja 56 munkkia.

Olipa tuo vuosi mikä tahansa kerrottu, ei siitä koskaan ole tehty suomalaista sankaritarinaa, eikä annettu suurta kunniaa teolle. Olkoon tuo joukko Suomen saksalaisia, tai riikinruotsalaisia, jossain mainittu ahvenanmaalasiksin, sehän sopii meille luontevasti.

Näin ei myöskään kukaan varmasti ajatellut Alaluostarin monoliitin olevan tuon tuhon muistolle.

Myöhempinä aikoina tapahtunut suomalaisten ”tuho” luostarille, on aivan eri asia ja tarkoituskin. Petsamon väestön suomalaistaminen on tietysti jossain mielessä erikoista, kohdistuen jopa suomalaisiin, mutta siirtomaissa yleistä toimintaa.

Toivo Kunnari

Sotamuistoja

Erkki Lammi

Talvisodan päättymisestä tuli kuluneeksi marraskuun lopussa 80 vuotta. Sitä on muisteltu laajasti joka puolella Suomea monesta eri näkökulmasta ja palattu muistoissa sodan eri vaiheisiin. Erkki Lammin muistelmia sodasta tarjoaa omiin lapsuudenajan kokemuksiin perustuvat muistot Petsamon Salmijärveltä ja sitä kautta harvinaisemman näkökulman sotaan.

Lisätietoina voin mainita, että Erkki Lammin vanhemmat olivat syntyisin Kauhavalta ja muuttaneet Salmijärvelle 1920-luvulla työn perässä. Isä Kalle Lammi oli jääkäri ja oli sitä kautta ollut mukana sisällissodassa. Salmijärvellä hän toimi kauppiana. Äiti Vieno oli ainakin jonkin aikaa keittäjänä Petsamon nikkeli-kaivoksella. Lapsia oli neljä, kolme tyttöä ja poika. Erkki oli nuorin lapsista, syntynyt 1932. Lapsista on elossa vielä yksi sisar, joka täyttää ensi vuonna 90 vuotta. Erkki Lammi menehtyi pitkäkalliseen sairauteen 13.5.2013.

Petsamon siirtolaisia on aika vähän Keski-Suomessa, Joutsassa tietääkseni vain edesmennyt Eila Ikonen. Muistaakseni Eila ja Erkki tapasivat ainakin kerran ja muistelivat Petsamon aikoja. Eila Ikosellakin olisi ollut varmaan paljon kerrottavaa noilta vuosilta...

Joutsassa 4.12. Mirja Lammi

Kalle Lammin talo Salmijärvellä yläp vas.

Olen Erkki Kaarlo Lammi, syntynyt 1932 Petsamon Salmijärvellä, joka sijaitsi aivan Norjan rajalla, välissä oli vain Paatsjoki. Toisen järven, Kuotsjärven, takana sijaitsivat myöhemmin Petsamon nikkelikaivokset noin vuodesta 1935. Petsamoon oli matkaa 60 km. Aloitin koulun 1939. Ehdin käydä koulua muutaman kuukauden, kunnes talvisota syttyi. Pari vuotta ehdimme asua uudessa kodissamme, jossa oli kolme huonetta ja tupakeittiö.

Marraskuun lopun lähestyessä oli ilmassa sodan uhka. Neuvostoliiton rajalle oli vain muutama kymmenen kilometriä. Kaksi naista tuli Petsamosta taloomme käymään. Heillä oli pistoolit kaulassaan turkin alla, itsepuolustukseksi. Koulu jatkui aina marraskuun loppupuolelle saakka. Sitten tuli kotiimme ankara määräys: olkaa valmiina jättämään kotinne, mukaan saatte ottaa tavaroita vain niin paljon kuin jaksatte hyvin kantaa. Aika myöhäiseen aikaan tuli evakointikäsky. Marraskuun lopulla, iltayöstä tuli käsky nousta kuorma-auton pressulla peitetylle lavalle, jossa oli jonkin verran väkeä Petsamon suunnasta. Jonkinlaisia peittoja oli suojana pakkasta ja viimaa vastaan.

Matkasta en kovin paljon muista. Kai jossakin välillä saimme teetä ja voileipiä. Matka päättyi Tervolaan, missä asettauduimme maalaistalon yhteen nurkkaukseen asumaan. Joulukuun 1939 oli aika ankea. Kun talonväen suuri perhe oli syönyt jouluaterian, keitti äiti meille riisipuuron, minkä söimme peltisistä kupeista. Talvi oli kova, -pakkasia yli 30 astetta. Lentokoneita lenteli kirkkaalla ilmalla noudattaen Kemijokea kohti Rovaniemeä. Merkittävä päivä oli 13.3., jolloin julistettiin rauha. Menimme

sydän syrjällään kuuntelemaan uutisia radiosta napuritaloon. Olimme iloisia, kun kotiseutumme Petsamo oli jäänyt Suomelle. Kevätpuolella äiti oli etsinyt meille parempaa asuntoa ja löytänyt sen Tervolan kirkolta pohjoisen suuntaan. Talon omisti yksinäinen täti-ihminen, joka asuteli kamarissaan antaen meille tuvan asuttavaksi. Siskoni kanssa aloimme

jatkaa koulunkäyntiä. Pakkasia oli edelleen, mutta kouluun oli mentävä. Minulla oli poronahkatossut, joten jalkojen puolesta tarkenin. Läheisessä talossa asui Karjalasta tullut evakkoperhe, joten leikkikavereita riitti.

Koulu sujui rauhallisesti, talvisota oli loppunut ja vähitellen alkoi mielessä itää ajatus palata takaisin kotiseudulle. Isä oli ollut Salmijärvellä valmistelemassa tuloamme ja rakentanut pienen yksihuoneisen mökin entisen, poltetun kodin viereen. Suuri hirsikasa oli pihassa odottamassa uuden, suuremman kodin rakentamista. Asumamme mökki oli pieni. Äiti, siskoni ja minä nukuimme hetekassa, jossa oli kaksi sänkyä. Isä nosti itselleen hetekanpuoliskon sisään ulkoa ja päiväksi taas ulos.

Sitten tulivat saksalaiset. Saapui pitkiä autokolonnia, muuleja kärryineen ja hevosajoneuvoja raskaine kuormineen. Sotilasosastot marssivat komeasti. Yksi saksalaisten leiri oli kotimme lähellä. Monesti aamuisin heräsin komeaan marssilauluun sotilaitten marssiessa pesulle järven rantaan. Saksalaiset olivat varsin ystävällisiä. Heiltä saimme karamelleja, suklaata ja pähkinöitä. Yksi sotilaista Josef Rasser tuli kotiimme jauhamaan kahvinpajuja myllyllämme jättäen myllyn laatikkoon aina jauhettua kahvia, mitä siihen aikaan ei saanut. Jatkosota oli alkanut ja Petsamon rintamalla taisteltiin. Uusia joukkoja kuljetettiin kohti rintamaa pitkissä autokolonnissa.

Eräänä kauniina kesäpäivänä leikimme kaverini kanssa lentokoneilla meidän heinäpelloillamme. Olimme kiinnittäneet narun koneen siipeen ja pyöritimme niitä vinhaa vauhtia potkurien suristessa koneen nokassa. Silloin huomasimme kahden lentokoneen tulevan korkealla idän suunnasta. Ajattelimme vaaran tulleen ja lähdimme läheiseen pajukkoon piiloon. Kohta alkoivatkin pommin putoilla. Vihollinen yritti tuhota tärkeän Salmijärven ja Kuotsjärven välisen sillan, jonka kautta liikenne kulki Petsamoon. Pommit putosivat kuitenkin järveen osumatta siltaan. Sen sijaan pommi osui Taka-Lapin ravintolarakennukseen, joka tuhoutui. Sillan lähelle osuneesta pommista lensivät sirpaleet ylt' ympäri ja viuhuivat päämme yli kahisten pajukossa. Pommitetun ja palaneen Taka-Lapin raunioista löytyi pojille mieluisia esineitä mm. pistooli, joka rasvauksen avulla saatiin jotenkin toimimaan. Panoksia meillä ei kuitenkaan ollut. Jostakin oli kaverini saanut kiväärin patruunoita, joita laitoimme peltipurkkiin ja nuotioon. Itse menimme kuuntelemaan räjähdyksiä mättään taakse. Pojilla oli poikien sotaleikit.

Salmijärvellä oli runsaasti saksalaisten ilmatorjuntapatteristoja. Muistan erään yön, jolloin viholliskone tai koneita oli taivaalla. Ilmatorjuntatykit ampuivat valojuova-ammuksia taivaan täydeltä etsiessään viholliskoneita. Se oli komeaa ja kaameaa ilotulitusta. Pommituksia peläten olimme menneet vähän kauemmaksi pommisuojaan poltetun talon kellariin. Kun äitini ja siskoni olivat peloissaan vaikeroineet, olin tokaissut heille: ”Älkää märiskö!” Olin 9-10-vuotias ja mielestäni peloton sankari.

Pelottavaksi elämä muuttui partisaanien vuoksi, jotka olivat käyneet yksinäisissä erämaataloissa varastamassa ruokaa. Petsamon rintamalla taisteltiin kiivaasti ja yhä uusia sotilaskolonnia kulki kohti rintamaa. ”Kamerat kaput”, kertoi eräs saksalainen sotilas. Elämä muuttui kovin pelottavaksi ja rintaman lähestymisen vaara uhkasi. Ettemme jäisi sodan jalkoihin ja muistaen edellisen evakkomatkan kiireet päätimme lähteä sotaa pakoon kaikessa rauhassa. Suuntasimme matkamme Kauhavalle, -mummolaan. Siellä jatkoin koulunkäyntiä. Se oli jo kolmas koulu muutaman vuoden sisällä. Joulun aikaan serkkuni tuli sodan pommituksia pakoon Tampereelta. Hänen kanssaan leikimme sotaleikkejä tinasotilailla, ratsuilla ja korsuilla, joka oli tehty pahvista aidon pienoismallin tapaan.

Sotauutisia kuunneltiin radiosta ja seurattiin sanomalehdistä. Koska joskus rauhan tultua olisi tarkoitus jatkaa koulunkäyntiä Rovaniemellä, siirryimme jälleen uuteen paikkaan Laihialle, missä oli yhteiskoulu. Siellä sitten saimme kuulla sodan päättymisestä ja rauhan ehdoista. Karjalan ja Sallan alueen lisäksi menetettiin myös kotiseutuni Petsamo.

Petsamolaisia oli evakuoitu Norjaan, Ruotsiin ja Pohjanmaalle. Rauhan tultua petsamolaisen asuttavaksi annettiin maa-alueita Tervolasta, minne mekin päädyimme ja isä alkoi rakentaa neljättä taloaan. Sotaväki, opiskelut ja opettajan virka toivat minut kuitenkin uusiin maisemiin Keski-Suomeen.

Kalle Lammi

Tekstin ja kuvat koonnut Mirja Lammin aineistosta Toivo Kunnari

s.29. syyskuuta 1895 Kauhava oli suomalainen jääkäriväepeli ja maanviljelijä. Hänen äitinsä Serafia Lammi. Hänet vihittiin avioliittoon vuonna 1923 Vieno Maria Kivelän kanssa.

Tämä kansakoulun käynyt Kauhavalainen työmies liittyi vapaaehtoisena Saksassa sotilaskoulutusta antavaan jääkäripataljoona 27:n 4. komppaniaan 11. helmi-kuuta 1916. Hän otti osaa taisteluihin ensimmäisessä maailmansodassa Saksan itärintamalla Misse-joella, Riianlahdella ja Aa-joella.

Hän saapui Suomeen (Vaasaan) jääkäreiden pääjoukon mukana aliupseeriksi ylennettynä 25. helmikuuta 1918. Hänet komennettiin Suomen sisällissotaan koulutusaliupseeriksi aluksi 3. Jääkärirykmentin 10. jääkäripataljoonan 1. komppaniaan, mistä hänet siirrettiin 30. maaliskuuta 1918 3. Täydennys-pataljoonaan ja edelleen 6. Jääkärirykmentin Täydennys-pataljoonaan ja myöhemmin 6. Jääkärirykmentin 16. jääkäripataljoonan 1. komppaniaan komppanianvääpeliksi.

Sisällissodan jälkeen hän palveli 6. Jääkärirykmentistä muodostetussa jääkäripataljoona n:o 6:ssa, jonka nimi muuttui ensin Jääkäripataljoona n:o 3:ksi ja sitten Kajaa-

nin sissipataljoonaksi. Hän toimi 2. komppanian vääpelinä ja joukkueenjohtajana. Hänet siirrettiin 17. tammikuuta 1919 Savon jääkärirykmentti n:o 3:een, jonka nimi myöhemmin muutettiin Uudenmaan rykmentiksi, ja hänet määrättiin 7. komppaniaan koulutusaliupseeriksi. Hän otti osaa Rajajoen kahakkoihin kesällä 1919.

Armeijasta hän erosi 20. lokakuuta 1920. Armeijan jälkeen hän on toiminut sekata-varakauppiaana sekä maanviljelijänä Petsamon Salmijärvellä. Voimistelu- ja urheilukurssit hän suoritti Jyväskylässä vuonna 1919, kuunteluoppilaana hän oli RUK:ssa vuonna 1920.

Hän on ollut Petsamon kunnanvaltuuston ja kunnallislautakunnan jäsenenä ja köyhäinhoitolautakunnan esimiehenä, hän on ollut myös Petsamon Salmijärven kansakoulun johtokunnan puheenjohtajana ja jäsenenä sekä maamiessseuran puheenjohtajana.

Talvisotaan hän osallistui ilmasuojelu ja evakuointi tehtäviin Pohjolan suojeluskuntapiirissä. Jatkosotaan hän osallistui ilmasuojelu ja partiointitehtäviin Petsamon nikkeliakaivoksilla. Hän toimi myös saksalaisten ja paikallisten asukkaiden välillä yhdysmiehenä Petsamossa. Kalle hankki Petsamoon myös auton ja oli ensimmäisten joukossa autoilijana. Sotien jälkeen hän sai asutustilan Varejoelta.

Luottamustoimina hän hoiti mm. Mannerheim-liiton lastensuojelu-yhdistyksen ja Varejoen nuorisoseuran johto-kunnan jäsenyyksiä vuodesta 1948 alkaen. Hän oli hevosties mies jo Petsamossa ja jatkoi sitä myös Varejoella. Hän oli innokas ravimies. Ravikilpailu Varejoen suoralla

Ylennykset: Aliupseeri 11. helmikuuta 1918, Varavääpeli 6. toukokuuta 1918, Vääpeli 14. toukokuuta 1918.

Kunniamerkit: Vapaudenristi 4. lk. miekkosen kera kera, Vapaussodan muistomitali soljen kera, Jääkärimerkki, Saksan maailmansotaan osallistuneiden kunniamitali.

Petsamon Osuuskaupan autonkuljettaja Jussi Kotiranta

Teksti POK:n historiasta. Topi

J. Kotiranta

Kotiranta tuli POK:n palvelukseen 1929 ja oli kauppayhtiön toinen kuljettaja tässä vaiheessa.

Hän muistelee näin. ” Kotona Merikarvialla pälkähti päähäni lähteä kalastajaksi Petsamoon. Saavuttuani Rovaniemelle ostin siellä markkinoilla itselleni kaksi hevosta ja kaikki, mitä hevostouhuun muuta kuuluu. Toiseen rekeen lastasin kalastusveneeseen, toiseen moottorin ja kaikki muut kampeet. Ja niin läksin hissunkissun ajelemaan tarunomaista pohjanperää kohti. Silloin kirjoitettiin 1929 tammi-helmikuu.

Syystalvesta oli yritetty ylläpitää autoliikennettä Sodankylään, mutta kun tuisku tukkesi tien, ei sitä sen koommin avattu ja autot joutuivat tietenkin rokuliin seuraavaan kesään saakka. Talvikulku tapahtui siis päästä päähän yksinomattain hevosilla. Kesällä sen sijaan ajettiin autoilla Pitkäjärvelle saakka, missä ihmiset ja tavarat saatettiin venekyydillä Salmijärvelle. Sieltä oli taasen olemassa autotie Petsamoon.

Kuukauden päivät ajaa nutuutettuani alkoi Salmijärven kyläräjä hämöttää näköpiirissä. Tarkoitukseni oli jatkaa matkaa suorinta tietä Parkkinaan, mutta Salmessa nousi tie pystyyn. Petsamosta tulevat poromiehet tiesivät kertoa, että tuonnempana tunturissa oli tie kertakaikkiaan niin tukossa, ettei sinne ollut ajattelemistakaan ras-kailla kuormillani. Sanottiin paikoitellen siellä olevan kahden ja kolmenkin metrin vahvuisia nietoksia tiellä, joiden läpäiseminen olisi suunnilleen samaa, kuin kame-lin sujuttaminen neulansilmän läpi. Muistettavaa nim. on, että toistakymmentä vuot-ta sitten olivat kevättalven lumimyrskyt kokonaan eri mallia kuin meidän päivinä-mme, jolloin luonto tuntuu ikäänkuin sivistyneen.

Mikäpä muu neuvoksi, kuin kääntää keula Kirkkoniemeen Parkkinan asemesta. Kaupunkiin saavuin tasan viis viikkoa siitä, kun olin jättänyt taakseni Rovaniemen maalikylän. Kirkkoniemestä onnistuin monen mutkan perästä loppujen lopuksi pääsemään Petsamoon muassani kaikki kimpsut ja kampsut. Parkkinassa perehdyin Jäämeren elämään ja mahdollisuuksiin ja lopputuloksena oli mielenmuutos. Osuus-kauppa osti moottoriveneeni ja pestasi aluksi minut sitä ajelemaan Trifonan ja Park-kinan välillä. ” Juho Vesaisen ” saapuessa Trifonaan, purettiin lasti proomuun, jonka moottori hinasi Parkkinan laituriin.

Tällä välin, syksyllä 1928 oli osuuskaupalle ostettu 4-silinterinen Chevrolet-merkinen kuormavaunu, johon oli lupa lastata hiukan toista tonnia. Kuljettajaksi siihen otettiin Aarne Laine Kullaalta, joka nouti auton Turusta ja toi sen Pitkäjärvelle. Siellä oli pääsy poikki. Oli turvaututtava venekyytiin. Kaksi isokokista venettä sidottiin rinnakkain yhteen ja vaunu lykättiin niiden päälle. Maakannaksen yli saatettiin auto hinaamalla sitä rullavaunun perässä. Näin tultiin Salmijärvelle, josta ajokelpoinen tie veti merenrantaan.

Kaupan ajoja ei ensi alussa luonnollisesti ollut riittävästi. Siksi pantiin Laine ajamaan päivisin soraa maantierakennukselle ja tapahtui tämä hevostaksalla. Se oli melkoista hanketta, sillä kahden viikon bruttotili teki 15.000 :- mk:n nurkilla. Eikä auto ollut tullut maksamaan kun vähän päälle 40.000 :- mk. Toinen työmaa käsitti laudanajoa Salmijärven sahalta metsänhoitajan virkatalolle Tirifonassa. Taksa oli siinäkin sama kuin hevostahilla, eli 50 penniä kilolta. Urakkaa tehtäessä tarkistettiin laudan paino vaa'alla puutavaran ollessa märkää. Kun sitten ajo suoritettiin, oli tavara ehtinyt kuivaa.

Ensi aikoina ajoin kaupan omat ajot öisin ylitöinä. Parkkinasta kuljetettiin Norjasta saapunutta tavaraa Salmijärvelle ja sieltä vuorostaan Suomesta tuotua rahtia, joka Pitkäjärveltä oli saatettu jokea pitkin Salmen rantaan.

Tämä uranuurtajavaunu myytiin syksyllä 1930 Norjaan, tarkemmin sanoen matkustajakodin omistaja Valmulle Kirkkoniemessä. Auto nostettiin ”Juho Vesaiseen” ja minä läksin sitä uudelle omistajalle luovuttamaan. Maksuksi Valmulta saatiin lihanleikkuukone, taikinansekoittaja sekä 600 kruunua rahaa, joka jäi velaksi. Se tuli hyljälleen kuitatuksi siten, että johtaja ja me automiehet Kirkkoniemessä käydessämme asuimme ja söimme Valmulla tarvitsematta tällöin pörssiä raottaa.

Osuuskaupan toinen vaunu, 6-silinterinen Chevrolet, hankittiin kesällä 1929 ja samana syksynä rakensivat Kovalainen, Juntikka ja Helander urakalla ensimmäisen autotallin Parkkina. Sanottu vaunu pysähtyi useiksi kuukausiksi Pitkäjärvelle maantien valmistumista vuottamaan. Tällä välin noudettiin sillä joitain kuormia Rovaniemeltä. Hain auton Pitkäjärveltä ja annettiin minulle matkaan kymmen-

kunta apumiestä selviytyäkseni pahimmista paikoista.

Noina aikoina oli ajo mahdottoman lujaa työtä. Pyörät pyörivät sanamukaisesti yötä päivää. Silloiset loistokorkeapainerenkaat - kaksoisrenkaita ei noihin aikoihin vielä tunnettu – loppuivat monesti jo 4-5000 km:llä, eikä talo pitänyt sitä minään ihmeenä. Kun mainittu Chevrolet oli pyörinyt 45.000 km., katsottiin se täysinpalvelleeksi ja myytiin. Ja kuormat eivät silti olleet 2.000 kiloa suurempia. Mutta niinpä minulla tuli 1930 koko kesän keskiajoksi päivää kohti 250 km. Kun oli tehtä-

vä Ivalon ja Virtaniemen reissu, missä suuri savotta oli käynnissä, läksin Parkkinasta taipaleelle klo 4 korvissa, palaten vielä samana iltana takaisin. Rovaniemen matkan aikataulu oli säännöllisesti seuraava; lähtö Petsamosta klo 4-5 aamulla, kuormaa jätettiin Salmijärvelle, Virtaniemeen ja Ivaloon, Rovaniemelle saavuttiin seuraavana aamuna. Päivä meni kuormanteossa kauppalassa ja illalla lähdettiin paluumatkalle. Nellimössä yövyttiin joitain tunteja ja Parkkinaan saavuttiin kolmannen vuorokauden illansuussa. Ja seuraavana aamuna oltiin jälleen menossa alaskäsin.

Autoliikenne katkesi puheena olevina aikoina hyvin varhain syksyllä. Enpä paljoakaan erehtyne sanoessani, että yläpäässä meni tie tukkoon syys-lokakuun vaiheilla. Syyskuun lopulla 1930 läksin viemään kuormaa Salmijärvelle. Lunta oli jo kosolti, eikä auroista ollut harmaata aavistusta. Savolaiseen saakka kesti matkanteko koko päivän. Enkä sen pitemmälle pystynyt jatkamaan niinkin heikolla vaunulla, vaan aamuyöstä palasin Parkkinaan. Myös keväästä tahtoi venyä tuhdottoman pitkälle, ennen kuin päästiin ajamaan läpi Rovaniemelle ja päinvastoin. Niinpä kevätkesällä 1932 saapui postivaunu Petsamoon ensimmäisen kerran niin myöhään kuin kesäk. 15 p:nä. Kolmisen viikkoa tätä ennen ryhdyttiin tietä aukaisemaan miesvoimin sekä Parkkinasta, että Salmijärveltä käsin. Tiemestari T.Hakalan ennakolta suorittamat mittaukset osoittivat, että Maajärven tunturissa oli tien päällä 2,8 metrin vahvuiset kinokset! Olin itse samoihin aikoihin liikkeellä Haukilammella, missä miehet parast'aikaa aukaisivat muuatta leikkausta. Lumen luonti tapahtui kahdessa kerroksessa siten, että se ensin lapioitiin ylempänä olevalle portaalle, mistä toinen porukka heitti sen harjanteen yli menemään.

Eräs miehistä istuskeli hajareisin kilometripylvään numerotaulujen päällä, syöden kinoksella repustaan.

Minulla sattuu olemaan tallessani v:den 1932 kesäk. 9 p:vän Rovaniemi lehden leik-kele. Nykyisissä oloissa saattaa olla hupaisaa lukea maakuntamme lehden palstoilta, millaisissa oloissa liikenteen avaus, puheena olevana kevätkesänä Petsamon tiellä tapahtui. Sanottu lehti kirjoittaa:

” Sunnuntain ja maanantain seudussa vallinneen lumisateen vuoksi ei autoliikenne Ivaloon ole vieläkään päässyt täyteen käyntiin, siitäkään huolimatta, että tunturilla lumi luotiin maantieltä. Tosin muutamat kuorma-autot kulkevat tunturin yli, mutta matka on kovin vaivalloinen. Linja-autolla ei sitä vastoin ole yrittämistäkään kuin Laanilaan asti, sillä tunturille luotu leikkaus on vain parin metrin levyinen ja siitä eivät autot mahdu kulkemaan. Lumen sulamisen jouduttamiseksi kylvettiin viime yön aikana postihallituksen toimesta tunturille solan reunamille tuhkaa. Kun ilmat näyttivät eilen muuttuvan hieman lämpimämmiksi, toivotaan Maanselän ylittämisenkin tapahtuvan helpommin lauantaina tai viimeistään maanantaina. Petsamoon asti pääsystä ei sitä vastoin ole vielä mitään varmuutta. Mahdollisesti täydellinen autoliikenne sinnekin alkaa t.k. puolivälissä, jos säät pysyvät lämpiminä, muussa tapauksessa vasta myöhemmin.”

Jussi Kotirannan talo Parkkinassa ennen ja oikealla nykyisin. Talossa ollut pankki, kirjasto ja kauppakin suomalaisten aikana ja myöhemminkin pankki ja kauppa viimeksi. 1990 luvulla petsamolaisia on käynyt matkallaan tuossa kaupassa.

Jussi Kotiranta tuli sodan jälkeen Rovaniemelle ja jatkoi autonkuljettajana. Toimi mm osuuskaupan leivän ajossa.

Petsamolaisten sukunimien suomalaistaminen

Pekka Vuononvirta

Ryssän rannalle tapahtunut muutto 1860-luvulla ja sen jälkeen toi Petsamon alueelle väkeä eri puolilta Pohjois-Suomea. Näiden lisäksi Vienan Karjalasta ja osin Venäjältä muuttaneet perheet toivat alueelle mukanaan laajan sukunimien kirjon. Tarton rauhan jälkeen ”suomalaistamisen” vimmassa sekä etu- että sukunimiä haluttiin Petsamossa muuttaa. Kouluhallitus piti selvänä, että vähintäänkin lapsen etunimen tuli olla suomalainen. Tällä oli se ikävä puoli, että kun lapsi oli kasteessa saanut vaikkapa karjalaisen tai venäläisen etunimen, se nimi säilyi helposti kirkonkirjoissa, vaikka nimi olisikin koulussa suomalaistettu.

Monet perheet näyttivät suomalaistavan nimiään Petsamossa 20- ja 30-luvuilla ehkäpä siitä syystä, etteivät he olisi erottuneet valtaväestöstä. Tämä koski myös uskontoa. Fennomaanit ja kansallismieliset halusivat, että asukkaat puhuisivat Petsamossa suomea ja uskonto olisi heillä luterilainen.

Oman sukuni osalta tilanne muuttui vuonna 1943. Sukunimemme oli tuohon asti Kubatsin. Matvei Kubatsin muutti Petsamoon Suma-kauppalasta Vienan meren rannalta vuonna 1906. Kubatsinin perheenjäsenet olivat uskonnoltaan ortodokseja, äitiäni lukuun ottamatta, joka oli luterilainen. Hänhän oli muuttanut Kainuusta Petsamoon vuonna 1938.

Koska oma sukunimeni on Vuononvirta, minua alkoi kiinnostaa ajatus, miksi ja milloin Kubatsinista oli tullut Vuononvirta. Kansallisarkisto Oulu on paikka, jossa kyseiset ongelmat ratkeavat. Olin vakuuttunut, että asiasta on tehty päätös jossain. Kun päätös on kerran tehty, se päätös on täytynyt arkistoida jonnekin.

Tärkeää sukunimen metsästyksessä ovat vuodet, milloin sukunimi on mahdollisesti muuttunut. Meidän tapauksessa tiesin, että Kubatsin-nimi oli ollut käytössä vielä 40-luvun alussa, mutta heidän tullessaan Kalajoelle evakkoon, Kubatsin-nimen päälle oli kirjoitettu tuolloin musteella Vuononvirta. Oli todennäköistä, että nimenmuutospäätös olisi tehty vuosina 1942-43. Arkiston väki on ammattitaitoista. Pari - kolme päivää käynnistäni sain arkistosta soiton. Sukunimen muutospäätös oli löytynyt. Siltä istumalta lähdin katsomaan tuota päätösihmettä. Uskoin, että hakemus olisi yksinkertainen ja siinä olisi esitetty Kubatsinia muutettavaksi Vuononvirraksi. Mutta yllätys oli suuri, kun ensimmäisiltä riveiltä asiakirjoissa näin, että sukunimeksi olikin esitetty Lahdenvirta. Mitä ihmettä. Mitä Lahdenvirralla on meidän kanssa tekemistä?

Asiakirjansivuja on nimenmuutosaktissa parisenkymmentä. Se oli yllätys. Ja yllätykset jatkuivat. Koko nimenmuutosprosessiin oli kulunut aikaa tasan vuosi.

Nimenmuutosprosessi oli käynnistynyt 27.10.1942, kun Petsamon seurakunnan esimies, rovasti Yrjö Räme, oli antanut Kubatsinin välle papintodistukset. Jo seuraavana päivänä Kubatsinit lähettivät Lapin läänin Maaherralle kirjeen, jossa he esittivät, että Maaherra hyväksyisi Kubatsin - nimen sijasta uudeksi nimeksi Lahdenvirta tai vaihtoehtona Vuononvirta.

L a p i n	läänin Lääninhallitukselle
Palaute Lääninhallituksen lahetepäätöksen perättä 16.12.42.	
n:o A 6867	ilmoitamme kunnioittavasti, että
Heikki Kubatsin'in ym	
anoma sukunimi	Vuononvirta
ei ole ennestään sukunimenä käytännössä, joten puollamme	
nimenmuuttoaanomusta . Anojan ensimmäinen ehdotus Lahdenvirta on	
jo käytännössä.	
Helsingissä joulukuun 21 p:nä 1942.	
Suomalaisuuden Liitto	
<i>Työ Helsing</i>	

Lääninhallitus lähetti asiakirjan Petsamon nimismies Niilo Kuukkaselle lausuntoa varten. Kuukkanen esitti kunnioittaen, että pitäjässä ei ole Lahdenvirta eikä Vuononvirta-nimiä, joten asia on hänen mielestään kunnossa. Samansisältöisen lausunnon antoi myös seurakunta.

Lääninhallitus lähetti asian sekä Suomen Sukututkimusseuralle että Suomalaisuuden Liitolle lausuntoja varten. Suomalaisuuden Liitto esitti lausunnossaan, että Lahdenvirta-sukunimi on jo käytössä, joten he puoltavat nimeksi Vuononvirta.

Kun nyt nimiaiho alkoi hahmottua Vuononvirraksi, tarvittiin taas uusia papintodistuksia. Samoin Suomalaisuuden Liitto laskutti välillä Lahdenvirta-nimen käsittelystä ja myöhemmin Vuononvirta-nimen käsittelystä. Käsittelymaksu oli 100 mk.

Lopulta 9.9.1943 Lapin lääninhallitus teki päätöksen, jossa se oikeuttaa hakijat Feodor (Heikki) ja Hanna Kubatsinin sekä heidän alaikäisen lapsensa Eeva – Liisan, ynnä kalastajanlapset Aleksanteri, Olga ja Helena Kubatsinin muuttamaan sukunimensä nimeksi V u o n o n v i r t a.

Ennen kuin näin hyväksyttyä uutta sukunimeä saadaan käyttää, edellyttää Lääninhallitus hakijan kuuluttavan asian ja kirkonkirjaan merkittäväksi ko. päätös.

Asia kuulutettiin siis virallisessa lehdessä. Kun katsoin virallista lehteä no 67 (1.4.1943), yllätyin ”valtavasta” määrästä nimenmuutoksia. Tuli mieleen, että nimenmuutosprosessista oli varmaan niin lääninhallituksille, nimismiehille kuin pappeillekin hyvin työllistävä vaikutus. Liekö kerkesivät paljon muuta tekemäänkään. Uusi nimemme on ollut käytössämme nyt liki 80 vuotta.

Kun ilmoitin lapsillemme tiedon Lahdenvirta- nimestä, olivat he ymmällään. Kaikki olivat samaa mieltä siitä, että meille entisille Kubatsineille, Jäämeren tuntumasta, Petsamovuonon rannalta lähteneille, kaunein ja sopivin sukunimi on Vuononvirta. Syytä, miksi nimi vuonna 1943 vaihdettiin Kubatsinista Vuononvirraksi, ei asiakirjoista selviä. Olisiko kuitenkin ollut niin, että koska sota Neuvostoliittoa vastaan oli käynnissä, kaikki venäläisyyteen viittaava katsottiin negatiiviseksi. Vanhempani olisivat osanneet antaa minulle vastauksen tuohon kysymykseen, mutta tuota kysymystä en ymmärtänyt heille valitettavasti koskaan esittää. Sen sijaan mummoni, Anastasia Kubatsin, ei halunnut muuttaa nimeään. Hän kuoli Kubatsinina.

Jos jollakin lukijoista on vastaavia haluja selvittää oman sukunimensä muutoshistoriaa, Kansallisarkisto Oulu on paikka, jossa mm. Lapin lääninhallituksen asiakirjat on arkistoituna.

Kiestinkiläisiä nimenmuuttajia

Kun Karjalan pöytäkirjat saapuivat Suomeen ja saivat elämänsä joulukalenterin järjestyskäsien (asento, työt, opistelu jne.), he muuttivat kiitokirjoitusten merkityn, venäläisten pappein antamien nimien suomalaisiksi. Suuri osa muutti nimensä jo Karjalassa ollessaan, niinkin Karjalan Vastin-lehdessä julkustunutta nimilähtökirjaa rikas (tiedot kuunnat Kosti P a m i l o).

Aleksejeff Aleksandra ja Alex - Luoto /Aleks. ja Alex

Arhippoff Mitäkala - Aro /Mitäkala

Arhippoff Antti - Ahola /Antti

Arhippoff Arhippa - Palosaari / Arhippa

Arhippoff Vöörä - Kulro /Vöörä

Arhippoff Maksima - Louhe /Maksima

Bogdanoff Vaseli - Siitkeho Vaseli

Bogdanoff Aleksi - Alanko / Aleksi

Bogdanoff Pekka - Alanko/Pekka

Bogdanoff Heikki - Kotaniemi /Heikki

Bogdanoff Hilvana - Vihtari / Hilvana

Boredkin Antti - Ahmasaara / Antti

Boredkin Aleksanteri - Ahmasaara / Aleksanteri

Dementjeff - Koskinen /Janne

Dimitrijeff - Pikkarainen /Väili

Dobrinin Okalvie - Anttonen/Okalvie

Fomin Matti - Nieminen /Matti

Fomin Oskari - Pajaranta /Oskari

Gavriloff Ivan - Arhippainen /Ivan

Homanen Vöörä /Pondora - Laine /Vöörä

Homanen Janne - Saarensalmi /Janne

Homanen Nikolai - Ranta /Nikolai

Homin Antti - Kallio /Antti

Homin Sampo - Salmi /Sampo

Ivanoff Iivo - Kaisla /Iivo

Ivanoff Antti - Kiveli / Antti

Ivanoff Huotari - Ojala /Huotari

Ivanoff Vaseli - Mäkelä /Vaseli

Ivanoff Huotari - Peltoni / Huotari

Ivanoff Homa - Takarja / Homa

Ivanoff Iivana - Pajuniemi / Iivana

Ivanoff Taimi - Timola /Taimi

Ivanoff Kaisma - Kalkkanen /Kaisma

Ivanoff Matti- Jussila / Matti

Ivanoff Teppo - Tahli /Teppo

Ivanoff Simo - Salmi /Simo

Ivanoff Hilvana - Vihtari /Hilvana

Ivanoff Ivan - Vakkola /Ivan

Ivanoff Vaseli - Niemelä /Vaseli

Jermolin Sakari - Peltonen /Sakari

Karpoff Timo - Kari /Timo

Karpoff Riiko - Karppanen /Riiko

Karpoff Vaseli - Karpponen /Vaseli

Karpoff - Vintola /Iivo, Simo ja Simo

Karpoff Anttiniemi - Rintala /Anttiniemi

Karpoff Yrjö - Kulmikka /Yrjö

Karpoff Antton - Kuusiniemi /Antton

Karvainen Vaseli - Kytölä /Vaseli

Karvainen Antti - Karvonen /Antti

Karvainen Matti - Laine /Matti

Karvainen Ivan - Karvonen /Juho

Karvainen Risto - Haaparanta /Risto

Karvainen - Siivola /Ossi ja Otto

Karvainen Sergei - Tahli /Sergei

Karvainen Ivan - Pajaranta /Ivan

Karvainen Ivan - Saarikoski /Iivana

Karvainen Matti - Juokola /Matti

Karvonen Konsta - Koivuniemi /Konsta

Karvonen Makari - Laine / Matti

Kemoff Hilppi - Kaaranta / Hilppi

Kemoff Pekko - Kemonen /Pekko

Kemoff Boris - Karvonen /Boris

Kemoff Kirsi - Pajaranta /Kirsi

Kemoff Stepan - Vöörä /Stepan

Kemoff Risto - Lampikukka /Risto

Kemoff - Koskinen /Aleksanteri ja Jekki

Kemoff Mitäkala - Kotikurko /Mitäkala

Kemoff Yrjö - Kotikurko /Yrjö

Kemoff Puro - Polku /Puro

Kemoff Stepan - Puntamo /Stepan

Kirikoff - Kirilainen /

Kirikoff - Alanko / Nikk /Mikko

Kononoff Timo - Kovala /Timo

Kononoff Andrei - Mäkelä / Antti

Kononoff Ilja - Kovaranta /Ilja

Kononoff Grigori - Kotiniemi /Grigori

Koskin N - Kotkanen / N

Kuikin Ivan - Kirvoja /Iivana

Kuimola Vaseli - Vesihovi /Vaseli

Langujeff Benjam - Huhtilampi /Benjam

Leontjeff Sergei - Keminen /Sergei

Leontjeff Santteri - Leinonen /Santteri

Lipajeff Vaseli - Kotikurki /Vaseli

Loskin Makari - Jokela /Makari

Loskin Ivan - Luukko /Ivan

Loskin Ivan - Pukkonen /Ivan

Loskin Huotari - Laine /Huotari

Loskin Juho - Karineja /Juho

Majurin Matti - Salonen /Matti

Majurhoff Ivan - Lahtala /Janne

Jakoljeff Antton - Jokela /Antton
 Jakoljeff Hantari - Manner /Hantari
 Jakoljeff Maksima - Joki /Maksima
 Jakoljeff Joonas - Timola /Jada /Joonas
 Jakoljeff Vasil - Joleman / Vasil
 Jakoljeff Iivana - Lampela /Janne /Iivana
 Jakoljeff Pender - Kiveli /Pender
 Jakoljeff Irene - Karhioja /Irene
 Jekimoff Vasil - Rinne /Vasil
 Jekimoff Janna - Janninen /Janna
 Jemeljanoff Meliso - Kasonen /Meliso
 Jemeljanoff Timo - Sihankova /Timo
 Jemeljanoff Aleks - Raitaniemi /Aleksi
 Jemeljeff Mikail - Saarikivi /Mikail
 Osopeff Ivan - Ranta /Juh /Ivan

Pestrikoff Timo - Kivimäki /Timo
 Pestrikoff - Linnaaari /Kalle, Aikola ja Lona
 Pestrikoff Kalle - Kuusela /Kalle
 Pestrikoff Huotari - Tyven / Heikki
 Pestrikoff Kimo - Kuusimäki /Kimo
 Pestrikoff Mikko - Pernikoff /Mikko
 Pestrikoff Juukka - Pohjala /Juukka
 Pestrikoff Agni - Peltola /Agni
 Petreff Ivan - Kivimäki /Ivan
 Petreff Viktor - Kivimäki /Viktor
 Pietajeff Ivan - Mäntymäki /Ivan
 Pietajeff Pender - Ranta /Heikki
 Pihajeff Sano - Pihlakka /Sano
 Pihajeff Janna - Kulen /Janna
 Pihajeff Yrjö - Torma /Yrjö
 Pihajeff Ivan - Pantamo /Ivan

Semenoff Aleks - Aho /Aleksi
 Semenov - Simola /Juh ja Pekka

Majunoff Jyrki - Salmi /Yrjö /Jyrki
 Maloff Ivan - Alava /Ivana /Janne
 Maloff Ohto - Pekkarinen /Ohto
 Marjoff Jesta - Kuusimäki /Jesta
 Matjeff Jyrki - Kallio /Jyrki
 Matjeff Sano - Mäntinen /Sano
 Matjeff - Suolaso /Hilppeli, Toipio, Puro ja Pender
 Mirin Ivan - Mikeli /Janna
 Mirin Puro - Saarikoff /Puro
 Mitrofanoff Mikko - Ranta /Mikko
 Mitrofanoff Roman - Mäntinen /Roman

Osopeff Ivan - Lepistö /Ivan
 Osopeff Vesa - Simola /Vesa
 Semenov - Salmi /Simo
 Semenov Vasil - Semola /Vasil
 Semenov Ivan - Hilppeli /Juukka
 Semenov Iivana - Salmi /Iivana
 Sergeeff Osoff - Kalle /Arvi /Vladimir
 Sergeeff Ipati - Raitelampi /Ipati
 Sergeeff Hanna - Kerkkälä /Hanna
 Sergeeff Pekka - Laita /Pekka
 Sideroff Sergei - Kuitinen /Sergei
 Sideroff Trehkima - Aho /Trehkima
 Smolenkoff Mikko - Kuusimäki /Mikko
 Soderoff Puro - Lehtola /Puro

Taresoff Toini - Pöörä /Toini
 Terentjeff Ivan - Kivela /Janna
 Terentjeff Veli - Rautaniemi /Veli
 Terentjeff Raape - Tervo /Raape
 Terentjeff Mikko - Vainio /Mikko
 Terentjeff Korhola - Tormalan /Korhola
 Terentjeff Kauppi - Laita /Kalle / Kauppi

Luettelon julkaisuun Karjalan Sivistysseuran lupa –Topi

Kevennys nimenvaihdoista

Ei aina kyseessä ollut suomalaistaminen, vaan joku muukin syy löytyi

Presidentti Urho Kekkonen oli vierailulla Pohjois-Karjalassa ja tapasi kansalaisia. Eräs vanha mies, joka ei ollut Urkin kannattaja, pyysi päästä puheille. Kekkonen kysyi, mikä asiana. Mies halusi vaihtaa nimensä. Urkki kysyi, että mikä nimi hänellä nyt on? Urho Paskiainen. Presidentti vähän huvitti nimi ja kysyi, minkä nimen hän haluaa? Juh Paskiainen, vastasi mies.

Aikanaan kun sukunimi ei ollut pakollinen, niin ihminen kantoi kuitenkin jotain merkitystä kuvaavaa nimeä. Ellei muuta, niin isän nimeä, kuten Matin Antti tyyppisiä, joissa isä oli Matti ja poika Antti.

Myöhemminkin, varsinkin ns jätkäkulttuurissa saattoi mies kadottaa oikean sukunimensä ja saada tilalle jopa roisinkin lisänimen. Joskus lisänimi oli niin merkittävä, että harva muisti enää hänen oikeaa nimeään. Samuli Paulaharju kertoo kirjoissaan näistäkin lisänimisistä. kuten ” Räkänääveli”, ”Hankala-Väisänen” jne. tk

Neuvosto-Venäjältä Suomeen tulleiden pakolaisten asema oli vaikea

Vuoteen 1922 mennessä Suomeen oli saapunut yhteensä noin 42 000 pakolaista, joista heimopakolaisia eli inkeriläisiä ja itäkarjalaisia oli noin 25 000, ja loput noin 17 000 oli venäläisiä. Heistä noin puolet, eli hieman yli 8 000, oli Kronstadtin pakolaisia, jotka olivat nousseet kapinaan Neuvosto-Venäjää vastaan. He olivat tulleet jään ylitse Terijoelle kevättalvella 1921.

Vuoteen 1929 mennessä pakolaisista lähes 25 000 oli muuttanut joko takaisin Neuvostoliittoon tai jatkanut matkaa Keski-Eurooppaan. Heimopakolaisista lähes 14 000 palasi vapaaehtoisesti takaisin, ja länteen päin jatkaneita venäläisiä oli hieman yli 11 000. Suomeen jäi noin 5 000–6 000 venäläistä emigranttia ja noin 11 000 suomensukuista pakolaista.

Pakolaiset oleskelivat loppuvuodesta 1922 alkaen Suomessa Nansen-passilla. Järjestelmän luomista johti kansainliiton pakolaisasioiden johtajana Fridtjof Nansen. Venäjän keisarikuntaa ei enää ollut, eikä Neuvosto-Venäjä halunnut ottaa emigrantteja kansalaisikseen ilman perinpohjaisia tutkimuksia. He olivat väliinputoajia, jotka eivät matkustusasiakirjojen (passien ja viisumien) puuttuessa voineet jatkaa Neuvosto-Venäjän naapurimaista eteenpäin.

Heinäkuun alussa 1922 Kansainliiton pakolaistoimisto kutsui koolle Geneveen jäsenvaltioiden välisen konferenssin, jossa sovittiin Venäjän-pakolaisten väliaikaisista passiasioista ja muista matkustussäännöistä. Sopimus pakolaisten ”identiteettitodistuksista”, niin sanotuista Nansen-passeista, allekirjoitettiin 5. heinäkuuta 1922, ja Suomi liittyi siihen mukaan 1. lokakuuta 1922 alkaen.

Väliaikaiseksi järjestelyksi tarkoitettusta Nansen-passista tuli pysyvä, kun Neuvosto-Venäjä ei kukistunut. Venäläisten emigranttien asema ei 1920- ja 1930-luvun Suomessa ollut mitenkään kadehdittava. Monet elivät köyhyydessä ja joutuivat hakemaan apua valtiolta ja kunnilta. Suomalaiset suhtautuivat emigrantteihin usein torjuvasti. Kielteiset tulkinnat perustuivat Venäjän vallan loppuvuosien venäläistämiskokemuksiin ja bolševikkien toimiin rooliin maailmanvallankumouksen levittäjinä.

Talvisodasta jatkosotaan Petsamossa

Toivo Kunnari

Talvisota alkoi 30.11.1939, mutta Petsamossa jo kaksi päivää aikaisemmin Kalastajasaarennon Pummangissa olevan rajavartioston kaappauksella. Kolme rajavartijaa vietiin Neuvostoliiton puolelle vangeiksi. Petsamolaista 2019 vuosijulkaisussa yksi vangituista, Eino Simonen kertoo tästä tapahtumasta enemmän.

Näinhän se suunnilleen meni

Petsamon puolustuksesta vastasi osasto Pennanen. Sodan mahdollisuuteen reagoitiin varsin lyhyellä ajalla ja varustautuminen jäi lähes toteuttamatta suunnitelmista huolimatta, koska katsottiin taloustilanteen olevan suurempi huoli kuin mahdolliset vihollisuuden naapurin taholta.

Pohjois-Suomen Ryhmän alaiseen Petsamon harjoituskeskukseen oli saapunut pohjoisimmasta Lapista syksyn 1939 ylimääräisten harjoitusten mukana joukkoja, jotka olivat tottuneet kylmyyteen ja vaikeakulkuiseen maastoon. Harjoituskeskuksen miehistö koostui Lapin Rajavartioston neljännestä komppaniasta (4./LR). Keskuksessa perustettiin 10. ja 11. erilliset komppaniat (10.Er.K ja 11.Er.K)

sekä 5. erillinen patteri (5.Er.Ptri), joiden tehtävänä oli torjua vihollisen hyökkäykset viimeistään Yläluostarin tasalle. Suomalaisissa sotasuunnitelmissa oltiin valmiita luopumaan Petsamovuonon alueella olevista kylistä.

Neuvostoliiton tarkoituksena oli tuon ajan omituisissa sotilaspoliittisissa pelikuvioissa ”turvata” pohjoinen alueensa, joskin suunnitelmissa oli enemmänkin Suomen kohtaloa varten. Suomella oli heikko asema ja onneton valintatilanne, joka muodostui maailman poliittisessa pelissä isojen valtojen kesken.

Kuolan niemimaalle sijoitettuun Neuvostoliiton 14. armeijaan kuuluivat 14. ja 52. jalkaväkidivisioona sekä 104. vuoristodivisioona. Armeijan tehtävänä oli valtaamalla Petsamo estää liittoutuneiden maihinnousu Kuolan niemimaalle ja hyökkäykset Norjan alueelta. Aluksi oli suunniteltu, että 104. vuoristodivisioona hyökkäisi Jäämeren kautta ja että 52. divisioona hyökkäisi maarajan yli ja etenisi Nautsiin, mutta itse taistelussa 52. divisioona kuljetettiin meritse hyökkäämään Petsamoon samalla, kun 104. vuoristodivisioona hyökkäsi rajan yli. 14. divisioona jäi Kuolan niemimaalle odottamaan mahdollista liittoutuneiden maihinnousua.

Tulkintoja löytyy joka tarpeeseen

Talvisotaa ja jatkosotaa käydään edelleen kymmenissä kirjoissa ja niistä löytää helposti tukea lähes jokaisen omille tulkinnoille. Sieltä saa tukea ajatukselle, kuinka sota olisi vältetty ja tukea siihenkin, kuinka sota olisi voitettu. Turvallisinta on kuitenkin pysytellä tapahtuneen kertomisissa ja arvioinnissa olla varovainen

Petsamon osalta talvisodan evakuoinnit ovat aiheuttaneet paljon arvostelua ja arveluja, miksi siinä niinkin paljon meni pieleen. Kalastajasaarennon väen evakuointi oli pahoin suunnittelematon ja myöhässä.

Se on hyvin erikoinen asia, josta lopullista totuutta vielä etsitään. Parkkinan kirkonkylän jääminen viholliselle lähes koskemattomana on erikoinen asia, kun taas muut kylät itse suomalaisten taholta tuhottiin perääntymisessä. Parkkinan osalta on monia perusteluja ja arveluja. Lienee totuus siltä väliltä.

Parkkina 1939 syksyllä. Oik. edessä leipomo, joka paloi joulun tienoolla 1939

Kokonaisuutena väestön evakuoinnistakin on edelleen monia versioita, vaikka se on aika selvästi luettavissa virallisista lähteistä.

Paluu Petsamoon

Talvisota kesti 105 päivää ja paluu Petsamoon evakosta alkoi välittömästi.

Palaajia odotti lohduttomat näkymät kotipaikoillaan, jossa jäljellä oli hiiltyneet rauniot. Mukanaan tulijoilla oli vähäiset varusteet nyyteissään, eikä juuri mitään tarvevälineitä asumisen perustamiseen. Miehet, jotka olivat päässeet kotiutumaan aiemmin kuin perhe, rakensivat väliaikaisia suojia asumiseensa ja joihin oloihin perhekin sitten tuli. Uuden asunnon rakentamiseen ei ollut saatavissa tarpeita, eikä rahaakaan suuremmin siihen käyttää. Palkkatyötä tarjoutui muutamille rakentajille, kun kauppaliikkeet alkoivat perustaa uudelleen myymälöitä ja kunnan omat kohteet tulivat rakentamisvuoroon. Kauppoihin ei tullut tavaraa toivotussa tahdissa ja valikoimakin oli kovin vähäinen. Säännöstelyssä oli kahvi, tee ja sokeri sekä tietysti polttoaineet. Terveystieteidenkin romuttunut täysin ja samaan aikaan kurjissa oloissa taudit lisääntyivät ja levisivät. Yleensä olemme saaneet lukea siitä, kuinka venäläiset sotkivat suomalaisten polttamatta jääneet rakennukset ja veivät kaiken irtaimen mennessään. Huomiotta on jäänyt lähes kokonaan suuri osa alueesta, joka ilmeisen tarpeettomasti itse hävitettiin perääntymisessä. Tämä asia jäi kalvamaan petsamolaisten mieltä, kun sodan lopputulos olikin alueen palauttaminen jälleen suomalaisille.

Petsamon kunnankirjuri Eetu Saarelainen kertoo päiväkirjoissaan ajastaan Petsamossa, josta lyhennelmä Petsamolaista 2010 ”Takaisin Petsamoon 1940”. Maaliskuun 13 päivänä 1940

Moskovan rauhan ja kansallisen murheen päivä. Rauhan uutiset julistettiin. Viime vetoonsa asti puolustautunut armeija määrättiin perääntymään määräajassa. Suomen Karjala oli tyhjennettävä, Kalastajasaarento Jäämeren rannalla menetetty, samoin itärajamme Salla tyhjennettävä, lisäksi menetettiin Suomenlahden saaret ja Hankoniemi luovutettiin.

Kuka nyt jaksaisi uskoa torjuntavoiton olleen puolellamme? Sydän tahtoo pusertua kokoon ajatellessa kansamme tulevaisuutta ja urhoollisten miestemme uhria.

Eikö sittenkään Suomen aika ole vielä tullut? Kunpa saisimme vielä viitteitä siitä aamun kajastuksesta mikä kansallamme voisi olla ja jota on ennustettu ja odotettu myöskin itärajan rauhasta kansamme asuinsijoille.

... Perjantai 26.4.1940

Nyt alkoi palaamiseni Petsamoon

Lauvantai 27.4.1940

Jo yön kuluttua, lauantaina lähtivät autot liikkeelle. Maantiet Rovaniemeltä lähtien olivat sulat ja kevätpurot virtailivat ojissa. Sodankylästä lähtien olivat tiet talvijääti-köllään. Vuotso-Laanila-Paljakaisen seudut vielä aivan talviteitä. Luosto ja Nattaset samoin talvilumineen täysin valkoisina. Meitä kuljettava linja-auto oli täysi kuin ovelta painettuna. Tupakansavua ja kaikkia hajuja niin, ettei ilmasta auton sisäl-lä aina ollut hengitettäväksi. Parikertaa auto oli pysäytettävä tuuletuksen vuoksi ja miehet ulos kusitauolle.

Sunnuntai 28.4.1940

Välillä olimme yösydäntä jossain Mellan talossa. Aamulla tulimme Salmijärvelle. Tienvarsi oli talotonta taivalta, samoin Salmijärvellä kaikki rakennukset polttorau-nioiden. Maajärvellä tapasimme tunturissa majailevia sotapoikia teltojensa ympäril-lä. Parkkina tultuamme havaitsimme ev.lut.pappilan rakennukset palaneina, ovet ja ikkunat avoinna, yläosat palon jäljiltä mustiksi savuttuneina. Ensimmäisen yösi-jan sain osuuskaupan säilyneessä rakennuksessa.

Maanantai 29.4.1940

Kiertelin Parkkinan ja Alaluostarin tienvarsia kirkkoherra Rämeeen kanssa katsellen hävitystä. Molemmat kirkot olivat lattiaistaan auki revittyjä. Kansallispankki, sai-raala, osuuskauppa, kunnantoimisto ja Jokikylän Aukusti Savolaisen talo, kunnallis-ja lastenkotirakennukset kaikki kurjassa kunnossa. Kunnalliskodin pihamaalla oli kaivauksia, osa niistä katoksella varustettuja. Olikohan niitä käytetty majoitukseen vai varastoina. Sotapojat puhdistivat kunnantoimiston lattiaita asumiskelpoiseksi rautalapiolla jyrkien. Kinokset alkoivat päivisin sulaa. Tienvarret olivat nyt vielä he-vosen lannasta ja kaikenlaisesta siivosta mustina kinoksina. Alaluostarin kirkon ym-pärillä lumet kauttaaltaan ihmislannassa, kr.kat.kirkossa lattian lisäksi kuoriseinäkin revittynä. Suojeluskuntatalon rauniokellarissa paloi syksyllä sinne varattu koksi- ja hiilivarasto vielä monia viikkoja.

Niin aika kului huhti-toukokuun vaihteeseen. Maantie alkoi jäätiköiden sulaessa mennä huonoon kuntoon. Kylään alkoi vähitellen palata kauppojen entisiä omista-jia, jotka ryhtyivät hankkimaan varastopaikkoja elin- ja muille tarvikkeille väestön paluuta varten. Sodanaikainen masennus ja henkinen paine oli poissa. Vallitsi Petsa-mon aurinkoiset raikkaat päivät.

Petsamo oli jälleen suomalaisten käsissä. Sen luovuttaja eversti Skvirski ja yli-insinööri Feodorof mainittiin kohteliaiksi miehiksi.

Toukokuun 6 päivänä oli kuitenkin ja taas Rovaniemellä lääninhallituksessa kertomassa Petsamon näkymistä. Siellä valmisteltiin Jussi Eräsen lähettämistä Helsinkiin kansahuollon suunnittelukokoukseen.

Yleinen väestön evakkopaikkakunniltaan palaaminen suunniteltiin lääninhallituksessa vasta 25 päivänä toukokuuta pidetyssä kokouksessa. Vuoremin, Trifonan ja Parkkinan, samoin Näsykän väki suunniteltiin heti palautettavaksi. ”

Liinahamarista tuli tärkeä satama Suomelle ja Ruotsille

Liinahamarin satama käsitti 1930-luvun alussa vain yhden laiturin ja tavaramakasiinin. Hampuri-Petsamo -linjan rahtialus saapui kerran kuussa. Vuonna 1934 rakennettiin kalanjalostuslaitos ja tehtaalle laituri, sekä konttori- ja makasiinirakennukset.

Sataman laajennustyöt perustuivat valtioneuvoston 12. toukokuuta 1938 asettaman Petsamon meriliikennekomitean esitykseen. Valtioneuvosto hyväksyi laajennustöiden aloittamisen helmikuun 2. päivänä 1939.

Kesäkuussa 1940 alkoi Liinahamarin juuri sodan edellä varsinaisen rakennustyön alla olleen sataman korjaaminen ja edelleen laajentaminen tulevaa rekkarallia varten.

Sataman laajennus jäi siten pahoin kesken talvisodan alkaessa. Venäläisten poistuttua Petsamosta huhtikuussa 1940 alettiin Liinahamarin sataman kuntoa välittömästi selvittää. Venäläiset siis miehittivät satamaa vielä kuukauden sodan päätyttyä ja sen jälkeen satamaan laivattiin Suomen armeijan tarvikkeita vielä alkukesään asti, jotka olivat myöhässä varsinaisesta tarpeesta päättäneessä sodassa.

Satamaan lähetetyn Lauri Tukiaisen raportin mukaan satama oli käyttökelpoinen. Yksityinen kalajauho-tehtaan laituri oli hävitetty, mutta valtion vanha 45 metrin pituinen laituri oli säilynyt entisellään. Uutta valtion laituria venäläiset olivat jopa parannelleet. Tarkemmin ei kuitenkaan kerrota, mitä laiturille oli tehty.

Uudesta laiturista puuttui kuitenkin yhä kansi.

Lähteistä ei käy tarkemmin ilmi, miten pitkälle laiturin rakennustyöt oli ennen sotaa saatu. Aiemmin esitetyn arvion mukaan suunnitellusta 200 metrin laiturista olisi syksyn aikana saatu valmiiksi 130 metriä. Tällä olettamuksella satamassa olisi ollut noin 150–200 metriä laituritilaa, uudemman laiturin saadessa kantensa.

Talvisodan jälkeen satamarakenteita parannettiin paikalle lähetetyn insinööriryhmän johtamana. Kesän ja syksyn aikana satamaan oli rakennettu varastokatoksia,

16.4.1940.

Petsamo ja Liinahamari

luovutettu Suomen armeijan edustajille

RAUHANSOPIMUKSEN EDELLYTTÄMÄSSÄ KUNNOSSA.

Moskova, 13. 4. (STT) Neuvostoliiton ja Suomen väliseen rauhansopimukseen liittyvän pöytäkirjan mukaisesti ovat punaisen armeijan edustajat Suomen armeijan edustajille luovuttaneet Petsamon ja Liinahamarin sataman rakennuksineen ym. Molemmat asianomaiset ovat allekirjoittaneet pöytäkirjan, jossa todetaan, että venäläisten taholta on Petsamossa palautettu kuntoon puhelin- ja lennätintekesukset, kaksi sähkökeskusta, lennätinverkosto, vesijohto sekä Liinahamarin sataman kiinnityslaitteet ja kaikki nämä laitokset on Suomen armeijan edustajille luovutettu käyttökuntoisessa kunnossa.

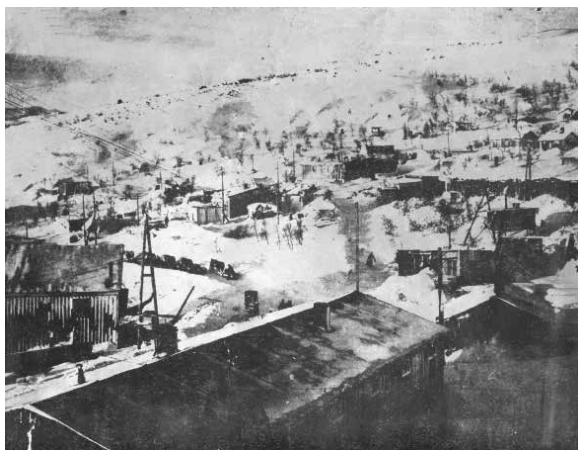

Pohjolan-Liikenteen Liinahamarin toimitalo ja polttoainejakamo

hiililaituri sekä öljysatama. Kalajauhotehtaan laituri palautettiin entiseen kuntoon. Rakennettiin kuusi laituria, 10 öljysäiliötä, 25 tonnin nosturi ja 10 000 m² varastoja sekä valaistus. Sataman vuorokautinen purkausteho oli tämän jälkeen 2 000 tonnia. Insinööriryhmää johti arkkitehti Lars Sonck.

Laajamittainen kuljetusoperaatio vaati myös laajaa rakentamista. Tuhansille miehille pystytettiin pikavauhtia erilaisia parakkiasumuksia. Huoltotiloja, ruokaloita ja majoitustilaa nousi Petsamoon ja Jäämerentien varrelle. Parkkinaan rakensivat Pohjola Liikenne ja muutamat sen kumppanit parakkeja kuljettajien ja muun henkilökunnan käyttöön. Kuorma-autoille rakennettiin Parkkinaan General Motorsin toimesta jo kesäkuussa 1940 erittäin hyvin varustettu korjaamo. Liinahamariin ja Parkkinaan valmistui polttoainejakamot.

Satama-alueen hökkelikylää

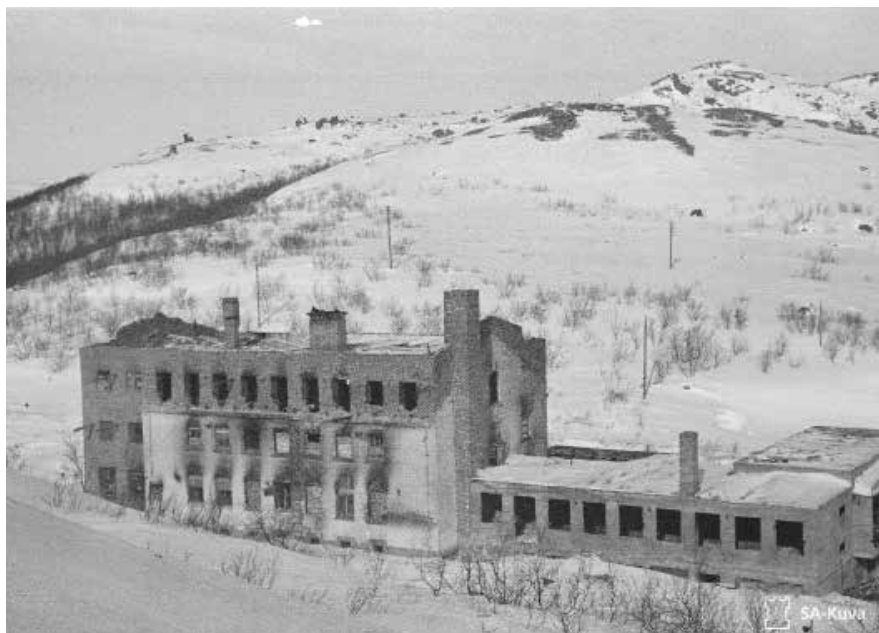
Liinahamarin sataman ah-
taajat asuivat kymmenissä
sadan hengen parakeissa
kuukausien ajan ilman
mitään peseytymis-mah-
dollisuuksia. Liinahamarin
tunturinrinteille nousi hök-
kelikylä.

Rikollisuus, prostituutio
ja runsas alkoholinkäyttö
levisivät nopeasti. Syksyl-
lä 1940-41 hökkelikylää
koetteli tulirokko-epide-
mia, joka koitui kohtalok-
kaaksi monille lapsille.

Trifonan laitureita laajennettiin niin, että suuremmatkin alukset pääsevät sinne lastaamaan. Lisäksi ruotsalaiset rakennuttivat satamaan 100 metriä pitkän laiturin. Laituri valmistui kuitenkin vasta vuoden 1941 puolella. Kaikkien laituritöiden valmistuessa pystytettiin satamassa kuormaamaan tai purkamaan seitsemää laivaa samanaikaisesti. Kapasiteettia parannettiin myös satamaan hankituilla proomuilla, joita voitiin hyödyntää laivojen purkamiseen ja lastaamiseen. Kaikesta huolimatta, satama ei kyennyt purkamaan laivoja tarvittavalla nopeudella, vaan laivoja joutui odottamaan eri kohteissa, (ankkurointiin syvyyttä liikaa, 60-100m) eli olemaan ta-varavarastoina.

Liinahamariin tarvittiin työvoimaa ja jonkin verran työhön otettiin petsamolaisia-kin, mutta väkeä tuotiin paljon etelästä ammattimiehinä.

Liinahamarin hotellin korjaus oli suuri työ ja se vastasi lähes uuden rakentamista. Nämä tärkeät julkiset rakennuskohteet vetivät käytännössä kaikki saatavissa olevat rakennustarpeet kuin myös ammattirakentajatkin.

Liinahamarin hotelli suomalaisten tuhoamana

Apua maailmalta luvattiin ja toimitettiin

Apua tarvittiin petsamolaistenkin asuttamiseen omalle maaperälleen ja sitä oli jonkin verran saatavissa kohtuullisessa ajassa. Ensimmäisenä avustajaksi ehti Ruotsi ja paljon myöhemmin apua tuli muualta. Portugali lähetti laivalastin sardiineja.

Ruotsin lahjatalot

”Ruotsissa järjestettiin 1940 kansalaiskeräys Suomen valtion auttamiseksi talvisodan jälleenrakennustyössä. Koska Ruotsissa oli tuolloin voimassa valuutan vientikielto, täytyi rahat sijoittaa vientikelpoisiin tuotteisiin, ja siksi keräyksen tuotolla hankittiin 2000 teollisesti esivalmistettua puutaloa. Lahjatalojen neljä tyyppiä suunniteltiin Suomessa, mutta työ- ja kokoonpanopiirustukset tehtiin ruotsalaisissa talotehtaissa paikallisten standardien mukaan. Talotyyppit 1 ja 4 (52 m² ja 58 m², lisäksi tyypistä 1 oli kolme eri mallia, jotka poikkesivat toisistaan alkuperäisen värinsä sekä keittiön ja makuuhuoneiden ikkunasijoitusten suhteen) olivat Lauri Pajamiehen suunnitteleamia ja tarkoitettu asutuskeskuksiin. Urho Orolan ja Jalmari Peltosen suunnitteleamat talotyyppit 2 ja 3 (58 m² ja 89 m²) oli tarkoitettu vastaavasti maaseudulle, mutta suurin osa niistä sijoitettiin lopulta kaupunkeihin, koska maa-laiskunnat eivät selvinneet talojen vastaanottoa ja pystytystä edeltävistä perustustöistä. Petsamoon tuli näitä taloja hieman alla 200 kpl.

Lahjatalot jaettiin syksyn 1940 aikana yhteensä 75 paikkakunnalle ympäri Suomea Tammisaaresta Petsamoon. Eniten lahjataloja sijoitettiin Helsinkiin, Turkuun, Tampereelle, Ouluun, Lahteen, Poriin, Kuopioon, Mikkeliin, Forssaan ja Kuhmoon.

Monissa kaupungeissa on tältä ajalta ”ruotsalaiskatuja” tai ”ruotsalaiskyliä”, kuten Kiiruna Rovaniemellä ja Västerås Lahdessa. Ruotsin lahjatalot olivat luonnollisesti suuri apu äärimmäiseen asutuspulaan. Tämän lisäksi ne antoivat suuntaa suomalaiselle tyyppitalosuunnittelulle yleisesti ja rohkaisivat suomalaista puutaloteollisuutta, joka oli ennen talvisotaa tehnyt vasta varovaisia kokeiluja teollisesti esivalmistettujen puutalojen parissa.” (lainattua tekstiä Arkkitehtiliito; Jälleenrakennuskauden pientalosuunnittelu-tutkimuksesta)

Liinahamarin reitti välirauhan aikana

Liinahamarin reitti käsitti maantieosuuden Rovaniemeltä sorapäällysteistä Jäämerentietä pitkin Liinahamariin, yhteen suuntaan 531 kilometriä. Rovaniemelle asti tavara pystyttiin rahtaamaan rautateitse.

Talvisodan päätyttyä Liinahamarin aina jäätön satama Petsamossa nousi korvaamattomaan asemaan koko maan huollon kannalta. Valtakunnan vienti oli pysähdyksissä, ja maa tarvitsi kipeästi viljaa, sokeria, rasvaa, koneita ja voiteluaineita. Britannia oli sulkenut Pohjanmeren ja Saksa Itämeren. Suomen kauppalaivastosta suurin osa oli suljettu Itämerelle, loput alukset olivat hajaantuneina eri valtamerille. Näille voitiin nyt ilmoittaa kotimaan määräsatomaksi Liinahamari. Ensimmäinen elintarvikelastissa ollut alus saapui satamaan 14. huhtikuuta 1940, seuraavana päivänä neuvostojoukkojen poistumisen jälkeen.

Kokonaisuutena runsaan vuoden kestänyt Jäämerentien liikenne, jossa Petsamosta lähti ja Rovaniemelle saapui noin 130 kuorma-autoa päivittäin, on kuljetussuoritteena vielä nykyisinkin huippuluokkaa

Reitti katkesi Britannian kiellettyä laivaliikenteen satamasta kesäkuussa 1941; kielon uhmaaminen olisi tarkoittanut aluksille suurta riskiä joutua liittoutuneiden voimien upottamiksi Pohjanmerellä.

Vaikeissa oloissa elävillä ja näitä oloja myöhemmin tarkastelevilla on helposti tapana ylistää toivon kipinöitä ja luoda niille osin romantisoitu maine. Petsamon liikenne tarjosi Suomelle arvokasta sotamateriaalia ja kansalle tärkeää kahvia, mutta se ei lopulta suomalaisia elättänyt tai armeijan autoja sodassa tankannut.

Mistä asti saksalaisten kiinnostus Petsamoon vaikutti Liinahamarin kehittämiseen, on mielenkiintoinen asia. Suomalaisille tuli jossain vaiheessa mieleen, ettei Liinahamariin kannattaisi panostaa, koska se on niin lähellä Neuvostoliiton rajaa ja siten ei turvallinen. Mietittiin Kirkkoniemeä ja muita vuonoja mahdollisesti parempina satamina. Sitten tuli saksalaiset kuiskuttelemaan, että Skibotn olisi paras satamapaikka Suomelle ja Ruotsillekin ja esitti sen vuokraamista Suomelle 50 vuodeksi. Se olisi tarpeeksi kaukana Neuvostoliiton kynsistä ja tie sinne saataisiin Tornioista turvallisesti käsivarren kautta.

Kesäkuussa 1941 Liinahamarin satama oli jo saksalaisten hallussa

Saksalaisten tulo alueelle keskeytti hankkeet siviilitarkoituksiin ja loppu aika palveli sotilaallista toimintaa sekä satamassa, että laajasti muuallakin Petsamossa.

Tämä aika oli kaupallisesti vilkasta, siis vilkkaampaa kuin tuo välirauhan aika. Saksalaiset ostivat, myivät ja varastivatkin kaikenlaista tavaraa petsamolaisilta liikkeiltä sekä yksityisiltäkin kuin myös Suomen valtiolta. (Kirsti Kuusikko ,Laiton Lappi, laiton Petsamo)

Saksalaiset ottivat haltuunsa Liinahamarin sataman lisäksi kaikki julkiset kohteet, kuten sähkölaitokset, vesilaitokset, puhelin-teleysteet ja julkisia tiloja esikunta- ja muuhun päällystönsä käyttöön. Suurin kohde oli tietysti nikkelikaivos ja sulatto sekä valmistumassa olleen Jäniskosken voimalaitoksen.

Kaikki välirauhan aikana rakennetut Liinahamarin reitin majoitus – ja muut tilat olivat kuin tilauksesta heidän käyttöönsä tehtyjä, koska liikenne satamasta oli lopunut.

Talvisota tuhosi Petsamosta tiilitehtaita ja sahalaitoksia, joten heti välirauhan aikana oli todella suuri puute rakennustavarasta.

Puutavaraa soudettiin ja kuskattiin yksityisesti Paatsjoen yli Norjastakin, mutta ei se paljoa rakentamista lisännyt.

Kolosjoelle PNO rakensi oman sahalaitoksen omaa rakentamistaan varten. Tiiliä ei saatu Petsamosta tarpeeksi , koska tehtaista jäljellä oli vain Trifona, joka saatiin vähitellen tuotantoon. Mutta, saksalaiset tarvitsivat paljon tiiliä ja vaativat Petsamon Tiili Oy:n toimittamaan Wehrmact’lle 400.000 tiiltä. Jälleenrakennukseen jäisi

100.000 tiiltä koko puolen miljoonan kappaleen tuotannosta. Tuollaiseen tuotantoon ei tehtaalla päästy, joten jälleen rakennukseen ei juuri mitään jäänyt.

Tiilipula jo ennen talvisotaa, vaikka tuottajia oli useampi, vaikutti Kolosjoen rakennustoimintaan vahvasti ja sen oli ratkaistava huutava puute nopeasti. Päädyttiin laivaamaan Helsingistä Siporex-tiiliä, joista taloja sitten muurattiin.

Tänäänkin alueella olevia talojen, kuten Shanghain 8 kpl kolmikerroksista kerrostalon seinät ovat 60 cm ja väliseinätkin siporex-tiilen vahvuisia eli 30 cm. Pientaloja muurattiin tästä tiilestä ja päällystettiin laudalla. (asiasta kertoo mm Erkki Nieminen Eugen Autere ja Jaakko Liede ;Taistelu metallista kirjassa)

Saksalaiset tarvitsivat rakennuspuutavaraa valtavasti ja ostivat sekä veivät kaiken saatavilla olevan omiin kohteisiinsa. Suuret hakkuut oli Inarin takana jo suomalaisilla ja norjalaisella Atiffilla, ennen saksan Petsamoon tuloa, mutta nyt ne hakkuut vasta todella alkoivat. Paatsjoessa uitettiin tukkeja, joita osa purettiin jo Höyhenjärvellä olevalle sahalleen ja loppuja uitettiin Kolosjoelle ja Norjan Elvensiin. Jälleenrakentajille ei paljon ollut tarjolla mökin tekoon puuta.

Saksalaiset tarvitsivat rakennustarvikkeita valtavasti erilaisten leiriensä rakentamiseen sen kolmen vuoden aikana, mitä olivat Petsamon liepeillä harhailleet.

Eräs huikkeimmista touhuista, johon puutavaraa upposi muutama ”tanttu”, oli Reichsstrasse 50:llä Norjassa Alta-vuonolla, johon rakennettiin lumisuojaaksi 8,3 km tunneli, josta liikenne kulki.

”Työjärjestö Todtin rakentama 8,3 km pitkä lumitunneli Reichsstrasse 50:llä.

Puuta ei missään säästetty, koska sitähän sai aina tarpeeksi metsää vangeilla hakkauttamalla. (Kirkkoniemen-Petsamon alueella 20.000 kpl vankeja itä-etelä euroopasta)

19.9.1929

Pummankiin suunnitellaan saksalaisten kalastusasemia.

{Neljä johtajaa liikkeellä omalla trawlarillaan.

Maanosto jäänyt riippumaan myöhemmistä neuvotteluista.

»Rovaniemen» Petsamon kirjeenvaihtajan tiedoituksen mukaan on äskettäin neljä saksalaista johtajaa käynyt omalla trawlarillaan Petsamossa tutkien vuonon rantojen syvyyksiä Pummangissa. Täällä ovatkin he käyselleet kalastajilta maata ostaakseen sitä kalastusasema-apaikkoihin varten.

Maanoston ilmoitetaan jääneen riippumaan myöhemmistä neuvotteluista sekä siitä, ovatko kalastajat oikeutettuja niitä myymään.

Murtunut unelma..

Petsamo 1920-1944 oli osalle suomalaisista unelma, mutta valtiovallan mietteet eivät olleet koskaan selviä alueen kehittämisessä. Jo hallinnon rakentaminen viivästyi viitisentoista vuotta ja myöhempikin panostus jäi vaatimattomaksi. Ainoa jämerä päätös syntyi eduskunnassa Petsamoa koskien, että ulkomaalaisille ei saa myydä mitään kohteita, kuten maa-alueita. Tämä päätös syntyi pitkän pähkäilyn tuloksena estämään saksalaisia saamasta syväsatamaa ”jäämeren kalastusaluksille”. Valtiovallasta löytyi päättäjiä, jotka eivät uskoneet tarkoituksena olleen perinteinen merikalastus ja lopullisesti asia valkeni kun saksalaiset perustivat ”suomalaisen yhtiön” Jäämeren Kala Oy:n yhdessä muutaman Kalastajasaarennon kalastajan kanssa. Nämä vieraan vallan pyrkimykset alueella loivat varmasti epäluottamusta NL:ssa ja saattoivat jopa vaikuttaa talvisodan jälkeiseen rajan siirtoon. Kuka ties, vaikka näin olisi. Jo ensimmäisen maailmansodan aikana Saksa pyrki Jäämerelle

saamaan jalansijaa. Venäjän vallankumouksen jälkimainingeissa se pyrki saamaan Petsamon Liinahamariin tukikohdan, mutta englantilaiset estivät heidän pääsynsä vuonoon. Myöhemmin tuo tavoite peittyi kalastuslaivaston tukikohdan tavoitteluksi, josta sitten valtioneuvosto teki tuon em päätöksen, ettei myydä eikä vuokrata maa-alueita vieraalle vallalle.

Joutuu pohtimaan, kuinka vakavissaan Petsamoon valtiovalta suhtautuikaan missään vaiheessa. Aikansa sanomalehdistä näkee hyvin tuon suhtautumisen ja epäluulon, joka vaikutti päättämisiin. Ohessa esimerkkejä.

”Petsamon alue esitettiin aluksi pitkälti asumattomana erämaana. Maanmittaushallituksen osastonjohtaja Onni Lahtinen kuvasi käyntinsä jälkeen suurimman osan alueesta olevan ”arvotonta, paljasta tunturia”, josta voi olla hyötyä vain porolaitumena.” (HS.17.9.1921. Petsamon alueen kolmioiminen)

Ne toiveet, joita Petsamoon asetettiin, ovat nyt alentuneet hyvin vähäisiksi. Monet pitänevät sitä jo melkein hyödyttömänä. Tuskin se enää vastaa sitä ”jääkaapin” virkaa, jollaiseksi Alaskaa Amerikalle katsottiin. Kuitenkaan ei Petsamo ole vielä missään suhteessa toiveita pettänyt. Sen mahdollisuuksia ei ole vielä yritettykään perkata esiin. Sen kulkuneuvokysymys on aivan ratkaisematta. Sen rikkaudet ovat salatut. Sen kalaparvet uivat vielä vapaina. Kaikki riippuu suomalaisten tarmosta, joka pystyy suuria saamaan aikaan, ”kun toimeen tartutaan”. Nyt ovat ensimmäiset vastukset tielle osuneet. Ne eivät toki saa lamauttaa. Nyt on valtion käytävä voimalla työhön käsiksi. Ja se työ on suunnattava Petsamon, tämän Alaskamme, tämän monien mahdollisuuksien taloudelliseen kehittämiseen. Se työ vaatii uhrauksia, vaatii senkin kymmenen miljoonaa. Näin käyttäen, eikä suinkaan sen asukkaita elättämiseen tai ”hallitsemiseen”, on hyviä toiveita, että Petsamo muodostuu Suomelle siksi mitä Alaska on nyt Amerikalle.

Akseli Kustaa Rauanheimo, suomalainen sanomalehtimies, konsuli, kansanedustaja, kirjailija ja Amerikansuomalaisten keskusliiton pj. A. Rauanheimo, Meidän Alaskamme (kirje) HS 23.12.-21, Meidän Alaskamme Rovaniemi 29.12.-21.

Katja-Leena Heikkilän gradu Petsamo Helsingin Sanomien, Kalevan ja Rovaniemi-lehden kirjoittelussa vuosina 1921 – 1923
Petsamolaiset – Uudet suomalaiset?

Vuosien 1917–20 julkisessa keskustelussa Petsamon jo olemassa olevalla suomalaisautuksella oli kahtalainen merkitys. Ensiksi alueella nähtiin jatkossakin suuria mahdollisuuksia uudisasutukselle. Suomalaisilla oletettiin olevan hyvät mahdollisuudet sopeutua Jäämeren ankariin oloihin. Työteliäät ja sitkeät suomalaiset nähtiin muutamassa kirjoituksessa paremmiksi alueen kehittäjiksi kuin välinpitämättömät karjalaiset ja venäläiset. Lehdissä usein siteerattu merikapteeni Axel Björklöf katsoi suomalaiset ainoaksi kansaksi, joka pystyi aluetta kehittämään.

Suomalaissiirtolaiset tarjosivat myös hyvän argumentin perusteltaessa alueen liittämistä Suomeen. Kirjoituksissa heidän oletettiin ilman muuta kannattavan alueliitosta ja säilyttäneen kiintymyksen entiseen isänmaahansa. Suomessa oli ilmeisesti pettymys 1920 julki tullut tieto, että kaikki petsamolaiset eivät halunneetkaan liittyä Suomeen. Lähes kaikki täysin suomalaisen Salmijärven asukkaat olivat paenneet Walleniuksen retkikunnan edeltä Norjaan ja ilmoittaneet halunsa liittyä siihen. Tieto tosin perustui norjalaislehtiin. Suomalaislehdissä tietoa ei kumottu vaan seliteltiin parhain päin. Merikapteeni Axel Björklöf sai lehtien kannatuksen selittäessään norjanmielisyyden taloudellisilla syillä. Jo elintarpeita saisi muualtakin, väki haluaisi liittyä Suomeen. Björklöf kannusti pikaisiin avustustoimiin. Siten taattaisiin sympatiat entiselle isänmaalle. HS vakuutti vielä, että ihmiset olivat kyllä tietoisia heimositeistään. Pettyneinä lehdet lakkasivat vetoamasta kansallisiin perusteisiin Petsamon liittämisessä Suomeen. Pisimmälle meni Kaleva, joka ilmoitti, ettei näin pienen ryhmän mielipiteille voinut laittaa painoa ratkaistessa koko Suomelle elintärkeää kysymystä.

Nämä esimerkit edustavat vain pientä osaa siitä negatiivisuudesta, jota lehdistössä ilmeni, mutta ei lehdet silloin kirjoittaneet ilman, että tuo henki ei olisi näkynyt päättäjissä ensin. Tänäpä media toimii toisin, tekemällä juttuja omiin tarkoituksiinsa. Palaamme varmasti näihinkin kysymyksiin jatkossa uudelleen.
tk

Petsamon poroista

Sonja Tanhua

Giellagas instituutti

Tässä artikkelissa luon katsauksen Petsamon alueen poronhoitoon ja poromäärien kehittymiseen ensimmäisen ja toisen maailmansodan välisenä aikana. Pääasiallisena lähdeaineistonani olen käyttänyt Väinö Ferdinand Plantingin kokoamaa Petsamon kruununvoudin arkistoa. Olen itse keskittynyt Petsamossa, nykyisin Inarin kunnassa, asuvien kolttasaamelaiden historian ja kyläkokousjärjestelmän tutkimiseen ja tästä näkökulmasta tarkastelen kruununvoudin arkiston poron hoitoa käsittelevää aineistoa.

Kruununvouti

”Kruununvoudit olivat valtion viranomaisia, jotka toimivat osana aluehallintoa. Heidän toimenkuvansa oli toimia lääninhallitusten alaisina veronkanto- ja toimeenpanoviranomaisina.

--- Kruununvoudit toimivat kihlakuntansa ylimpänä poliisiviranomaisena. He myös hoitivat kihlakuntansa alueella useimpia niistä valvontatehtävistä, jotka aluetasolla kuuluivat lääninhallitukselle. Kruununvoutien virat lakkautettiin vuoden 1944 lopussa. Kruununvoutien tehtävistä veronkanto siirtyi lääninhallituksille ja muut yleishallintotehtävät nimismiehille.”¹

Väinö Ferdinand Planting toimi Petsamon kruununvoutina lähes koko sen ajan, jonka Petsamo kuului Suomeen. Hänet valittiin toimeen 1924, ja hän toimi tässä tehtävässä vuosia 1935-1936 lukuunottamatta aina vuoteen 1945 saakka.²

Kruununvoudin tehtäväkentän laajuudesta johtuen Plantingin kokoama arkisto on laaja, ja monia eri elämän- sekä toimeentulon alueita käsittelevä. Esimerkkeinä mainittakoon poronhoitoon ja poromerkkeihin kuuluvat asiat, Suonikylän uuden talvikylän perustamiseen liittyvät aineistot ja kirjeenvaihto sekä merilohen pyyntiin ja kalastussäännöksiin liittyvät asiakirjat.

¹ <http://wiki.narc.fi/portti/index.php/Kruununvoudit>

² *Turjanmeren maa*

Arkisto tarjoaa materiaalia niin sukututkijoille kuin Petsamon historiaa työksään tutkiville ja muille historian harrastajille.

Petsamon alueen poronhoito ennen ensimmäistä maailmansotaa

Tämä osa on pääosin referoitu aiemmin julkaistusta artikkelistani *Paatsjoen kolttien kultakruunut ja Suomen valtio. Lohenkalastusoikeuksien myyminen ja korvaukset 1921–1960. Sonja Tanhua*. Faravid 47/2019

Ennen 1800-luvun rajasulkuja ja peuramäärien pienentymistä kolttasaamelainen poronhoito oli ollut verrattain pienimuotoista verrattuna esimerkiksi Norjan puolella jutaaviin porosaamelaisiin. Poronhoitoa kuitenkin harjoitettiin jo ennestään kaikissa Petsamon alueen kolttasaamelaisissa siidoissa. Suomeen liitetyllä alueella siidoja oli

kolme: Paččjokk (Paatsjoki), Peäccam (Petsamo) ja Sue'nn'jel (Suonikylä).

Venäjän ja Norjan rajankäynnissä vuonna 1826 Paatsjoen siida jaettiin kahtia, läntisen osan jäädessä Norjaan ja itäisen osaksi Venäjää. Lisäksi Norja sai Jäämeren rannikolta alueita, joita oli aiemmin hyödynnetty porojen kesälaitumina. Rajanvedossa Paatsjoen siida menetti kesälaitumien lisäksi kaksi kesäpaikkaansa, joihin oli aiemmin kokoonnuttu kesän lopulla koko siidan voimin.³ Petsamon ja Suonikylän siidat jäivät kokonaisuudessaan Venäjän alueelle. Paatsjoen kolttasaamelaisilla säilyi oikeus kalastaa Norjan puolella olevilla paikoillaan.

Perinteisesti paatsjokiset perheet olivat siirtyneet talvikylästä Kolttakönkälle maaliskuun lopulla, jossa kesäpyynnin välineitä säilytettiin. Toukokuussa porojen vasoma-ajan alkaessa vaatimet sidottiin liekaan ja osa miehistä oli paimenessa tuon ajan. Siirtäen poroja tarvittaessa uusille ruokapaikoille. Vasomisen jälkeen vastasyntyneet vasat merkattiin omistajan korvamerkillä. Tämän jälkeen vasat ja vaatimet laskettiin irti ja porot saivat kulkea vapaasti tuntureilla rannikon lähellä syksyyn asti.⁴

Syyskuussa muutettiin syyspaikoille, ja näiltä paikoilta käsin miehet lähtivät liitto-paikoille eli ennakoon sovittuun paikkaan josta lähdettiin kokoamaan tunturissa

³ Tanner 2000 (1929), 56.

⁴ Tanner 2000 (1929), Ibid.

olevia porotokkia. Kokoaminen vei useita viikkoja.⁵ Tutkija Väinö Tanner myös mainitsee että hänelle on kehuttu paatsjokisten omistautuneen poronhoidolle tosisaan kolmekymmentä vuotta sitten, eli 1800-1900-lukujen vaihteessa. Hän myös mainitsee, että sekä paatsjokisilla että suonikyläläisillä oli tapana lypsää poroja.⁶

Nomadinen elämäntapa alkoi jäädä kuitenkin nopeasti pois 1900-luvun alkuun tullessa. Tannerin mukaan vuonna 1904 yksi paatsjokinen perhe asettui oma-aloitteisesti asumaan pysyvästi Kolttaköngkäälle ja pari vuotta myöhemmin toinen kolttaamelainen perhe seurasi esimerkkiä. Muutamassa vuodessa lähes puolet Paatsjoen siidan perheistä oli asettunut kiinteästi asumaan Kolttaköngkäälle. Samoihin aikoihin kiertotaloudessa pysyneiden perheiden päämiesten oli aika tehdä päätöksiä uuden talvikylän paikasta. Osa perheistä päätti muuttaa pysyvästi Kolttaköngkäälle jo aiemmin asettuneiden pariin pyrkien saamaan merikalastuksesta yhä isomman osan elannosta. Loput perheistä perustivat uuden talvikylän Čuonnijokkiin, jossa he pyrkivät jatkamaan perinteistä, puolinomadistista elämäntapaansa.⁷ Tämä jakoi Paatsjoen siidan väestön kahtia. Kolttaköngkäälle muuttaneet koltat olivat kaavailleet merikalastuksesta pääelinkeinoa. Kuitenkin jo 1890-luvulle tullessa kalastuksesta oli kehittynyt alueella niin merkittävä elinkeino etenkin norjalaisille, että kaikilla alueen saamelaisilla oli vaikeuksia kilpailla norjalaisten kanssa.⁸

Ennen 1820-luvun rajasulkuja poronhoito oli ollut hyvin samanlaista kuin paatsjokisilla. Porot olivat laiduntaneet kesäisin muunmuassa Kalastajasaarennossa ja vasotus oli tapahtunut hihnassa.⁹ Vuoden 1826 rajasulkujen jälkeen Petsamon saamelaissiidan alueelle siirtyi paljon porosaamelaisia lännetä tokkiensa kanssa, ja kolttaamelaiden pienemmät tokat sekoittuivat tulokkaiden suurempiin tokkiin. Paimennus vei runsaasti kolttaamelaiden aikaa, mikä taas vei resursseja merikalastukselta. Ratkaistaaksen ongelmansa kolttaamelaiset palkkasivat porosaamelaisia paimeniksi voidakseen keskittyä kalastukseen paimentamisen sijaan. Tämä ei kuitenkaan ratkaissut ongelmaa vaan kolttaamelaiden poromäärät jatkoivat pienenemistään. Myöhemmin 1800-luvulla kolttaamelaiset antoivat poronsa uudestaan porosaamelaiden paimennettavaksi.

Syitä etenkin Petsamon kolttaamelaisen poronhoidon ja nomadismin niin sanotulle kuihtumiselle on haettu myös siitä, että alueelle muuttaneet muut uudisasukkaat hankkivat poroja ja antoivat ne myös paimennettaviksi porosaamelaisille. Koska uudisasukkaat eivät tarvinneet porojaan ennen ensilumia saattoivat paimenet lykätä porojen kokoamista myöhään syksylle.

⁵ Tanner 2000 (1929) 57.

⁶ Tanner 2000 (1929), *Ibid.*

⁷ Tanner 2000 (1929), 58.

⁸ Tanner 2000 (1929), 59.

⁹ Tanner 2000 (1929) 60-61

Myöhäisen porojen kokoamisen vuoksi kolttsaamelaiset eivät saaneet omia ajo- ja taakkaporojaan ajoissa valmistautuessaan muuttamaan syyspaikoille. Tästä muodostui ongelma kolttsaamelaisten vuotuismuutoille. On esitetty että tämän vuoksi muutoista kesä- ja syyspaikkojen välillä tuli epäsäännöllisiä ja lopulta Petsamon siidan kolttsaamelaiset olisivat lopettaneet kokonaan syyspaikoilla käymisen ja Petsamon siidan asukkaista tuli puoliksi paikallaan asuvia kalastajia, joiden tärkein tulonlähde oli Tannerin mukaan merikalastus.¹⁰

Vähitellen 1800-luvun kuluessa kolttsaamelaistenkin porokarjat olivat kasvaneet, mutta ensimmäinen maailmansota sekoitti koko järjestelmän monella tavalla. Poroja ammuttiin ruuaksi ilman lupaa ja työikäiset miehet joutuivat Venäjän tsaarin armeijaan vuosien ajaksi. Poronhoito jäi vanhojen miesten sekä lasten ja naisten työksi. Paatsjoen siidasta sotaan joutui 16 miestä siidan asukasluvun ollessa noin 125 henkeä. Petsamon siidassa verovelvollisia miehiä oli ollut 76 joista seitsemän kutsuttiin palvelukseen.¹¹

Suonikylässä elinkeinolliset muutokset alkoivat sijaintinsa vuoksi huomattavasti myöhemmin, sillä esimerkiksi vuoden 1826 rajamuutokset eivät vaikuttaneet siidan alueisiin tai sen asukkaiden elinkeinoihin. Vasta ensimmäinen maailmansota toi mukanaan merkittäviä muutoksia, jotka vaikuttivat erityisesti Suonikylän siidan poronhoitoon. Siidan 165 asukkaasta kutsuttiin asepalvelukseen 20 miestä. Ennen sotaa siidalla oli ollut noin 8000-9000 poroa. Varkaat ja petoeläimet olivat verottaneet noin 75% poroelosta. Tämän lisäksi Suomen ja Neuvosto- Venäjän rajankäynnissä menetettiin ¼ siidan maa-alueesta ja samalla talvipaikka rakennuksineen.¹²

Poronhoito ja sen kehittyminen Tarton rauhan jälkeen

Petsamon Suomeen liittäminen myötä kolttsaamelaisten ja Petsamon alueen poronhoito yleisestikin piti järjestää uudella tavalla. Suomessa paliskuntalaitos oli virallisesti perustettu 1898 ja jokaisen poronhoitajan tuli kuulua paliskuntaan. Paliskuntia muodostettiin Suomessa ainakin osittain jo olemassa olevien poronhoitoyhteisöjen liittymien ja siidojen pohjalte.

Koko Suomen porokanta oli huvennut kolmannekseen ensimmäisen maailmansodan aikana. Se kuitenkin kasvoi nopeasti reilussa vuosikymmenessä (1927-1938) noin 80 000 eläimestä 238 200 eläimeen.¹³ Vuonna 1927 suomalaiset porotalouden

¹⁰ Tanner 2000 (1929) 61-62

¹¹ Tanner

¹² Tanner (2000) 1929, 69.

¹³ http://www.mua-lehti.fi/arkisto/2-17/turunen_rasmus_kietavainen.pdf Sota- ja jälleenrakennusajan poronhoito Poromies-lehden kuvaamana. Turunen, Rasmus ja Kietäväinen ovat tutkineet Poromies-lehden avulla sota-ajan (1939-1945) poronhoitoa, ja artikkelissa kerrotaan myös kattavasti Suomen poronhoidon tilanteesta sotien välillä. Heidän mukaansa

harjoittajat perustivat oman keskusjärjestönsä, Suomen Poronjalostusyhdistyksen (vuodesta 1948 lähtien Paliskuntain yhdistys), jonka avulla poronhoidon neuvonta- ja edistämistyötä vietiin eteenpäin. Pitkään odotettu poronhoitolaki säädettiin vuonna 1932 ja se tuli voimaan vuoden 1933 alusta. Lain velvoittamana poronhoitoalueelle perustettiin poronhoitoyhdistyksiä, jotka muodostettiin alueen paliskunnista. Poronhoitoyhdistykset velvoitettiin johtamaan, edistämään ja valvomaan alueensa paliskuntien poronhoitoa. Uuden poronhoitolain myötä vuonna 1948 poronhoitoyhdistykset lakkautettiin ja paliskunnat tulivat suoraan osaksi Paliskuntain yhdistystä.¹⁴

Suomelle kuuluneen Petsamon paliskuntien määrässä on epäselvyyttä johtuen nimitysten kirjavuudesta, lainsäädännön muutoksista sekä kolttasaamelaiden omista tavoistaan järjestää poronhoito siidoittain ja useimmiten vielä perhekunnittain.

Varmaksi kuitenkin tiedetään 1920-luvun alussa paliskuntia oli ainakin kaksi. Salmijärven paliskunta perustettiin jo marraskuussa 1921, jonka kirjuriksi valittiin opettaja Samppa Luoma.¹⁵

Seuraavan vuoden helmikuussa Petsamossa pidettiin Petsamon kihlakunnan poronmistajien kokous 10.2.1922 jossa paikalla oli 30 poronmistajaa. Kokouksessa päätettiin hyväksyä poronhoito-ohjesääntö muuten muuttumattomana paitsi ehdotetun kolmen paliskunnan sijaan päätettiin perustaa ainoastaan kaksi paliskuntaa. Nämä kaksi olivat Petsamon paliskunta ja Salmijärven paliskunta.

Petsamon paliskunnan rajoina olivat pohjoisessa Jäämeri ja idässä sekä lännessä valtakuntien rajat (Norja, ja Neuvostoliitto), eteläistä rajaa määrittivät paliskuntien välinen raja, joka määrettiin kulkemaan Koirajärvestä Norjan rajalla Kuvernöörin koskelle, siitä Sarastunturille josta Valasselkään ja tästä kohtisuoraan itäiseen suuntaan poikki Petsamonjoen valtakunnan raja. Salmijärven rajana toimisi paliskuntien välinen raja, pohjoisessa, valtakunnan raja, lännessä altavkunnan ja Inarin pitäjän raja, etelässä Inarin ja Sodankylän pitäjien rajat ja idässä valtakunnanraja.¹⁶

Näitä rajalinjoja tutkiessa näyttäisi siis siltä, että alkuun Suonikylän siidan poromiehet on laskettu kuuluneiksi Salmijärven paliskuntaan. Myöhemmin käy kuitenkin ilmi, että Suonikylän kolttasaamelaiset poromiehet käsittivät siidansa omaksi paliskunnakseen. Esimerkiksi joulukuussa 1930 he pitivät oman poropaliskunnan

¹⁴ http://www.mua-lehti.fi/arkisto/2-17/turunen_rasmus_kietavainen.pdf Sota- ja jälleenrakennusajan poronhoito Poromies-lehden kuvaamana.

¹⁵ Turjanmeren maa. Petsamon kronikka, 684

¹⁶ Pöytäkirja Petsamon kihlakunnan poronmistajien kokouksessa 10.2.1922. BI:30 Petsamon kruununvoudin arkisto. Oulun kansallisarkisto. Tästä eteenpäin OK.

kokouksensa, jota johti Suonikylän paliskunnan poroisäntä Riiko Fofonoff.¹⁷ Myös vuosittaiset porojen lukumäärät on tilastoitu Suonikylästä erikseen, omana paliskuntanaan.

Tilanteen laillista asianlaitaa valaisee huhtikuussa 1932 laadittu pöytäkirja “Suonikylän kolttalappalaisten kokouksessa” jossa suonikyläläiset poronhoitajat päättivät vaatia Petsamon poronhoitoyhdistyksen koolle kutsumista, sillä nykyisellään tuotti sekaannusta se että Suonikylän ja Salmijärven paliskunnat olivat yhdessä. Asian tarkempi hoitaminen ilmoitettiin jätettävän Petsamon kruununvoudin tehtäväksi.¹⁸

Kesäkuussa 1932 Petsamon poronhoitoyhdistyksen valitseman toimikunnan kokouksessa paikalla olivat toimikuntaan valitut A.Helander, K.Sipola, Kiureli Sverloff, Riiko Fofonoff ja Anto Jokela. Kokouksessa käsiteltiin suonikyläläisten poronmistajien tekemää aloitetta Salmijärven palkisen jakamisesta kahtia.

Keskustelun lopputulemana todettiin että palkisen jakaminen toisi mukanaan niin paljon ongelmia ettei siihen kannata ryhtyä. Päätettiin kuitenkin, että tästä eteenpäin Suonikylän poronmistajat valitsevat keskuudestaan oman poroisännän ja samoin tekevät Paatsjokivarren poromiehet. Tämän lisäksi palkisen kokouksessa tullaan valitsemaan koko palkisen toimintaa valvova ylivalvoja.¹⁹ Tilanne ratkaistiin siis niin, että hallinnollisesti ja laillisesti paliskunta pysyi jakamattomana, mutta paliskunnassa toimisi kaksi poroisäntää sekä koko palkisen toimintaa valvova ylivalvoja.

Poromäärien kehitys Petsamon aikana

Kruununvoudin arkistoista löytyy paliskuntien poromäärien luetteloita useilta vuosilta, ja näitä luetteloita yhdistämällä voidaan seurata poromäärän kokonaiskehitystä 1920- luvun alusta ainakin 1930-luvulle. Samalla voidaan seurata poronhoitajien määrään kehitystä alueella. Olen lisäksi hyödyntänyt saatavilla olevia tietoja myös muista teoksista ja lähteistä.

¹⁷ Pöytäkirja Suonikylän poropaliskunnan kokouksesta Suonikylästä joulukuun 12 päivänä 1930. BI:30. Petsamon kruununvoudin arkisto. OK..

¹⁸ Pöytäkirja Suonikylän kolttalappalaisten kokouksesta Suonikylästä 18.huhtikuuta 1932. BI:30. Petsamon kruununvoudin arkisto. OK.

¹⁹ Pöytäkirja Petsamon poronhoitoyhdistyksen kokouksessa 19/32 valitseman toimikunnan kokous Petsamon kihlakunnan kruununvoudin konttorissa kesäkuun 27 päivänä 1932. BI:30. Petsamon kruununvoudin arkisto. OK.

Alue	Vuosi	Porojen kokonaismäärä
Petsamon kunta	1921	2276
Petsamon kunta	1926	4950
Petsamon kunta	1938-39	7950
Kasvu: 1921-1939		5674 poroa / 249,30 %

Paliskunta	Vuosi	Porojen määrä	Omistajien määrä
Suonikylä	1926	726 ²³	-
Suonikylä	1927	1108	33
Suonikylä	1932 (huhtikuu)	1029	-
Suonikylä	1933	2128	37
Suonikylä	1938 (13.3.1938)	3836*	47

Koko Petsamossa porojen lukumäärä kohosi vuoden 1926 4950 porosta ²⁰ 7939 poroon v. 1938-1939 mennessä.²¹

Paliskuntien poro- ja omistajamääriä tarkastelemalla voidaan todeta, että kolttasaa-melaisten kokonaan hallinoimassa Suonikylän poropaliskunnassa porojen määrä kasvoi tuhannella porolla kuuden vuoden aikana. Samaan aikaan poronomistajien määrä kasvoi neljällä, ollen kolmekymmentäseitsemän (37). Petsamon paliskun-nassa poronomistajien määrä oli huomattavasti suurempi, vaikka porojen koko-naismäärä oli samaa luokkaa kuin Petsamossa. Koko tarkasteluajanjakson aikana Suonikylän poropaliskunnan porojen määrä kasvoi yli 400% ollen lähes 4000 päätä ennen talvisodan alkamista. Yksistään suonikyläläiset omistivat lähes puolet koko kunnan poroista (48, 25%). Vuoden 1938 luetteloa tarkastelemalla saadaan selville, että Suonikylän suurin poroelo käsitti 1194 päätä. Tämä oli selkeästi koko paliskun-nan, ja koko kunnan suurin elo. Suonikylässä toiseksi suurin elo oli 456 päätä, ja kolmantena oli poronomistaja jonka elo oli 253 päätä. Yli kahdensadan pään kar-joja oli muutama. Keskimäärin suonikyläläiset näyttävät omistaneen 20-50 poroa, mutta 90-200 poron elotkaan eivät olleet harvinaisia.²²

*Suonikylässä nousua oli peräti 428,37 %

²⁰ Turjanmeren maa

²¹ http://www.mua-lehti.fi/arkisto/2-17/turunen_rasmus_kietavainen.pdf Sota- ja jälleenrakennusajan poronhoito Poromies-lehden kuvaamana.

²² Suonikylän poromiesten luettelo vuonna 1938. BI:45. Petsamon kruununvoudin arkisto. OK.

Petsamon paliskuntaan kuuluivat kaikki muut kuin Suonikylän siidan alueella poronhoitoa harjoittavat henkilöt. Paliskunta oli monikulttuurinen ja kielinen. Paliskunnan poroluetteloissa on lueteltu omistajat ja poromäärät kyläkunnittain ja tästä syystä on mahdollista selvittää paliskunnan kolttasaamelaiden omistamien porojen määrä. Esimerkiksi Moskovon kylän porojen osuus vuonna 1929 oli 714, ja omistajia oli kahdeksantoista (18). Porojen kokonaismäärä Petsamon paliskunnassa oli tuolloin vain 1655 mikä tarkoittaa sitä, että kolttasaamelaiset omistivat yli kolmasosan paliskunnan poroista.²⁴

Paliskunta	Vuosi	Porojen määrä	Omistajien määrä
Petsamon paliskunta	1921	2276	-
Petsamon paliskunta	1925	2884	127
Petsamon paliskunta	1929	1665	114

Petsamon paliskunnassa keskimääräinen poromäärä oli pienempi kuin Suonikylässä. Kummassakin paliskunnassa oli vain muutamia poronomistajia voidaan pitää suurporonomistajina ja sellaisina jotka ovat saaneet elantonsa pääosin poronhoidosta. Muiden kohdalla voidaan ajatella että poronhoito on ollut osa perinteistä, ja monipuolista elannon hankintaa jossa vuodenkierto on rytmittänyt elämää ja sen hetkistä tärkeintä elinkeinoa.

Aineistoluettelo

Arkistot

Petsamon kruununvoudin arkisto, Oulun kansallisarkisto

BI:30 Paliskuntain järjestysasioita koskevat kirjeet (1923 -1935)

BI:38 Poromerkkejä koskevat kirjeet, poromerkkikirja ja poromerkkejä (1921-1945)

BI:45 Suonikylän talvikylän perustamista koskevat kirjeet (1928 – 1937)

²³ Turjanmeren maa. Petsamon kronikka, 687.

²⁴ Petsamon poropaliskunta 1929. BI:38. Petsamon kruununvoudin arkisto. OK

Lähteet

Sota- ja jälleenrakennusajan poronhoito Poromies-lehden kuvaamana. http://www.maa-lehti.fi/arkisto/2-17/turunen_rasmus_kietavainen.pdf

Susiluoto, Paulo: Suomen ajan ihmismaantiedettä Petsamosta. Teoksessa: Tanner, Väinö: Ihmismaantieteellisiä tutkimuksia Petsamon seudulta. Helsinki: Suomalaisen kirjallisuuden seura, 2000.

Turjanmeren maa. Petsamon historia 1920-1944. Jouko Vahtola ja Samuli Onnela. Petsamo-Seura ry., Rovaniemi 1999.

Sillinryntäysyys 1931

Toivo Kunnari

Petsamovuonoon tuli silliparvet aina kymmenen vuoden välein lokakuun alussa. Sillit viipyivät vuonossa joulukuun lopulle, jolloin ne palasivat merelle takaisin. Tämä silliryntäys oli niin valtavan suuri asia taloudellisesti, että kaikki, jotka vähänkin saattoivat päästä vesille, olivat kalastamassa. Tiedon levitessä myöskin vanhaan Suomeen näistä suurista kalansaaliista, se aiheutti kalastajien muuton kohti pohjoista. Kalastajia tuli tietysti Paatsjokivarresta ja Inarista, myös aina Kemistä, Torniota ja etelämpääkin.

Satamissa oli laivoja, joihin kalaa ostettiin ja maksu suoritettiin käteisellä. Seudulla oli tämän kalaryntäyksen ansiosta suuret markkina-ajat. Väkeä kertyi joidenkin tietojen mukaan 600-700 henkeä kalastamaan, joista ulkopaikka-kuntalaisia oli hyvin suuri määrä. Jokainen nukkumiseen kelpaava loukko oli miehitetty, ne eivät yleensä olleet kovin siistejä eikä lämpöisiä.

Kun alueella oli paljon väkeä ja käteistä rahaa suurella joukolla taskut täynnä, niin se veti paikalle myös maalla eläviä saalistajia. Petsamolainen praska ja pontikka oli nopeasti rahaksi muuttuva tuote. Kortinpeluulla moni menetti uurastuksensa tuloksen ja eli vähillä ennen kuin sai taas tilin kalanostajilta.

Useammat tekivät hyvän tilin tässä sesongissa ja menivät kotiin kunnon eväiden kanssa. Petsamolaiset ovat muistelleet paljon näitä sillinpyyntitapahtumia, vaikka ne ovat esiintyneet harvoin.

Kymmenen vuoden kierto ei sattunut kovin monesti kohdalle miehen iässä Petsamon aikaan.

Atlantin silli ja villakuore eli lota, joka on sillin pääravintoa, kutevat keväällä, mutta tämä syysparveilu ei vastaa sitä käyttäytymistä, vaan jokin muu selitys täytyisi olla siihen. Normaalista alueen kalan kutuajoista ja liikkeistä poikkeavan tapahtuman vuoksi se saa suuremman kalastus innostuksen kuin olisi järkevää. Näin on käynyt myöskin kultaryntäyksissä.

Nykyisen tiedon perusteella sillin syysparveilu perustuu kutuaikaan ja se tapahtuu jaksoittain.

Ohessa tieteellinen tutkimus Yhdysvalloista, joka osoittaa ilmeisesti sillin liikku-
neen aikoinaan toisin kuin on otaksuttu.

Silli (*Clupea harengus harengus*) on pohjoisissa merissä elävä parvikala. Se on samaan kalalajiin kuuluvaa silakkaa vähän isompi ja rasvaisempi. Se elää Atlantilla suurina parvina. Parvessa voi olla jopa neljä miljardia yksilöä. Silli voi kas-
vaa 45 cm pitkäksi ja painaa puoli kiloa.

"Tiede-uutiset"

Valtavien kalaparvien syntymisestä ensimmäisen kerran suoria havaintoja. (2009). Valtavan kalaparven syntyä on ensimmäisen kerran seurattu reaaliajassa. Amerikkalaisen MIT-yliopiston tutkijat seurasivat silliparven päivittäin toistuvaa kerääntymistä kymmenien kilometrien parveksi kutuaikana Yhdysvaltain itärannikolla viime syksynä.

Apuna oli uudenlainen akustinen luotaustekniikka, jolla pystytään havaitsemaan kalat 75 sekunnin välein alueella, jonka halkaisija on sata kilometriä.

Kaloilla kuten monilla muillakin eläimillä linnuista heinäsiirkkoihin on taipumus kokoontua ajoittain suuriksi parviksi. Havaintojen tekeminen kalojen liikkeistä on kuitenkin hankalaa, koska ennen parven syntyä ne liikkuvat pimeässä pinnan alla. Tavallisilla kaikuluotaimilla parvi havaitaan vasta sen tullessa melko lähelle.

Kolme vuotta sitten MIT:n tutkijat saivat kehitetyksi uudenlaisen, aiempaa huomattavasti matalampaan taajuuteen perustuvan akustisen luotaimen merenalaisten kohteiden havaitsemiseen. Koska taajuus on matalampi, akustinen signaali kulkee vedessä kauemmas ja siihen tarvitsee syöttää vähemmän tehoa.

Nyt tällä laitteella kuvattiin Atlantin sillin käyttäytymistä kutemisaikaan Mainen lahdella Georgesin matalikolla. Ennen sillikantojen romahdusta 1970-luvulla Mainen lahti oli yksi maailman kalarikkaimmista alueista. Myös kutuaikana sillit viettävät suurimman osan vuorokaudesta hajallaan syvemmällä meressä, mutta valon vähentyessä illan tullen ne alkavat lähestyä noin 50 metrin syvyydellä olevaa matalikkoa.

Ne kokoontuvat ensin pieniksi parviksi, jotka alkavat yhdistyä, kun kalojen tiheys ylittää tietyn kriittisen rajan, 0,2 kalaa neliömetrillä. Ensin syntyy paikallisia kalatihentymiä, ”johtavia ryppäitä”, jotka ovat pystysuunnassa 10-30 metriä paksuja ja liikkuvat muutaman kymmenen metrin etäisyydellä pohjasta. Näiden tiivistymien ilmestyminen käynnistää ketjureaktion, joka johtaa lopullisen parven syntyyn. Kalatihentymien yhdistyminen leviää vaakasuuntaan eräänlaisina aaltoina, joka liikkuu nopeudella 3-6 metriä sekunnissa. Sen vaikutus etenee siten kymmeniä kilometrejä parissa-kymmenessä minuutissa.

Aaltoliikkeen nopeus on huomattavasti suurempi kuin yksittäisten kalojen etenemisnopeus, joka tiheässä parvessa on noin 0,2 sekunnissa. Tutkijat vertaavat parven kasvuun johtavaa aaltoliikettä suuren stadionin katsomoon, missä ihmiset tekevät aaltoja nousemalla ylös ja laskeutumalla alas rytmikkäästi.

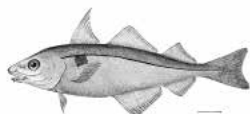
Lopputuloksena syntyy jopa 40 kilometriä pitkä ja satojen miljoonien yksilöiden muodostama kalaparvi, joka liikkuu yhtenäisenä matalikon yllä koko illan ja yön hajotakseen valon lisääntyessä aamulla. Parvi liikkuu hyvin lähellä pohjaa, 20-40 metrin päässä meren pohjasta mutta koko ajan muutaman metrin päässä pohjasta. Parven liikettä ohjaavat tietyt johtoyksilöt ja suunta oli määrätietoisesti kohti Georgesin matalikon eteläosan kutema-alueita.

Kutu tapahtuu tämän parveilun aikana. Yhtäaikaisen kutemisen hyöty kalojen kannalta on se, että todennäköisyys joutua vaanivien petojen eli isompien kalojen tai valaiden suuhun on pienempi, kun parvessa on monta muutakin.

Kalaparvien liikettä on aiemmin mallinnettu teoreettisilla parvimalleilla. Havainnot vastasivat melko hyvin laskuja, jotka perustuivat kalaparvien liikkeistä aiemmin saatuihin vähäisempiin havaintoihin.

Uusi luotausmenetelmä hyödyntää jatkossa uhkaavasti hivenneiden kalakantojen suojelua maailman merissä. Periaatteessa sitä voi käyttää myös väärin, rosvokalastukseen, seuraamalla milloin kalat kerääntyvät kutualueille. Tutkijat toivovat, että väärinkäytökset voidaan estää kansallisella ja kansainvälisellä valvonnalla.

(YLE tiede, Science)

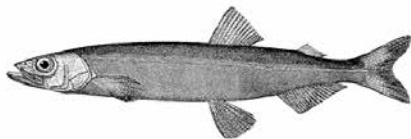
Villakuore (*Mallotus villosus*) on suurissa parvissa elävä kuorekaloihin kuuluva lähinnä kuoretta muistuttava arktinen kalalaji. Kalan levinneisyysalue on koko Pohjoinen jäämeri. Alalaji villosus elää Atlantin valtameren pohjoisosissa.

Jäämerellä erityisen runsaasti kalaa on Newfoundlandin ja Islannin vesillä sekä Barentsinmerellä.

Alalaji socialis elää Tyynen valtameren pohjoisosissa Beringinsalmesta etelään Japanin ja Vancouverin seuduille asti. Kalaa on ihmisravinnoksikin käytetty säilöttyinä, kalapuiikkoina ja sen keltainen ja pienirakeinen mäti on arvostettuakin. Lisäksi villakuoreesta valmistetaan kalajauhoa.

Kala on myös oivallinen täky turskanpyynnissä. Hylkeet, valaat ja monet vesilinnut kuten lokit syövät runsaasti villakuoretta, joten sen ekologinen merkitys on suuri. Suomessa tavataan samaan heimoon kuuluvaa kuoretta.

Kolja eli hyysä (*Melanogrammus aeglefinus*) on Pohjois-Atlantin molemmin puolin esiintyvä turskakala, jolla on suuri merkitys kalataloudessa. Koljan tuntomerkkejä ovat koko kyljen mittainen musta kylkiviiva sekä rintaevän yläpuolella oleva tumma

laikku. Pyydettävän koljan koko on yleensä 30–50 cm; ennätyskala oli yli 110 cm ja lähes 17 kg:n painoinen. Koljan levinneisyys on suunnilleen sama kuin turskan. Euroopassa se ulottuu Biskajanlahdelta Islantiin, Huippuvuorille ja Novaja Zemljään, Pohjois-Amerikassa New Jerseyä Newfoundlandiin ja Etelä-Grönlantiin. Laji on yleinen Pohjanmeressä, Skagerrakissa ja Pohjois-Kattegatissa. Suolaisten virtausten mukana se voi joskus ajautua Juutinraumaan ja satunnaisesti lounaiseen Itämereen.

Toisin kuin turska se ei kuitenkaan lisäännä Itämeressä. Kolja elää rannikkojen ulkopuolella hiekka- ja sorapohjilla 40–200 metrin syvyydessä. Kolja tulee sukukypsäksi 2–5 vuoden ikäisenä. Kutu tapahtuu tammi-toukokuussa, eritoten maalis-huhnikuun vaihteessa.

Koljat kutevat 50–150 metrin syvyydessä vapaassa vedessä. Mätijyviä on isossa naaraassa noin 1,8 miljoonaa. Ne kelluvat vedessä, kunnes hautuvat poikasiksi 8–10 vuorokauden kuluttua. Poikaset elävät planktonista ja hakeutuvat mielellään meduusojen suojaan. Vasta 8–11 cm:n pituisina ne hakeutuvat pohjalle ja alkavat käyttää pohjaravintoa, matoja, nilviäisiä, äyriäisiä ja piikkinahkaisia. Jossakin määrin ne syövät myös pelagisia kaloja. Tärkeimmät kutualueet ovat Keski-Norjan ja Lounais-Islannin edustalla sekä Georges Bank -matalikko Luoteis-Atlantilla. Koljaa pyydetään pääasiallisesti troolaamalla, nuotilla, myös pitkälläsiimalla ja verkoilla. Esimerkiksi Skotlannissa se on tärkein merikalastuksen saaliskala. Koljan liha on vähärasvaista ja hyvin proteiinipitoista. Sitä myydään tuoreena, fileinä, savustettuna ja pakastettuna. Suolakalaksi se soveltuu turskaa huonommin, joten perinteiset säilöntätavat ovat olleet kuivaaminen ja savustaminen. ”

Tutkimukset siis osoittavat, että silliparvet eivät paenneet vuonoihin ensisijaisesti valaskaloja ja muita hätyyttäjiä, vaan sillin kutukäyttäytyminen luonnollisesti hokutteli pyydystäjät peräänsä. Silli on pintavesien merikala ja verkkopyynnillä sitä voidaan saada kerralla valtavat määrät parveilu aikana matalikoilla. Petsamossa silli ei ollut merkittävä tulonlähde, sillä sitä liikkui normaalisti hyvin vähäisesti alueella.

Turskansaalis Petsamon Vaitolahdessa viime kuukauden jälkipuoliskolla.

133,506 kilosta on osuuskunta ostanut noin puolet; siitä on maksettu 90 pnia kilolta.

Moniin vuosiin ei turskaa ole esiintynyt näin runsaasti.

«Rovaniemelle» ilmoitetaan, että turska on edelleen pysytellyt Petsamossa Vaitolahdessa, jossa sitä esiintyy niin runsaasti, etteivät kalastajat ole sellaista nähneet moniin vuosiin. Toukokuun jälkipuoliskolla onkin sieltä saatu turskaa n. 133,500 kg. Tästä määrästä on 90 pnia hinnasta kilolta osuuskunta ostanut 70,000 kg., rakennusm. Määtä 48,000 kg. ja Sandman 15,500 kg. Pummangissa saadut 11,490 kg. turskaa on ostanut osuuskunta samoin Maattivuonossa saaduista 20,000 kilosta noin 8000 kg. jääden loput kuivattaviksi. Edelleen on Vuoremissa saatu 15,000 kg. ja on koko määrä pantu kuivumaan.

Lohta, jonka hinta on niin korkea kuin 25—30 mk. kilolta, ei ole saatu enempää kuin 45 kg. Vaitolahdessa ja 188 kg. Maattivuonossa. Kesäk 6 1929 — ROVANIEMI

Parkkinan vesijohtolaitos

Tekstin POK:n historiikirjasta lainannut Topi

Kun Petsamon yleisen sairaalan uusi rakennus 1933 valmistui, johdettiin siihen vesi Sirkkuunsaari kohdalla muutamasta jängästä mereen putoavasta puropakasesta. Tämä Parkkinan ensimmäinen vesijohtolaitos ei lämmittänyt kyläläisiä yhtä vähän kuin osuuskauppaa, jonka vedenajoa varten erikoinen hevonen ja hevosmies oli tarpeen. Leipomo- kahvila-liikkeen laajetessa saatiin monesti panna vielä toinenkin hevonen noutamaan vettä, milloin mistäkin purosta.

Siksi osuuskauppa 1934 esitti lääkintöhallitukselle, että sille annettaisiin oikeus saada vettä sairaalan johdosta siten, että osuuskauppa yhdistäisi pääjohtoon oman haaraputkensa. Anomukseen tuli myönteinen vastaus sillä ehdolla, että osuuskauppa jatkaa johtoa alkuperäisen vedenottoaikan ohi 240 metrin päässä siitä sijaitsevaan toiseen runsasvetisempään puroon suorittaen tästä aiheutuvat kustannukset ja jatkuvasti pitäen kunnossa laitoksen. Ehdot tuntuivat kovilta, mutta olosuhteiden pakosta niihin suostuttiin. Epäilykset osoittautuivat pian aiheellisiksi. Putkien peittäminen aiheutti paljon työtä vähälumisina talvina. Samoin vedenottoaikan jäätyminen.

Parkkinan vesijohtokysymys joutui uuteen vaiheeseen 1937, jolloin Kansallis-Osake-Pankki päätti rakentaa itselleen uuden, olosuhteisiin katsoen melkoisen suuren

Edessä sairaala, keskellä rannassa osuuskaupan leipomo-kahvila ja tien toisella puolen osuuskauppa.

toimitalon. Vesijohdon aikaansaaminen kuului alusta pitäen rakennussuunnitelmaan. Kun samalla ehken voitaisiin saada jonkinlainen ratkaisu koko kylän vesihuoltoon, otettiin pankin taholta selvää, löytyisikö mahdollisesti henkilöitä tai liikkeitä, jotka haluaisivat osallistua vesijohtohankkeeseen. Osuuskauppa ilmoittautui heti osakkaaksi.

Kansallis-Osake-Pankin ja osuuskaupan välinen sopimus yleistä tarvetta palvelevan vesijohdon rakentamisesta Parkkinaan allekirjoitettiin syysk. 11 p:nä 1937. Vedenottopaikaksi valittiin lännessä yli 2 kilometrin päässä oleva Linjajärvi. Kylälaisten yhteiseen käyttöön tarkoitettu vesiposti sijoitettiin osuuskaupan pihaan, mistä vedettiin heikompi putki pankin toimitalolle. Betonisäiliö rakennettiin kylästä kohoavan tunturin päälle ja Linjajärven rantaan asennettiin automaattinen sähköpumppu.

Kustannukset nousivat kaikkiaan n. 750.000 :-mk:aan, minkä sopimuskumppanit suorittivat puoleksi kumpikin. sopimuskumppanit suorittivat puoleksi kumpikin.

Herrat maistelevat vesijohtovettä tyytyväisinä

Vesijohtolaitos osoittautui pian erittäin hyödylliseksi sekä rakennuttajilleen, että Parkkinan asukkaille. Veden noutaminen hevospelillä oli ajoittain tullut maksamaan jopa 40 :- mk m³; nyt sitä oli osuuskaupan pihassa saatavana 10 mk:n kuukausimaksusta kulutuksen suuruudesta riippumatta.

(Juhannuksen alla 1941 tämäkin vesijohtolaitos kuului saksalaisille, kuten sähkön-
tuotantolaitoksetkin ja polttoaineenjakamot. Osuuskaupan kahvilat, toimistot ja osa
henkilökunnan asunnoista myöskin.. saksalaiset ottivat haltuunsa. Siviiliasuiset pio-
neerit tulivat aikaisemmin kartoittamaan kohteet ja laatimaan ohjeet niiden haltuun
ottoon. –topi)

PETSAMON POIKA

*Siellä Petsamon tuntureilla astelit silloin,
suvituuli pyyhkäisi vienosti poskeasi.
Silmin jäämeren sinisin katselit illoin,
jokilaaksoissa jylhää, ylvästä seutuasi.*

*Sydän paljakoilla sykki nuoruudelle,
aallot kuohuivat pohjoisen rannalle.
Varvut hohtivat väreisssään kulkijalle,
usko huomiseen toi toivoa tulevalle.*

*Mutta kuin se olisi ollutkin vain unta,
unta onnesta, luonnon ja vapauden.
Sydämeen jäikin nyt kaipuu tumma,
mielen maisemaksi unikuvat muistojen.*

*Rakas kotiseutu kun rauhan ehtona luovutettiin,
pala siehusta ja omasta kielestä jo kadotettiin.
Päivä päivältä kuitenkin tulevaisuutta rakennettiin,
uuteen elämään ja onneen jälleen lujasti uskottiin.*

Leena Aalto

Mineoppgave for eldre. (Muistitehtävä vanhuksille)
(Nasjonalforeningen for folkhelsen, Oslo (Kansallinen kansanterveysliitto))
Finsk beswrelse fra Marie Kristine Bekkala, Karlebotn (Marie Kr os Samuelson s. 1891)
(Tekstin kuvaus koulunkäynnistä tuolla seudulla, vastaa aikaa Petsamossa . tk)

Karlebotten , den 15 febr 1965

Näydämön muistelmia – Neiden fortelling.

Kirjoitan lapsuuden muistelmia. Olin seitsemän vuotias kun aloin koulua kulkemaan. Koulua oli kaksitoista viikkoa vuodessa ja kaksi luokkaa, eli tyttöjen ja poikien koulu. Oikeaa koulurakennusta ei ollut, vaan joku talon huone. Koulumatka oli kaksi peninkulmaa, joten vanhempien täytyi hankkia asunto vieraiden ihmisten taloista viikoiksi. Joissakin taloissa oli useampia koululaisia asumassa. Taloista sai joskus jotain ruokaakin, mutta kouluun piti varata omat eväät. Taloissa oli pienet huoneet ja lapsia paljon, sänkyjä ei riittänyt heille, joten nukuttiin lattialla. Olin viidessä talossa kortteeria kouluajanani.

Lauantaina lapset haettiin kotiin, jossa saunottiin ja pestiin vaatteet seuraavalle viikolle kouluun. Evästä piti ottaa koulua varten mukaan viikoksi. Koulumatka tehtiin sulan maan aikana jalkaisin maastossa ja talvella joen jäätä myöten. Meitä oli kah-

deksan lasta, neljä poikaa ja neljä tytärtä. Yksi kun pääsi koulusta pois, niin toinen meni jo sijalle, ellei jopa kaksikin kerralla. Meillä oli siis kymmenen henkinen perhe.

Opettajana oli Johan Håheim (Höheim), ummikko norjalainen, joka ei osannut suomea eikä saamea. Muutamat lapset oppivat lukemaan, mutta eihän he tienneet mitä tekstissä oli, kun eivät puhuneet norjan kieltä. Ei ollut ketään, joka olisi tulkannut vierasta kieltä. Neidenissäkään ei kuullut norjan kieltä, joten se oli täysin vierasta puhetta ja kirjoitusta. Eväsleipä jäätynä pakkasessa koulumatkalla, mutta syötävä sekin oli. Koti-ikävä vaivasi, eikä koulu ollut oikein mieltä innostavaa. Mutta sinne net päivät menivät ja ei uudestaan halunnut koulua käydä. Kuitenkin kummastelen nykyistä koulua, jossa kaikki on hyvin, mutta vanhemmat ovat kiittämättömiä. Koulun kuljetetaan ilmaiseksi soutuena Kårsfjäristakin asti ja Stårbuktasta sekä vuonolta. Asuminen ilmaista ihmisten asunnoissa ja koulua käydään kahdeksaentoista vuoteen asti. Muutamat pojat olivat jo partasuuta, mutta koulua kävivät. Eihän tuollaisessa koulussa paljon oppinut, mutta moni aikuistuuksaan jatkoi koulua.

Rippikoulu kesti kuusi viikkoa ja se pidettiin Kirkkoniemessä. Asuttiin taas ihmisten asunnoissa, joihin koululaisia otettiin ja useimmin piti olla omat ruoat mukana. Kerättiin taloon risuja polttopuiksi, että sai ruoan keitettyä. Koulu oli vaativa, jos oli huono lukemaan, niin koulusta pois ja seuraavana vuonna uudestaan. Jos edelleen lukeminen oli heikkoa, niin taas pois ja yhden kerran vielä sai yrittää kouluun. Yleensä päästettiin jo armosta ripillekin. Joskus joku oli jo puolet koulusta käynyt, mutta ei osannut jotain vastata papin kysymykseen niin hän lähetti kotiin. Vanhemmille oli ikävä asia, kun pappi piti niin tiukkaa linjaa. Tuli kustannuksia tästäkin koulusta ja rahaa ei juuri ollut vanhemmilla.

Kotimme oli pieni hirsitalo, jossa kaksi huonetta ja matala luhti, jossa lapset ja vanhemmat nukkuivat. Talomme oli kauniilla paikalla Näätäössä (Neiden) korkealla rinteellä. Siellä oli vihreässä laaksossa puita ja aamuisin kuului linnun laulua. Talossa ei ollut paljon kalusteita, mutta siinä vaan elettiin. Keväällä kuurattiin talo hiekalla ja vedellä valkeaksi. Meillä oli pari lehmää, että saatiin maitoa ja kurnuttiin voita. Lihaakin saatiin joskus navetasta, kun lehmät tekivät vasikan. Perunoita saatiin omasta maasta talveksikin parikymmentä sakkia. Miehet pyysivät kalaa merestä ja sitä suolattiin talveksi. Touko-kesäkuussa oli kalansoutu Kibergissä, johon tuli rysän laivoja vaihtamaan kaloja ruokatavaroihin. Vaihdoissa otettiin ryynejä, jauhoja, voita ja muuta tarpeellista. Kun ei ollut rahaa, niin vaihtokauppaa. Kauppaliikkeissä leipä maksoi 20 äyriä ja kahvi 80 äyriä kilo sekä barafiini 10 äyriä litra.

Silloin ei ollut käytössä oikeita paistouuneja, oli vain kamiinat kahdella keittoreialla. Leipää tai lapinkakkusia paistettiin hellanpäällä. Sitä piti käännellä, kun toinen puoli paistui, että sai kokonaan paistetuksi. Kakkusia täytettiin erilaisilla kalan tai lihan rippeillä. Niillä ne lapset kasvoivat aikuisiksi.

Miehet metsätyöhön mennessä ottivat jauhoja mukaan, kun ei ollut valmista leipää ja ruokaa ottaa evääksi. Tekivät taikinan veteen ja nuotiolla laattakiven päällä pais-toivat makiat kakkuset.

Sairaalaa tai muuta hoitopaikkaa ei ollut ja ihmiset sairastivat kotona. Tohtori Vessel asui Kirkkoniemessä ja sinne oli pitkä merimatka lautalla. Joskus huonokuntoinen haettiin kesällä veneellä ja talvella porokyydillä yli tunturien. Porolla matkaa kertyi neljä viisi peninkulmaa. Vesselin asunto muutettiin vanhaikodiksi ja nimettiin Ves-sel Borgiksi. Lautta kulki kerran viikossa ja sillä päästiin Kirkkoniemeen.

Kirkkoniemessä oli kirkko ja kirkkomaa, johon kuolleet vietiin. Vihkimiset myös tehtiin Kirkkoniemessä, kuin lapsen kasteetkin.

Vuonon rannalla asui lappalaisia turvekammeissa ja niissä tulipaikka keskellä, josta savu meni katossa olevasta aukosta pois. Katosta roikkui rautakoukku, jossa oli keittopata. Ei ollut barafiinilamppuja, mutta kalaöljyä poltettiin lampussa. Lampun sydän tehtiin punomalla valkeasta räsystä ja kastettiin traaniin, joka laitettiin lamp-puun. He tekivät kaiken aikaa käsitöitä, kaikkea mitä elämässään tarvitsivat. Leh-mäkin niillä saattoi olla ja se asui kammin seinän takana.

Samuli Paulaharju 1927 . Museovirasto

Neidenissä oli neljä koltataloa kosken rannalla. Niillä oli kirkko, joka rakennettu 1500 luvulla ja siellä ryssän pappi kävi saarnaamassa. Kirkkoon ei sisälle mahtunut monta ihmistä.

Ei ne koltat lukea osanneet, olivat vähän kuin pakanat, mutta seuraavat polvet jo op-pivat koulussa lukemaankin. Me lapset kävimme aina siellä kirkolla kuuntelemassa

ja katsomassa niiden kirkonmenoja. Ryssän pappi saarnasi ja ihmiset sanoivat vain ” pomelij ja hospodin”. Tekivät ristejä rintaan otsasta ja vatsaan ja olkapäihin.

Neidenissä oli paljon kristittyjä ja lestadiolaisia. Pappi kävi usein siellä. Vanhoja lestadiolaisia saarnamiehiä olivat Olaf Koskamo ja Hans Helanderi, jotka ovat jo tietysti kuolleet.

Neidenissä ei ollut paljon juhlia, jonkun kerran hanurilla tai soittorasialla tai postii-varilla soitettiin ja tanssittiin.

Meillä oli naapuriin yli kilometri ja kotona aina paljon työtä, kuten kesällä heinän haku ja hillojen keruu. Naapureissa kuitenkin käytiin pyhäisin kylässä.

Minä meni palvelukseen jo kuusitoistavuotiaana ja työtä oli paljon. Olin yhdellä kalanostajalla Sisäkiberissä, Indrekibergissä ja sain kymmenen kruunua kuukaudessa palkkaa. Se oli silloin sama kuin herroilla. Talollisilla palkka oli 8 ja piioilla 5 kruunua kuukaudessa. Olin pari vuotta tuossa työssä. Se oli A. Moe, rikas sekatavara kauppias ja kalanostaja satamassa. Kauppiaalla oli pitkät työpäivät eikä vapaat koskaan. Minun piti nousta aamulla aikaisin ja tehdä työtä myöhään iltaan. Omaa aikaa oli vasta puolenyön aikaan ja piti hoitaa vaatteet ja kaikki, vaikka ei olisi enää jaksanutkaan olla ylhäällä. Vapaata ei ollut koskaan. Seinässä oli plakaatti, jossa työt ja tehtävät lueteltu joka päivälle. Kaksi kertaa kuussa piti kupariesineet ja koristeet puunata. Pesemistä ja puhdistamista riitti joka päivälle. Talossa kulki vieraita paljon ja piti pöytää kattaa ja tarjoilla ja laittaa ruokaa sekä tiskata. Rouva oli niin hieno ja kranttu, että kaikki piti olla tip top (akkurat). Talossa oli kyllä hyvää ruokaa ja joululahjaksikin annettiin kenkiä rengeille ja piioille. Lähdin pois, kun en jaksanut enää. He eivät olisi laskeneet pois, mutta olinhan nuori ja työ raskas.

Menin Vuoreijaan (Vardö) hotelliin piiaksi ja sielläkin sain 10 kr kuussa palkkaa. Työtä oli kyllä paljon sielläkin ja pitkät päivät. Meitä oli viisi piikaa ja kaksi eri hotellia, joissa piti ottaa vastaan matkajia. Sängyt täytyi laittaa ja tulet uuneihin ja aamulla kahvit sänkyyn. Samalla ottaa heidän kengät mukaan puhdistettavaksi. Keittiössä oli kello, jolla huoneista hälytettiin palvelijaa paikalle.

Silloin oli ruoka hyvin yksinkertaista, pottuja ja kalaa, joskus lihaa. Ei ollut tarjolla hedelmiä, ja vihanneksia, eikä marmelaadia tai muita parempia aineksia. Kaikkea ekstratyötä aina vaadittiin, joten lähdin sieltä pois.

Kun tulin tänne Karlebotteniin, niin täälläkin oli samanlailla köyhiä ja huonosti pärjääviä kuin Sydvarangenissakin oli. Joskus täällä oli markkinat, jolloin kauppiaat tulivat vaihtamaan tavaraa kalaan, poronlihaan, riekkoihin ja marjoihin. Kauppiaat olivat yleensä Vesisaaresta (Vadså) ja Vuoreijasta. Täällä oli jopa kultasepänläikekin ja viinakauppa, sekä kahvila, jossa myytiin kahvia kupeissa jonkin leipäsen kera. Ihmisiä markkinoille tuli Inarista, Utsjoelta ja Taanasta ja muualtakin. Siihen aikaan oli ruoka halpaa, mutta rahaa ei ollut käytössä paljon, joten luonnon tuotteilla tehtiin vaihtokauppaa.

Täällä ei ollut yleisesti käytössä tavalliset norjalaiset vaatteet, vaan jotain lapin asuja. Ihmiset kehräsivät itse villalankoja ja tekivät vaatteita niistä väävispuilla. Kesällä kudottiin paksuja villahuopia ja neulottiin lampaan nahkoista roukoja (feller), joiden alla talvella nukuttiin. Minä hankin tänne ensimmäisen ompelukoneen ja aloin ompelemaan tavallisia vaatteita. Sitä työtä riitti niin paljon kuin jaksoi tehdä.

Olin viidessä eri työpaikassa ennen kuin tapasin tulevan mieheni ja menimme naimisiin. Tämä mies oli sekatavarakauppiaan Bekkalan poika Elias Bekkala, jonka isä oli alkujaan Pekkala Kuusamosta.

Tämä suomen kielellä kirjoitus on vaikeaa ja lähellä ei ole ketään, joka sen taitaisi ja auttaisi kirjoituksessa. Nyt täällä on kuin uusi kansa olisi tullut, kun lapset ja nuoret oppivat norjan ja puhuvat sitä. Ennen vain lappia puhuttiin.

Minun mieheni kuoli 1944 ja jäin leskeksi. Se oli ikävää aikaa muutoinkin, kun sakalaiset polttivat koko kylän. Minulle ei jäänyt mitään. Teimme metsään kammin, jossa asuttiin ja kärsimme nälkää. Talvella siellä oli kylmä. Ei ollut oikeaa asuntoa tarjolla, ei ollut paikkaa, josta apua olisi saattanut hakea. Olimme kuin erämaassa.

(Marie ei ollut aiemmin kirjoittanut suomeksi, jota vähän puhui ja ymmärsi. tekstin puhtaaksi kirjoitti topi.)

Marien isä oli (Lintu Sammeli, Samuel Lodde) oikealta nimeltään Samuel Persen s. 1838 ja äiti Elise Marie Isakintytär Klemo

Monta oikeaa Petsamoa... ja eri aikaa Petsamossa

Toivo Kunnari

Petsamon muistot elävät vielä aidosti aikalaistensa parissa ja tarttuvat myös jälkipolville eteenpäin kerrottaviksi. Hyvä, että edelleen löytyy muistelijointa ja aiheita siihen. Jokaisen muistelut ja muistot ovat oikeita ja arvokkaita, niitä pitää kunnioittaa aitoina tunteina ja kokemuksina.

Historioitsijat näkevät asioita kirjattujen tapahtumien kautta ja niiden tietojen yhdistämisillä ajankulkuun, päätyen johonkin arvioon kokonaiskuvassa. Se on heidän omaa tehtäväänsä, joita kukin arvioi lukiessaan näitä tuloksia.

Mieleeni on jäänyt tapaus, jossa erään historioitsijan esitelmän jälkeen hänen luokseen tuli nainen tuohtuneena sanoen ”kehtaatkin tulla tänne valehtelemaan, minä tiedän nämä, sillä mummoni kertoi asiat niin tarkkaan meille”.

Meille harrastaja ”historioitsijoille” voidaan kyllä virnuilla vapaasti, sillä lähdeaineistomme on tietysti vajavaista ja ammattitaidottomasti poimittua. Vaarana meillä on aina mieltynyt ennalta syntyneeseen ajatukseen jostain tapahtumasta ja pitää se lopullisena totuutena. Niin kauan, kun jaksaa epäillä asiaa ja itseään, on mahdollista löytää jotain kestäväää päätelmää. On tärkeää kuunnella muistelijointa ja lukea eri näkökulmilta kirjoitettuja tekstejä, sillä niissä on totuutta ainakin siteeksi. Niille tutkijoille ja harrastajille eritoten on hyvä, että Petsamoon ei ole tunnesidettä, vaan asioihin voi suhtautua varauksin ja epäilyinkin totuuksina kerrotuissa tapahtumissa.

Petsamon historia on hyvin selkeästi jaettavissa muutaman vuoden jaksoihin ja niiden kautta kuvattaviksi tapahtumien kuluiksi. Vuonna 1999 koottu virallisesti Petsamon historia teos Turjanmeren maa Petsamon historia 1920- 1944 kertoo tietysti par-

haiten tuon jakson historian. Mutta tämäkin kooste niputtaa asiat kuin ne olisivat olleet suunnitelmallista ja tavoitteellista toimintaa Petsamon kehityksessä. Petsamon ja Kuolan alueen suomalaisten historiaa mielestäni tulee tarkastella todellisten aikajaksojen kautta, sillä niiden erot eivät ole yhteen kirjoitettavissa.

Ensimmäinen jakso suomalaisuudessa

Suomalaisten osalta Petsamon historia alkaa kuitenkin paljon ennen vuotta 1920-21 ja se ajan kuvaaminen on kovin vähäistä. Paatsjokivarren asutus alkoi jo 1860 jälkeen ja Kalastajasaarennolla kävi kalastajia Vienan Karjalasta jo paljon ennen tuota. Kalastajasaarennossa lienee norjalaiset olleet vakituksempia asujia ennen suurempaa vienan karjalaisten alueelle muuttoa. Kirjoissa kerrotaan jo 1200 -luvulla siellä liikkuneen karjalaisia, mutta se on oma juttunsa Norjan ja Venäjän rajan määrittelystä kerrottaessa. Kuolan alueen suomalaisasutus laajeni 1864 jälkeen niin, että vanhoissa kartoissa on kylien nimetkin suomalaisia. Kuolan alueen asutuksen tutkimusta on kuitenkin kovin vähän luettavissa, vaikka tuon suomalaisajan kesto ei juuri poikkea Petsamon vastaavasta historiasta.

Petsamon alueen asutus on erikoinen katsottaessa sinne muuttaneiden lähtökohtaa entisiltä kotiseuduiltaan. Pääosa kussakin muodostuneessa kylässä asukkaat ovat lähtöisin samoilta seuduilta, samasta kulttuuriympäristöstä ja sukusuhteiltaan varsin kapeana. Vienan Karjalasta siirtyi lähes kokonaisia kyliä kohti Kuolan niemimaata ja Kalastajasaarentoa. Vienan kylät tosin olivat kovin pieniä, jopa parinkymmen talon kokoisia, joten ne sisälsivät usein vain pari kolme sukua.

Petsamon kylillä, jotka sijaitsivat kaukana toisistaan, oli omat kulttuurinsa ja tavat toimia. Maanteitä ei ollut, joten vesitse liikkuminen oli pääasiallinen tapa siirtyä paikasta toiseen. Niinpä tuo liikkuminen oli tarvepohjaista, eikä merkittävästi sosiaalista. ”Petsamolaisuutta” ilmeni tuossa populaatiossa pienessä määrin. Petsamolaisuus kuvaisi varmasti erikoisuutta, jos se olisi jotenkin määriteltävissä, sillä ”maakravut” siirtyivät lähes puuttomalle saarennolle kalastamaan Jäämerellä. On tarvittu luovuutta selvittää ennen kokemattomista koettelemuksista ja niiden kautta läheisten menetyksistäkin. Asiaa selittänee parhaiten sanonta, että nälkä opettaa. Myöhemmin Siperia..

Paatsjokivarren uudet asukkaat saapuivat salomaille, jossa vain saamelaiset ja koltat olivat asumuksiaan värkänneet. Näille muuttajille maisemat olivat jo paljon tutumpia, jotka eivät siis kovin paljon poikenneet lähtöalueestaan, toisin kuin saarentoon tulijoilla oli. Kalastaminen ja riistanpyynti sekä maapohja viljelyyn oli samanlaista kuin kotikulttuurissa. Nämä asujat olivat ns luvatta alueelle tulleita, mutta myöhemmin kruunu nekin hyväksyi. Samoin oli Kuolan niemimaalle muuttanut suomalaisia ja jopa norjalaisia luvattomasti, mutta myöhemmin hyväksyttiin heidän asumisoi-keutensa alueella.

Petsamon kehitys tuona vanhana aikana oli verkkaista ja kaikki luontaisen elintavan lisäksi tarvittava hankittiin Norjasta. Kirkkonieni, pieni kauppakylä ja muutaman muu pieni rantakylä väylän takana olivat ostosmatkojen kohteina. Alueella oli ennestään paljon suomalaisia ja suomen kieltä osaavia, vaikka Norja ei sen käyttöä suosinutkaan. Kaupankäynti kuitenkin sujui alueen kielin. Rahavarat olivat tietysti lähes tuntematonta, sillä eihän se kuulunut tuohon kulttuuriin. Tavarain vaihdantaa kaupanteko pääosin oli. Petsamolaiset olivat Venäjän vallan alla olevaa suomalaishkansaa aina Tarton rauhaan 1920 asti.

Kuvassa Parkkinan rantabulevardia n 1920

Venäjän vallan aikaan kävi suomalaisia pappeja silloin tällöin alueella ja he suorittivat kirkollisia toimia kuten lapsen kasteita, avioon vihkimisiä ja hautaan siunaamisia aiemmin haudatuille vainajille.

Vanhasta ajasta kertovat useat kirjat, kuten Samuli Paulaharju, Voionmaa, Pälsi, E Lampio, D.N.Buharin, J.E Rosberg, Ervast ja muutamia muita tutkijoita on asialla ollut mm Suomen Kuvalehden lisäksi.

Toinen jakso alkaa, josta kaikki eivät silloin riemuitse

Petsamon siirtyessä Suomen haltuun, oli kirkolliselle toiminnalle ensisijainen rooli tarjolla. Niin kuin venäjän aikaan kouluopetus tapahtui luostarin taholta, niin suomalaisuuden aikakin tuli kirkon kautta. Suomalaistamisen vimmassa Suomen valtio rahoitti kaikkien seurakuntien toimintaa ja valvoi myös kreikkalaiskatolisen seurakunnan toimintaa suomen kielellä pidettäväksi. Siispä ei pelkästään alueen haltuunotto ollut tehtävänä, vaan myös kansan, kuten valokuva kertoo saarentolaisten uskollisuuden valan annosta esikunnalle.

Petsamon retkikuntien kautta alueelle tuli suomalaisuusaatteen miehiä ja he olivat keskeisissä viroissa, vaikka valtiolta ei erityisemmin heitä virkoihin lähettänytkään. Samaa miehistöä oli

aiemmin Karjalan alueella toimineissa retkikunnissa. Siellä oli eläin-ihmislääkäreitä ja kansakoulunopettajaa jne.

19.11.1938 Laatokka

Petsamossa pidätetty

**VAKOILUSTA ALUN
TOISTAKYMMENTÄ
HENKILÖÄ.**

**5 passitettu vankilaan muut
ainakin toistaiseksi vapaalle
jalalle.**

Vakolijain pidätyksistä Petsamossa on valtiollinen poliisi antanut seuraavia tietoja:

Lokakuun 16–22 p:nä pidettiin valtiollinen poliisi Lapin rajavartioston ja paikallisten poliisiviranomaisten avustamana Petsamon eri kantakylästä kaikkiaan alun toistakymmentä henkilöä, joiden epäiltiin osallistuneen maanpetokelliseen toimintaan. Aluksi Petsamossa ja sittemmin Kemissä suoritettujen tutkimusten jälkeen päätettiin heistä ainakin toistaiseksi vapauttaa muut paitsi 5, jotka passitettiin vankilaan odottamaan asiansa oikeudellista käsittelyä Vaasan hovioikeudessa. Vankilaan passitetut, jotka kaikki ovat Suomen kansalaisia ja ammatiltaan kalastajia ovat nimeltään Erkki Ilmari Niemi, Adolf Bernhard Olven, K. A. Inkilä, Jalmari Jakob Sunnari ja Einari Eliaksenpoika Kinnunen.

Pidätetyt ovat kukin omakohtaisen tunnustuksensa mukaan toimineet jo vuodesta 1936 tai nyt kuluvan vuoden keväästä lähtien erään vieraan vallan

Tarton rauhan jälkeen Petsamon siirtyessä Suomen hallintaan, ei kaikille koittanut auvoiset ajat, sillä em retkikuntien tavoitteita edelleen pyrittiin toteuttamaan. Tavoitehan oli poistaa venäjämielisyys ja sen kautta poliittisesti vasemmalle kallistuvat ihmiset alueelta. Alkuperäisväki oli epäluotettava näiden mielestä, koska olivat eläneen venäläisen vallan alla pitkään. Selvästi on nähtävissä, että tämä asia ei jäänyt muuttamaan alkuvuoteen, vaan saavutti lopulta vaiheen, jota dominoilmiöksikin voisi kutsua, vaikka siitä kerrotaan ”Petsamon suurena vakoilujuttuna”. Epäilykset kasvoivat ja kertautuivat, josta lopputulos tuskin muuta olisikaan voinut olla. Epäluuloisuus petsamolaisia kohtaan ilmeni maantien rakennuksen aikaan, johon petsamolaisia pääsi valikoidusti töihin. Työttömyyttä oli todella paljon. Tietyöhön tuotiin etelästä miehiä, koska petsamolaiset olisivat olleet tilin välin töissä ja jääneet juopottelemaan, kun rahaa oli. Tällaisia viestejä löytyy kirjoista ja arkistoistakin. Myöhemmin taas Kolosjoen kaivokselle tuotiin työväkeä etelästä ja vain pieni määrä petsamolaisia pääsi sinne töihin. Työhön otossa tutkittiin henkilön tausta ja suosio Suojeluskunnalle oli tärkeä tekijä. Kolosjoen yhteisössä se oli voimakkaasti mukana. (Huom! sanomani ei sisällä kantaa suojeluskuntaa vastaan tai puolesta).

Täytyy kuitenkin muistuttaa, että tämä näytti takaa-van talvisotaan asekuntoisen komppanian kaivoskaupungista. Petsamossa ei silloin muutoin ollut asevoimia kuin rajavartiosto ja pieni joukko kiväärimiehiksi koulutettuja.

Petsamon siviilihallinnon järjestely oli hidasta ja jäi jälkeen siitä kehitystarpeesta, jota alueella oli. Kunnallishallintoa ei käytännössä ollut koko aikana, vaan ns kunnanhallitus vastasi päätöksen teosta. Varsinaisia kunnallisvaaleja ei koskaan saatu järjestettyä, mutta kunnanvaltuustona toimi joukko nimettyjä edustajia. Valtuuston pj.na toimi KOPn pankinjohtaja.. Kunnan kehitys tapahtui yritysvetoisena.

Kolmas jakso toi elämää

Vuoden 1920 Tarton rauhan tuloksena Suomelle tullut Petsamo ja sen haltuunotto vei muutaman vuoden. Asiat ei heti suuresti muuttuneet tavallisen eläjän päivässä, kunnes maantien teko 1920 lopussa toi uutta elämää ja väkeä Paatsjokivarteen. Tiettyöt jatkuivat kohti Liinahamaria ja sen ohessa muuta rakentamista käynnistettiin. Kolosjoen kaivosyhdyskunnan rakentaminen alkoi 1935 ja toi talouden nousun, työn sekä palvelujen kehittymisen Petsamoon.

Koko Petsamon alueella uskottiin tulevaisuuteen ja pyrittiin kehittämään aluetta. Pian kävi selväksi, että perustettu Petsamon Nikkeli Oy eriytyi omaksi suljetuksi kaupungikseen, omine sääntöineen. Tämä on hieman erikoinen kuvio, mutta verrattuna vanhaan Suomeen perustettuja tehdas- ja saha kaupunkeja, se ei juurikaan poikkea niistä. Ensin rakennettiin tuotantolaitokset ja sitten syntyi sen ympärille kaupunki ja usein isoimman omistajan säännöinkin. Tuon kaupungin ulkopuolelle rakentui merkittävää palvelua ja väkeä asuttamaan seutuja.

Syksyllä 1939 alkoi talvisota ja sitten lähes kaikki oli tuhon omaa. Tuo tuho tehtiin omin voimin ja hiukan naapurikin siinä avusti.

Petsamon historian kuvauksissa ja kertomuksissa ennen sotaa ”kaikilla oli rahaa”, mutta ei se ehkä niin mennyt. Moni niillä rahoillaan pyrki parantamaan asumisen tasoaan ja muutoin elämisen olojaan, eikä siinä jäänyt ylimääräisiä varoja käyttöön.

Sota vei useimmilta kaiken ja korvauksia ei suuremmin jaettu. Parisataa avustustaloa tuli Petsamoon ja niistäkin osa meni tuohon suljettuun kaupunkiin.

Valokuvia tästä ajanjaksosta on käytössämme jonkin verran ja voimme hahmotella mitä se maisema silloin oli. Näitä valokuvia esiintyy eri lähteissä ja niillä pyritään kuvaamaan jotain aikaa tai tapahtumaa, mutta liian usein ne eivät kohtaa oikeaa historian jaksoa. Ikäväkseen joutuu usein huomaamaan pahoja virheitä kuvakerronnassa, joka on täysin väärältä ajalta. Voidaan kertoa kuvan olevan 1930 alusta, vaikka kuva itse onkin vuosikymmen lopusta ja esittää aivan eri asian tapahtumista kuin kuvan laittaja on ajatellutkaan. Tuo lähes vuosikymmenen ero 1930 ja 1940 välillä on historiallisesti todella suuri Petsamossa.

Ilmakuva Parkkinan kylästä 1930-luvulla

Parkkinen kylä 1930-luvun alussa. Parkkina sijaitsee luovutetun Petsamon alueen Petsamonvuonon pohjassa. Petsamonvuonon suu pysyi avoimena läpi talven.

Vanha kuva

Petsamon alueella oli suuri merkitys Suomen ja Ruotsin valtamerenkaistaisen kaupan

ainoana satamana toisen maailmansodan aikana. Kuva on al-
bumista ja kuvan lähetti Lapin Kansan julkaisee luki-

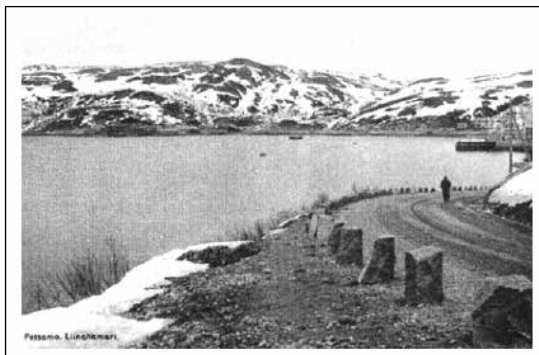
joidensa vanhoja valokuvia. Osoite on: Lapin Kansan, Valtakantte 2-8, 96100 Rovaniemi. Ruoreen merkintä "Vanha kuva" ja liittökeski lyhyt selostus siitä missä ja milloin kuva on

otettu ja mitä tai ketä kuva esittää. Puhelin (8,40 euroa) maksamista varten tarvitsen lähettäjän nimen, osoite- ja panhkytystiedot.

Yllä valokuva, joka julkaistiin LapinKansassa kotialbumista lähetettynä. Tämä on erittäin hyvä esimerkki väärästä ajankohdasta. Parkkinen kylä 1930 alussa. Täysin väärä aika, sillä vasta 1936-1939 rakennettiin nuo keskustan rakennukset ja siitä tuhoutui 1939 syys-joulu välillä Hagelbergin talo, Suojeluskuntatalo ja viimeisenä Petsamon Osuuskaupan leipomo. Valokuva on siis 1939 kesältä, johon -30 luvun alusta on valtava harppaus.

Valokuvat sisältävät historiasta todella kiistämättömiä tapahtumia ja ne tulisi lukea niin kuin kuva kertoo. Liian usein kuva ei edes ole Petsamosta. Perehtymällä valokuvan sisältöön, saa aineksia asioiden selvittämiseksi itselleenkin, siksi kannattaa tutkia pelkän ihastelun sijaan. Liian usein negatiivi on kehitetty väärinpäin, eli maisema ei vastaa karttapaikkaa mm postikorteissa, mutta täällä jälkipolvet esittelevät niitä perhealbumin aarteina.

Ylin kuva Postikortti, jossa Liinahamarin satamakuvaa väärinpäin kehitetty ja alla oikeinpäin. Tie on tänäkin päivänä tuo, joka alemmassa kuvassa on ja satama myös samassa suunnassa.

Neljäs jakso on vähiten eritelty ja kuvattu

Talvisodan jälkeen suurella osalla petsamolaisista oli kaikki menetetty, osalla kotipaikkakin ja osa oli internoituina vieraalla maalla. Elämää oli kuitenkin jatkettava ja kärsimys kestettävä. Kaikesta oli puutetta ja kekseliäisyyttä vaadittiin varustaa itsensä ja perheensä tulevaa talvea varten. Kyhättiin jonkinlaisia asumuksia kaikesta mitä rakennustarvikkeeksi löydettiin. Joppareita oli, jotka toivat tavaraa Norjasta ja välittivät raunioiden purkutavaraakin tarvitseville. (tämän purkutavaran välitys oli yleistä koko suomessa sotien jälkeen) He jotka onnistuivat hankinnoissaan, pääsivät elämän syrjään vahvemmin kiinni ja saattoivat hyödyntää yhteisön elämän nousua. Pian olivat saksalaiset alueella ja sodan pelko kävinkin todeksi. Rahaa ja tavaraa alkoi liikkua ei toivottujen vieraiden mukana. Elämän uskoa se ei kasvattanut kaikissa petsamolaisissa. Osa uskoi tietysti rajojen railona aukeavan, mutta suuri osa väestä pelkäsi pahinta, eikä pettynyt tulokseen myöhemminkään.

Tämän ajan kuvaukset kertomuksin ja valokuvin ovat pääosin painottuneet saksalaisten ympärille. Tietysti se olikin suurin ja merkittävin asia, joka näkyi, mutta ei kaikki eläneet kaiken aikaa tuossa kuvassa. Meiltä puuttuu paljon tietoa ja kuvaa ns tavallisesta elämästä, jos sitä silloin juuri oli tuona aikana.

Sitten alkoi lopullinen taistelu rajojen yli ja väen evakuointi alueelta. Näitä lohduttomia tarinoita olemme saaneet kuulla ja lukea, eikä niiden sisältöä tarvitse

suuremmin tulkita toisin. Nämä samat asiat toistuvat maailmalla edelleen, meidän onneksemme kuitenkin muualla, eikä meillä. Sotilaiden toiminnasta on tarkkoja kertomuksia aikalaisilta ja sotapäiväkirjoista sekä merkittävän suuren valokuvien määrän ansiosta.

Erityisesti kaipaisi valokuvia ennen ja sen jälkeen, kun viimeinen evakuointi tapahtui 1944 syksyllä. On valokuvia, jotka kertovat mm Parkkinan jälleen jääneen lähes vaurioitta, nyt saksalaisten lähdön jälkeen.

Parkkinan koulu 1945 jälkeen

Parkkina viime sodan jälkeen. Kansakoulua korjailtu ja rakennettu Rajavartioston-talo jatkoksi. KOP:n talo ja Petsamon Osuuskauppa ehjinä ja sairaala tietysti sekä monta muuta taloa. Onnekas kylä, mutta se ei kauan säilynyt uusissa käsissä, se on nyt lähes tyhjä.

Kolosjokea, eli nykyistä Nikkelin kaupunkia ei venäläiset taaskaan pyrkineet tuhoamaan, eikä saksalainenkaan varsinaisesti kaupunkia tuhonnut.

Nikkelisulatto ja kaivos kärsi jälleen tuhoa saksalaisten lähtiessä sieltä ja se oli hie-
man laajempaa kuin suomalaisten omat tuhot talvisodan aikana. Kirjallisuudessa ja muissa lähteissä yleisesti kerrotaan lähes täydellisestä tuhosta, joka kuitenkin ei siis ole totta. Itse kaupungissa ei tuho ollut kovin suuri, mutta uuden omistajan käyttöön tietyin osin soveltumaton ja rakennettiin heidän tarpeisiinsa uudelleen. Edelleen siellä on suomalaisten aikaisia rakennuksia ja jopa koko kaupungin asemakaava on sama kuin silloin suunniteltiin. Sulaton ja kaivoksen jälleenrakentaminen helpottui heille, kun rauhansopimuksessa vaativat kaikki piirustukset ja suunnitelmat itselleen. Venäläinen Veronica Matsakin kokoama hakuteos Petzenga kertoo suomalaislähteiden kautta suomalaisten ajasta ja mielenkiintoisesta 1944 jälkeisestä ajasta. Kuitenkaan virallinen historia ei tunne suomalaisaikaa, vaan he olivat rakentamassa kaivoskaupunkia aikoinaan, mutta kanadalaiset olivat varsinainen rakentaja.

Viimeisen jakson kuvaisi jo yksi ilmakuvausvalokuva...ajasta jälkeen Suomen tänään..

Mitä voisimme vielä tehdä

Yleiskuvan saamme kirjoitetusta historiasta Petsamon osalta, mutta pienen ihmisen elämänpiiristä meillä on liian vähän tai kovin yksipuolinen kuva saatavilla. Tämän kartuttaminen on vieläkin mahdollista ja mielestäni olisi hyvä saada aineistoja myös em jaotuksen puitteissa käyttöömmme. Petsamo-Seura ry on asiaan perustettu toimija ja tekee työtä sen parissa. Tämä Petsamolaista vuosijulkaisu on erityisen hyvä alusta niiden julkituomisessa. Lisäksi meillä on herkkyyttä tarttua laajempiinkin aineistoihin, joista voidaan eri yhteistoimin saada aikaan kirjojakin.

Hotel Munsterhjelm Parkkinassa

Toivo Kunnari

Aatelisherra Ludvig Munsterhjelm jäi kiinni Bobrikovin murhan suunnittelusta. Maanpaon jälkeen Munsterhjelm löysi Lapista inspiraatiota ryhtyä kirjailijaksi. Siirtyi Petsamoon ja piti parin vuoden ajan 1922-1924 Parkkinassa matkustajakotia, jota nimitettiin Hotelli Munsterhjelmiksi. Samalla hän oli erätoimittajana lehdissä.

Hänen kirjansa on suomennettu nimellä Eräretkiä Hämeestä Petsamoon. Kirjassaan hän kertoo susijahdeista Huotari Jeremejeffin ja Ole Haltan kanssa Näsykkäjärvellä ja ympäristössä.

HOTELL MUNSTERHJELM

Valokuva on otettu osuuskaupan puolelta Trifonasta Näsykkään ja Alaluostarille menevältä luostarin rakentamalta tieltä. Kuvassa rakennus on hiekkatörmällä, jonka alapuolelle vuonon rantaan syntyi myöhemmin suomalaisasutusta ja liiketiloja.

Alla oleva valokuva otettu paljon myöhemmässä vaiheessa kuin edellä ja kiinteistö on jo muussa käytössä. Petsamon Osuuskauppa on kuvassa oikealla Gusevin talossa, jossa se toimi siihen asti, kun uusi viimeinen hieno kauppakiinteistö valmistui. Äärimmäisen oikealla kahvila-ravintolarakennus.

Vaalea rakennus on valtion viljavarasto, (alkuperäinen vanha, mustahirsinen rakennus, joka vuorattu laudoin) sijaitsi pienen puron varrella. Puroa veneellä varastolle pääsi ullilla. Taustalla näkyy posti- ja lennätintalo, jonka sijalle rakennettiin 1933 valmistunut Parkkinan sairaala. ”Hotelli” etualalla. Seppo J Partanen arveli Matkailijayhdistyksen houkutelleen Ludvik Munsterhjelmien pitämään matkakotia Parkkinaan.

Aivan ilmeisesti rakennus on ollut luostarin vierastalona ja kouluna, siirtyen 1920 suomalaisten käyttöön. Parkkinassa olleelle luostarin vierastalolle ei ole löytynyt muuta selitystä. Paikka tunnettiin Miheijevin kartanona. Vuonna 1920 Petsamon Osuuskauppa osti pienen kauppavaraston Munsterhjelmilta, ja Miheijevin sekä Gusevin asunnot, jolloin hotellin pitokin loppui.

Lapin Kansan Risto Pyykkö teki Munsterhjelmista keväällä lehteen jutun, jossa olin Seppo J Partasen välittämänä apuna hotellin paikannuksessa ja lisätietojen etsinnässä.

Erämiesten ja seikkailijoiden surullinen kohtalo Petsamossa

Toivo Kunnari

Eero Lampio oli aiemmin Ernst Lampe'n, mutta vaihtoi nimensä eri syistä, joista eräs oli täysi nimikaima Iso-Keisari Ernst Lampe'n.

Eero Lampio oli jo Murmannilla kun Petsamo siirtyi Suomelle. Hänestä Walleniuksen piti tehdä Petsamon siviilihallinnon järjestäjä.

Murmannilla hän oli ratatyömaalla puutavaran kauppiaana ja toimittajana, jopa työnjohtajana. Hänen silmiensä alta ”onnistui pakenemaan” saksalaisia vankeja ryhmä, joka seikkaili Petsamon kautta Kittilään ja sieltä eteenpäin Ruotsiin. Tästä mm. O.V.Itkonen kertoo kirjassaan.

Petsamossa hän oli monessa asiassa mukana ja johtamassa. Hän kirjoitti kirjojakin. Lampio hukui 1931 yhdessä Kulta-Turusen kanssa.

Lauri Hannikaisen kanssa he ehtivät koota kirjan **Petsamon opas**. Se on hyvin tarkka kuvaus Petsamosta kohteineen, ihmisineen kaikissa ky- lissä. Kirjanen kertoo tänä päivänäkin lukijalle, mitä Petsamossa oli 1920. Lauri Hannikainen hukui 16.10.1921 Iso-Huutojär-veen, Suomen ja Venäjän välisen rajalinjan määrittämisretkikunnassa, yrittäessään pelastaa jäistä oppaana ollutta koltaa.

Petsamon opas julkaistiin 1921 Otavan toimesta, joten pian tulee kuluneeksi 100 vuotta sen julkaisusta. Olemme kustantajan kanssa selvittelleet kirjasen uudesta painoksesta ja uskomme sen vielä toteutuvan. Petsamo-Seuralle on joskus aiemmin tehty selvitys ja tarjous uudelleen painosta, mutta asia ei ole edennyt tulokseen.

Baatsjofi wei tahden erämiehen hengen.

Konjuli Lampio ja asioit-
tija Turunen huttuneet erä-
retkellään.

Baatsjoella on tapahtunut onnet-
tomuus, joka on matkanut kahden
eräntäwijän hengen. Petsamon ent.
konjuli E. Lampio, joka fewäästä
lähtien on ollut talastamassa n.l.
Sirenin tämpällä Baatsjoen war-
rella, lähti noin toime wiikkoa siten
asioittija Frans Oskar Turusen kans-
sa, joka on Lapisja yleisesti tunnettu
nimellä Kulta-Turunen, weneellä
Nauttiin elintarpeita hakemaan. Sen
jälkeen ei heistä ole tuultu mitään
Heitä ryhdyttiin etsiskelemään. Myö.
hään maanantain iltana löydettiin.
fin Turusen ruumis Rajafosten ala-
puolelta Nauttijoen ja Baatsjoen
mutkassa olewan laaren rannalle
ajautuneena. Lampiosta ja weneestä
ei wiefä ole löydetty jälleitään.
Lampion ja Turusen wene on nähtä.
wästi kaatunut joko ylemmässä ta-
alemmasja Rajafostesja. — Molem-
mat olivat toittuneita eräntäwijiäitä

Elok. 20 1931

Petsamolaista 2020 sisällys

PUHEENJOHTAJAN PALSTA	3
Vastaavantoimittajan terveiset	6
Petsamo- Tarton rauhanneuvottelujen kiistakysymys	8
Talvisodan jälkeen Petsamossa	15
Natalia Honkonen – Petsamon "lastenkotilaisten äiti"	20
Matti Hepoaho – 30 Matkaa Petsamoon	24
Petsamolainen tosinajattelija	28
Pitkä oli matka Muotkasta Petsamoon ja Tervolan Varejoelle, myöhemmin Laukaalle ja Jyväskylään	31
Petsamo-Seuralla myytävänä	35
Kirja elämästä Kolosjoella Suomen aikana	37
Klaudia Kähkönen – vaatimaton petsamolainen	39
Petsamolaistaitaja	44
Petsamon marttyyri - ja maailman pohjoisin luostari Elina Kahla 2020 SKS	48
Sotamuistoja	50
Kalle Lammi	54
Petsamon Osuuskaupan autonkuljettaja Jussi Kotiranta	57
Petsamolaisten sukunimien suomalaistaminen	61
Kiestinkiläisiä nimenmuuttajia	64
Neuvosto-Venäjältä Suomeen tulleiden pakolaisten asema oli vaikea	66
Talvisodasta jatkosotaan Petsamossa	67
Petsamon poroista	82
Sillinryntäyssyysky 1931	91
Parkkinan vesijohtolaitos	96
Näydämön muistelmia – Neiden fortelling.	99
Monta oikeaa Petsamoa... ja eri aikaa Petsamossa	104
Hotel Munsterhjelm Parkkinassa	112
Erämiesten ja seikkailijoiden surullinen kohtalo Petsamossa	114

Kuljetusveneen veto. Veneen vetoratoja eli trallabaanoja oli aluksi vain Norjan puolella. Veneet vedettiin maitse koskien ohi ylös jokea tullessa.